

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, NOVEMBER 2.

44. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

A protestáns-egylet, és a sajtó.

(Második közlemény.)

„Milyen reform-egylet kell nekünk?“ cím alatt Sámi László is hozzá szólt egyletté alakulásunk ügyéhez, egy nyílt levélben, melyet Kovács Albert t. barátunkhoz intézett, s a „Hon“ 240-ik száma egész terjedelmében, a szerkesztőség részéről meleg ajánlattal kísérve, közlött. E felszólalás figyelemre méltó voltát nem vonjuk kétségbe; nem azért, mintha a fenforgó kérdés kitisztázásához értékes adalékul szolgálhatna, mert e tekintetben semmi hasznát sem vehetjük, s minden habozás nélkül, hallgatással is mellőzhetnők; hanem azért, mert terméke egy oly philantropikus szellemnek, melynek gyermeteg álmodásai, őszinte jóakarattal épített fellegvárai érdeklődő figyelmünket önkénytelenül magokra vonják; sőt ha belvilágunkban kizárólag a képzelő tehetség és érzelem uralmának engedünk tért, egy-egy pillanatra le is kötik. Sámi azon boldog emberek közé tartozik, kiknek halántékait hiába lepik el az idő hópilléi, még se érnek rá, hogy a rideg való elutasíthatatlan követelményeivel, csak egy percre is, számot vessenek; örökké olvasnak, tanulnak, az emberi nemzet nagy szellemeivel társalognak, ápolják szívökben a legnemesebb érzelmeket, s ezeknek sugallatát feltétlenül követve, szebbnél szebb elméletekben gazdag gondolat-világot alkotnak; de arra nem jut idejük, hogy föl vessék maguknak, avagy csak egyszer is, azt a kérdést: „valósítható-e közülök csak egy is?“ Kérgetik a puszták délibábját s a szivárványt, mint a mesebeli gyermek, ki nem veszi észre, hogy lábait forró homok égeti, s ruháját tüske szaggatja; egész életük egy szép álom: a „kegyes“ óhajtasok, az utópiák álma.

Képzeltető, hogy egy ily embernek minő reform-egylet kell. Vágyait a pesti eredeti javaslat sem elégti ki, még annál is többet kíván; a kolozsvárit pedig éppen feleslegesnek tartja. Óhajtja, hogy a reform-egylet alakuljon minden egyházak felett (valahol a

levegőben) a különböző egyházak tagjaiból, s vezetésük ügyeit oly emberek, kik a jobb jövőbe vezető út iránt leginkább tájékozva vannak; szerinte csak így sikerülhet, hogy a különböző, s egymástól eltaszító elvek egy magasabb elvben és tanban kibékülnek. Imé, az örök béke apostola, ki azon szép álomban ringatja magát, hogy jőni fog, sőt tán már el is jött az idő, midőn népek és egyesek között minden divergenciák megszűnhetnek, az eltaszító elvek és tanok egy magasabb egységben egybeforhatnak. Ha mint történetész, egyetlen pillantást vet a történelem lapjaira; ha mint psychológus, az emberi természet törvénykönyvének első cikkelyét elolvassa, azonnal meggyőződhetik arról, hogy e kegyes óhajtas csak olyan, mint egy szalmaszálon felfútt ragyogó buborék. Már pedig egyletek valósíthatatlan célok eléréseért nem szoktak alakulni.

Azt mondja továbbá, hogy körül vagyunk véve politikai, vallásos és társadalmi megoldatlan kérdésekkel; ezekkel szemben oda kell hatnunk, hogy erkölcsileg és értelmileg, reményben és törekvésben egyek és egyenlők legyünk. Valóban szépen csengő szavak! De ha csak egy lépésnyi kísérletet is tennék megvalósításukra, átlátnók azonnal, hogy nagyon is konfusos dologba kezdettünk. Egyleti működésünk körébe oly heterogen elemeket ölelni be, mint a minők a politikai s vallásos kérdések: ábrándozásnak megjárja, de egyébnek nem. Vajha, volna a politikának a vallással valami köze; de, fájdalom, semmi sincs; a kettő egymástól meszszebb van, mint az északi, s déli sark. És miért? Mert mai napság a politikát vezérlő államférfiak közül nagyon sokan egyetlenegy pontban egyetértenek Sámi-val; t. i. abban, hogy a vallást csak olybá tekintik, mint külső formát, melyre az értelmes ember nem sokat ad. Nézetünk szerint pedig, a vallás az emberi szellemnek épp oly öröklő szüksége, nemesebb természetünknek épp oly spontan terméke, mint akár a gondolkodás; sőt tulajdonképp nem egyéb, mint az emberi lét magasabb rendű kérdéseiről, lassankint szerzett ismereteink alapján s arányában, alkotott meg-

győződésünk, avagy hitünk. Hogyan lehet ezt mégis csupán külső formának tekinteni, a melyet lehet használni bizonyos célokra, de éppen oly könnyen lehet nélkülözni is? Valóban, nem tudjuk átlátni. Ez a felületes felfogás netovábbja.

A ki így itél, attól nem meglepő azon állítás sem, hogy a keresztyénség túlélte magát, s annak legtöbb tétele a modern ember értelme előtt megbukott. Ebből látszik, hogy Sámi is azon francia iskolának hive, mely igen kényelmes s háládatos dolognak tartja a keresztyénséget a 4-ik, vagy 10-ik században formulázott egyes confessionalis tételekkel egyértelműnek venni, sőt teljesen identifikálni. Holott az első éves theologus tudja, vagy legalább tudnia kellene, hogy a kettő egymástól nagyon különböző. A confessiók nem egyebek, mint az elmúlt idők vallásos életének igen tiszteletre méltó ereklyéi, melyekben az illető ember nyomok vallásos hitöknek írott betűkben kifejezést adtak; ezek voltak azon zászló, mely körül sorakozva, küzdöttek. Ezek, ez idő szerint, csak anynyiban birhatnak érvénnyel, a menyinyiben hitünknek kifejezői; de az is bizonyos, hogy sokkal több maradandó értékű igazságot tartalmaznak ma is, mint a menyinyit az említett francia iskola hivei képzelnek, kik közül nagyon sokan aligha el is olvasták azokat, s mégis, csak úgy könnyedén, pálcát törnek valamennyi felett. Feltéve azonban, de meg nem engedve, hogy ezek mind túléltek magokat, ez nem azt teszi, hogy ezzel vége a keresztyénségnek, s nekünk már most valami tökéletesebb után kell törekednünk. A confessiók mind elavulhatnak; de azért a keresztyénség él, s élni fog örökre, mert annak úgy vallásos, mint erkölcsi elvei az emberi nemesebb természet méjjéből vannak merítve, s ez az oka annak, hogy —miként Sámi is elismeri— az emberiség jobb része a Krisztust levette a keresztfáról, s befogadta szívébe, honnan őt többé semmiféle hatalom kiirtani nem képes. E meggyőződésének adott kifejezést a keresztyénség szerzője is, midőn így szólt: „ég és föld elmulhatnak, de az én beszédeim semmiképpen nem“, mert azok „lélek és élet“; Sámi megkísérti az ellenkezőt bebizonyítani az által, hogy fölállít két tételt, melyből aztán levonja a kedve szerinti következtetést. Jó szerencse azonban, hogy mind a két tétel hamis.

Az első az, hogy a keresztyénség minden institúciónak alapja az eset tana (?), már pedig ez az emberiség legfőbb törvényével — a tökéletesedéssel — ellenkezik; tehát az egész keresztyénség vallásos épülete, melynek fundamentoma az a tan, önmagában

romba dől. Ez ellenében megjegyezzük, hogy az eset doctrínája azon merev formában, a melyben azt Augustinus a Pál theológiájának befolyása, és saját élettörténetéből levont következtetések alapján a 6-ik században kifejezte, s tekintélyével egyházi hivatalos tanná emelte: nem is krisztusi eredetű, s így a keresztyénség alaptanával nem tekinthető. Erre nézve, mellékesen, czennel csak anynyit jegyzünk meg, hogy az eredendő bűn, s a szabad akarat egymáshoz való viszonyának méjj kérdéseit, nézetünk szerint, a semi pelagianismus oldotta meg krisztusi szellemben. A keresztyénség nem hogy ellenkeznék a tökéletesedés törvényével, sőt éppen az fejezte ki ezt a legvilágosabban, s keltette tudalomra az emberiségben.

A második az, hogy az evangyeliomi moralnál tökéletesebb a philosophiai, mert amannak kiindulási pontja a gratia, emennek a justitia. Őszintén megvallom, nem is értem, hogy ezzel mit akar mondani. Megkísérti, indokolni is ez állítást a következő szavakban: „az evangyeliomi moral örökös, mint a szeretet, de a modern világ moralis törvényének még sem lehet idealja, mert a szeretet csak érzelem, és a legszebb érzelem nem ér fel egy elvvel, mikor a lelkiismeretet vezetni kell. Az erőszak ellen a szeretet és igazság moralja óvást tesznek, ez mind kettőnek érdeme; de tényeink moralitására nézve az igazság minden körülmények között jobban elvezérel, mint a szeretet.“ Az egész indokolás nem egyéb, mint játékozás a szavakkal. Nem áll, hogy az evangyeliomi moral pusztán érzelem volna; mert annak éppen oly határozott elvei vannak, mint a philosophiainak, vagy Sámi szerint: „az igazság“ moráljának; és nagyon kíváncsiak volnánk arra, hogy bizonyítsa be bár egy példával, hogy ez biztosabban vezérel, mint amaz. Tudunk szerint, két ezer év alatt, a philosophiai moral egyetlenegy erkölcsi igazságot, avagy elvet nem fedezett föl, mely az evangyeliomi moralban feltalálható ne volna. Hogyan lehet tehát azt állítani, hogy tökéletesebb, mint az evangyeliomi, holott nem egyéb, mint ennek rendszerezése, s igazolása?

Volna még sok észrevételünk a Sámi többi állítására is, de legyen ezuttal elég enynyi. Enynyiből is eléggé kitűnik, hogy azon világban, melyben ő él, mi nem élhetünk; azon úton, melyen ő a reformegyletet meg akarná indítani, mi nem haladhatunk. Meg sem kísértjük, a fellegek honába szárnyalni, hanem itt maradunk a földön, számot vetve az adott helyzettel, a létező viszonyok követeléseivel, s munkálunk abban a szerény körben, melyben munkálunk adatott nekünk erő, idő, és alkalom.

Még csak egy pár szót azon aggodalom eloszlatására, melyet Filó, igen tisztelt barátunk, e lapok közelebbi pár számában, sok higgadtsággal és igazsággal irt „Viszszapillantásában“ kifejezett. Ez aggodalma az, hogy a létrejött fusioból igen könnyen lehet confusio. Ettől csak azon esetben lehetne tartani, ha az egylet kebelében, az ugy nevezett, forradalmi párt kapna túlsulyra; de részünkről azon meggyőződéssel térünk haza a közgyűlésről, hogy e minden áron romboló iránynak alig van egy-két hive, s valószínűleg ezek is átlátva, hogy törekvésük az egylet tulnyomó többségénél viszhangra nem talál, félre fognak vonulni. Az egylet, midőn a létező prot. felekezetek talajában foglalt tért, munkásságának oly irányt jelölt ki, melynek áldásos következményei csak azon esetben fognak kimaradni, ha protestáns egyházunk vezérférfiai jóakaratu törekvéseinktől támogatásukat megvonják, s egy vagy más tekintet miatt, közreműködni vonakodnak. Nézetünk szerint, protestáns egyházunk minden jóra való pártjának — tekintet nélkül a létező dogmatikus eltérésekre — egyletünk keretén belül kezdet kellene fogni, s egymást kölcsönösen támogatni abban, hogy — mint Filó igen helyesen hangsúlyozza — „társulás, irodalom, köznevelés útján azt, a mi szent, felébredésünk, s munkásítsuk az emberek egyéni világában, s ez által élővé tegyük az evangyeliom szellemét.“ Lám, a németországi prot. egylet kebelében, egy sorban küzdenek Baumgarten és Schenkel, s munkásságuk a németországi prot. egyház új életre ébredésében találja édes jutalmát. ... Bizony, a mi egyletünkben is jól megférhetnének egymás mellett Kőrös, Pest, Debrecen, Sárospatak derék férfiai, kik kétségen kívül, mindnyájan szívóken hordozzák prot. egyházunk megújulásának nemes érdekét. A magyarországi protestánsoknak mindig átka volt a pártokra szakadás; megbűnhödtünk e miatt eléggé... ideje, hogy közeledjünk egymáshoz, s a közös célra törekvésben nyujtsunk egymásnak testvéri jobbot... Alakítsunk, közös erővel, hazánk minden tekintélyesebb pontján fiók-egyleteket, s igyekezzünk azokba prot. egyházunk minden rétegeit bevonni, s bennök egyházunk, s vallásunk iránti érdeklődést s buzgalmat kelteni föl. E fiók-egyletek támogatásával a közbuzgóság filléreiből összegyűjtendő összegekből, az egyetemes egylet tüzzön ki pályadíjakat, hogy ezek által pangó egyházi irodalmunk új lendületet nyerjen; továbbá, működjék arra, hogy alkalmas helyeken humanistikus célu intézetek, p. o. első sorban árva háza k állíttassanak föl, melyeknek hazánk oly nagy szükségét érzi. Rajtunk nem

fog mulni, hogy az ily irányu nemes munkásság hullámai mozgásba hozassanak, s meg is vagyunk győződve, hogy szavunk nem fog hiában elhangzani a kicsiny Erdélyben, mely a valódi protestáns szellemnek kezdetől fogva egyik védbástyája volt, s melyben a jóért, nemesért, igazért lángoló szivek ma is feles számmal vannak.

Szász Domokos.

Nevelésügyi levelek egy tanító barátomhoz. *)

I.

Sz.-Udvarhely, okt. 20. 1871.

Kedves barátom!

Kérded, mit szólok a kolozs-dobokai tankerület alakító közgyűlését jelentő meghívóhoz? Elmondom röviden egyéni nézetemet, te pedig követni fogod a saját magadét.

Ha a kolozs-dobokai tankerületben vannak — a minthogy vannak is — állami kormányzás alá tartozó állami, és u. n. községi iskolák, hogy ezeknek tanárai, tanítói egyesületet alakítsanak, s mint egylet igyekezzenek a köznevelés ügyét előmozdítani: azt igen természetesnek, kívánatosnak tartom, mert bizony az állami nevelésben is sok mindenre van szükség, akár az iskola lelkét a tanítót; akár a szülék egyetemét, mint iskolai társadalmat; akár az iskolák népét, a tanuló nemzeteket tekintjük; s meg is vagyok győződve, hogy a község, vármegye és ország csakugyan tehet is valamit, ámbár azt sem akarom előtted titkolni, hogy az állami nevelésnek nálunk törvényesített formáját nem tartom hazánk többi iskola-rendszerei között minden tekintetben a legelsőnek.

Hanem aztán, hogy a prot. iskola-tanító belémenjen abba az állami, vagy hivatalnok uralmi iskola-rendszer tanítói számára való egyesületbe, azt nem tartom helyesnek. A római katolikus tanító úgy sem megy belé, neki nem szabad belé mennie.

Igyekezni fogok, levelem folytán, nézetemnek okát is adni.

Mindnyájan tudjuk, hogy a nálunk nyilvánossági joggal bíró iskola-rendszerek közül mily élesen különböznek egymástól az állami, vagy hivatalnok-uralmi; a prot. vagy szabad; és a rom. katolikus, vagy papuralmi iskola-rendszerek. S ugyan miben? Leginkább az iskolai törvényhozáásban, és kormányzásban.

Az állami, vagy hivatalnok uralmi tanítézetek sorsát leginkább az oktatásügyi miniszter palotájából intézik, a szülék, mint érdektársak, s a nevelők, mint szakemberek, igen parányi befolyással lehetvén akár a törvény-javaslatokra, akár a szabály-rendeletekre.

*) A menyinyiben e cikkel nem mindenben értünk egyet: alkalom szerűleg visszatérünk rá. De a folytatást igen szivesen kérjük, már csak az eszme-cseréért is.

A prot. vagy szabad iskola-rendszerben pedig az egyház-község, egyházmegye, egyház-kerület, és egyház-egyetemnek nevezett iskolai társadalomban mindenütt ott van a szüle, mint érdektárs, és szakember: régi viszonyok szerint ugyan a pap egyedül, de ma már a tanár és tanító is részint megkapta, részint meg fogja kapni az ötletet illető helyet.

A rom. katolikus, vagy papuralmi iskola-rendszerben ismét csak a pap dönt, a plébánustól fel a római pápáig, és se a szüle, mint érdektárs, se a tanár, meg a tanító, mint szakember, nem igen szerepel.

Ennyire különböző kezekben levén az iskolai hatalom a különféle iskolai rendszerekhez képest, lehetetlen, a különböző jellegű iskolák tanítóinak egyesületileg együttesen sikeresen működni. Hiszen, nézzük csak mi a célja a tanítói-egyletnek? Legalább is hármat bátran felvehetünk:

- az önképzés;
- kezdeményezés a maga törvényes hatóságánál;
- felszólítás esetében véleményezés, természetesen, ismét a maga hatósága számára.

Képzelnék már most egy állami, protestáns, és rom. katolikus tanítókból álló egyesületet. Hogy boldoguljanak ezek együtt csak az önképzés tekintetében is? Elkezdik tán a miniszteri szabály-rendeleteken, s átúszván a prot. iskolák nyomtatott jegyzőkönyvein, megállapodnak majd valami püspöki, vagy pápai parancsolatnál?

Hát ha valamit, p. o. gyámintézést akarnak kezdeményezni? Egyik néz a miniszterre, a másik az egyházmegyére és egyház-kerületre, a harmadik pedig tán az egri, kalocsai, vagy esztergomi érsekre.

S a mi legszebb, ha valami nevelésügyi kérdésben véleményt kell mondani, hogy véleményezzen a prot. tanító a primás számára, és viszont?

Hátha még azt sem feledjük, hogy hazánkban az egygyé lehetőség útjában ott áll az a tizenhárom hatalmas botránykő is, t. i. a hét nemzetiség, és hat valásfelekezet.

A fenn irtak miatt én egy percig sem ámitom magam azzal, hogy bár az említettem három külön iskola-rendszer tanítóit egy egyesületbe lehessen hozni; hanem, azt igen is helyesnek tartom, ha ki-ki a magaféle tanítókkal lép egyesületbe, mert ekkor az egyesülés valódi levén, bizton lehet sikert remélni.

A tankerületi, különféle jellegű iskolák tanítói számára tervezett egyesületet tehát én nem tartom célravezetőnek, azon elvi indokból, mert ezt a különféle iskola-rendszerek természete nem engedi.

De nem akarom felelet nélkül hagyni azon kérdéset is: mit kellene hát cselekednünk?

Nekünk, reformátosukul, egyházmegyénként kell tanítói-egyletet alakítanunk. Hiszen, mi áll annak útjában, hogy hazánkban, legalább a református tanítók egyházmegyei, egyház-kerületi, sőt akár egyház-egyetemi keretben is tanakodjanak? Tudtom szerint, semmi. Tehát csak az egyházmegyei tanítói-egyletek szervezkedjenek, s aztán a többi — úgy szólván — megvan.

És a minta? Én ismerek egyet, és pedig „a pest ev. ref. egyházmegyei tanító-egylet” szabályait. *)

Hogy pedig én csak is az egyházmegyei tanítói egyletekben találok a prot. tanító legbiztosabb menedékkét, arra okaim ezek.

Ilyen egyleteket követel:

a) A prot. tanítók képzettségi érdeke.

A népiskolai törvénycikk születése előtt legalább, a reform. egyház-kerületek mindenikének volt egy-egy olyan, a milyen tanító-képezdeje. S azután? Egy némelyik megsemmisült, mások csak tengődnek. S e baj miatt kit illet a lehangosabb fölshólalás, ha nem a tanítói testületet? S hogy teheti ezt? Testületi megállapodás következtében.

Hire jár, hogy egyik képezdénk tanári testülete „Prot. iskolai lapot” akar indítani. Egészséges gondolat. És hogy lehet ennek hasznát venni, ezt kellőleg tárogatni? Egyesületi működés által.

Tanítói-egyleteket követel:

b) A prot. tanítók anyagi érdeke is

Tanítóink szegénysége, vagy is a munka és javadalom aránytalansága régen ismert dolog. S ki segít e bajon? Ha csak nem a tanítók maguk testületi fellépés által.

Vegyük p. o. csak az özvegy-árva-gyám intézetek kérdését. Valamelyik esztendőben az állam minden olyan hazai tanítói testületet, melynek bármi csekély önálló gyámintézete volt, 500, mondd ötszáz frt. javadalomba részesített, s — tudtom szerint — Erdély ref. egyházmegyei közül egy sem kapott, mert van ugyan gyámintézet mindenik egyházmegyénkben, de a papsággal közös, a közesnek pedig nem ad az állam. Önálló tanítói egyesületeket követelnek továbbá

c) A prot. tanító jogviszonyai. Ez a jogviszonykérdés fájdalmasabb talán még az anyagi kérdésnél is, pedig Erdély ref. tanítói jogi tekintetben — tudtom szerint — hazánk mindenféle tanítói között legelől állanak.

Igen, nekik szavuk van a presbyteriumban, ott vannak az egyházmegyén, sőt az egyház-kerületen is képviseltileg

Hanem aztán e szép jogokkal élni is tudni kell, az élni tudás alfája pedig a kellő képzettség, a szükséges tájékozottság, az egyének alapos ismerete. Mindezek pedig egyesületi működés nélkül nem igen képzelhetők. Tanítói egyesületeket követel végre

d) A köznevelés érdeke is. Mindenható isten, mennyi megoldandó kérdés van prot. iskoláink törvényhozó testületei előtt! S kinek áll inkább kötelességében a nevelésügyi kérdések vitatásába okosan szólni, mint a tanítói testületnek? Igen, de az okos szó tanulmány, és minél több oldalú tapasztalatból születik: mindezek megszerzésére pedig elég biztos út az egyesületi működés.

De tán elég is már annak bizonyítására, hogy a prot. tanítónak prot. tanítói egyesület kell.

Megbocsáss, kedves barátom! levelem hosszadalmaságáért, nem tudta magát rövidebben kifejezni

igaz barátod
Szakács Mózes.

*) Alább olvashatók.

A pesti ev. ref. egyházmegyei tanító-egylet alapszabályai.

Első szakasz.

Általános meghatározások.

1. §. Az egylet célja.

A pesti ev. ref. egyházmegyei tanító-egylet célja általában a közművelődésnek az irt egyházmegye kebelében leginkább a népiskolák emelése által való előmozdítása. Különösen pedig, a tanítók képességének emelése, és a munkaképtelenné vált tanítók, valamint a tanítói özvegyek és árvák gyámolítása.

2. §. Az egylet eszközei.

Kettős célja levén az egyletnek, t. i. az önművelés, meg a gyámolítás: az elsőt eszközli kisebb-nagyobb körű özszejövetelek, gyűlésezések, könyvek, folyóiratok és hírlapok olvasása által; a másodikat pedig az illető segélyre szorultak szellemi és anyagi támogatása által.

3. §. Az egylet tagjai.

Kötelezett rendes tagja az egyletnek az egyházmegye kebelében állomást nyert minden rendes tanító, de csak addig, míg az egyházmegye kebelében marad, s ebből történhet kilépésével valamint jogai, úgy kötelességei is megszűntek.

Azonban, az egylet ez idő szerinti rendes tagjai, mint az egylet, s kivált a gyámintézeti pénztár megalapítói, ezen egyházmegye kebeléből történhet kilépésök esetében is fenttarthatják tagsági jogukat, természetesen azon kikötéssel, hogy fizetési kötelességeiket évről-évre pontosan teljesítik.

Rendkívüli tagok lehetnek az egyházmegye kebelében alkalmazott segéd-tanítók, ha belépésük ellen az egyleti közgyűlésnek, vagy ennek megbízása folytán, az igazgató bizottságnak kifogása nem lesz.

Tiszteletbeli tagjait az egylet szabadon választja, a nevelés terén magoknak érdemeket szerzett egyének sorából.

4. §. Ügyviteli szabályzat.

Az egyleti működést egy tüzetesen e célra készített ügyviteli szabályzat határozza meg.

Második szakasz.

Az egylet, mint művelődési intézet.

5. §. Művelődési tényezők a gyűlések, és a könyvtár.

6. §. Gyűléseket tartanak az igazgató bizottság, az egylet és az iskolajárások; e szerint, a gyűlések három félek, u. m. igazgató bizottságiak, egyletiek és iskolajárásiak.

7. §. Az igazgató bizottság tagjai: az egyleti elnök, jegyző, pénztárnok, könyv- és levéltárnok, a jelenleg fennálló öt iskolajárás egy-egy tagjával, tehát együtt kilencen.

8. §. A közgyűlést alkotják az egyletnek minden rendes, rendkívüli és tiszteletbeli tagjai.

9. §. Valamennyi iskolajárás tanítói külön-külön járásonként képezik a járási gyűléseket. Ilyen iskolajárások... (Előszámlálva, a hány van. Szerk.)

A tiszteletbeli tagok, bármelyik járási gyűlésen is, kedves vendégek; a rendkívüli tagok pedig iskolájok szerint oszlanak fel.

10. §. A könyvtár állandó helye — — s ennek megalapítására, s gyarapítására minden rendes és rendkívüli tag évenként egy-egy o. é. frtot fizet.

11. §. Az egylet minden tisztviselőjét maga választja közgyűlésben, még pedig három évre, s minden tisztviselő tetteiért felelős az egyletnek.

Az iskolajárások elnökeit és tollvivőit az illető iskolajárás maga választja.

12. §. Az egyházmegye esperese és segéd-gondnoka állandó tiszteletbeli elnökei egyesületünknek.

(Vége következik.)

TÁRCA.

Strausz és Baumgarten.

(Folytatása és vége.)

Am lássuk most már Strauszt.

Valahányszor éles megtámadásokat olvasok Strausz ellen, mindannyiszor lelkemben méjj fájdalomat érzek; és hányszor történik ez! Nem azokat a megtámadásokat értem, a melyek orthodox, vagy fél-orthodox részről erednek. Az ó- és új-lutheranusoktól; az ó, vagy új „Evang. Kirchenzeitungtól“ nem is várok egyebet; egy madártól sem várok más tollat, mint a mit a természettől nyert. De, midőn még olyan theologusoktól is, kik magukat a szabadelvűekhez számítják, s olyanoknak is bizonyítják magukat: visszautasító, mérges, és gyűlölséget eláruló megjegyzéseket hallok, ezt lelkem méjjéből sajnálom. Ti urak, kik, ha tehetitek, minden percben megtámadjátok Strauszt; kik előbb hozzá dörgölkétek csizmátokat, mielőtt a dologhoz fognátok; s aztán ti is csak azokról beszéltek, melyek a Strausz által előidézett eseményhez úgy hasonlítanak, mint egyik tojás a másikhoz, ha lefejtjük róluk az oda nem tartozókat: kérdelek titeket, theologiátokban semmit se köszönhetek Strauszknak, éppen semmit? Vagy, azt hiszitek, hogy Strausz csak arra való, hogy megismerjétek, s könnynyedén el lehet

siklani felette? Vagy be akarjátok bizonyítani, hogy hálátlansággal fizet a világ?

Gondoljunk csak utána: egy fiatal, 27 éves tübingai repetens kritikái feldolgozását adja Jézus életének, mely teljes lelki érettségről tesz tanubizonyosságot, s melyről még ellenségei is elismerték, hogy érett gyümölcse volt az akkori theologiának. Nem használja fel a nyelv szépségének előnyeit; hanem a szent történetek anyagát a legélesebb értelemmel áthatja, felhasználván a tudományosságának egész birodalmát; s melylyel oly örömet vándolták, ajkain egyetlen hang sincs a gunyból tárgya felett. Munkáját a bátorsággal terjeszti az ahhoz értő közönség elé, melyet csak az igazság iránti érzék adhat. Hogy nyomban következett a megdöbbenés; hogy Strausz elvesztette az egyetemen állását; hogy az öreg dr. Steudel Tubingában nem birt elég gyorsan sietni, hogy a közönség elébe bocsássa következő röpiratát „Etwas Vorläufiges zur Beruhigung der Gemüther“: ezt mind meg lehet magyarázni; habár azt, hogy állásától felmentették, egyáltalában igazolni nem lehet.

Az ember, midőn valami váratlanul lepi meg: rendesen táncstalanul áll, s lépését az elsietés vezeti. Hogy minden oldalról

cáfoló iratok jelentek meg: ez egészen rendén volt. A kinek e könyv veszedelmesnek tűnt fel, és érzett magában hivatást irodalmilag fellépni, az csak kötelességét teljesítette, ha megkísérelte a megcáfolást. De, hogy mind e halmaz elleniratok — eltekintve holmi lényegtelen apróságoktól — tényleg nem voltak képesek e könyvet megcáfolni, és még sem szűntek meg, úgy jellemezni azt, mint mérget a vallásra nézve: ez azt bizonyítja, hogy ellenségeinél hiányzott a valódi tudományos érzék; és hiányzott átértése ama Lessing-féle axiomának, hogy a biblia nem a vallás; és a biblia ellen tett ellenvetések nem egyszersmind a vallás ellen is vannak intézve. Továbbá, midőn azt mondták, hogy a Jézus életének kritikai feldolgozása nem a tudomány iránti szeretetből született, hanem holmi hitvány és nyomorult érdekekből: akkor az illetők tulajdonképpen saját erkölcsi állapotukról adtak szegénységi bizonyítványt. Végre, midőn Strauszt, mint szörnyeteget, kerülték és üldözték sat. ezzel az utóvilág előtt éppen oly megvetésre tették magukat méltókká, mint a mily neveltségesek lettek. A Strauszsal szemben követett eljárás, mint egy méreggel bejegyzett lap áll a XIX-ik század német theológiájának évkönyveiben. S a róla alkotott vélemény évek mulva sem változott meg. Strausz leszorítva maradt pályájáról, melyhez pedig, mint ő maga mondja, „kedve és tán egy kis esze is volt.“ Igen, tett volna csak bűnbánó vallomásokot; csavarta volna csak ki szavainak célzatos értelmét — a mire akárhány példát találhatunk — akkor bizonyosan megtörtént volna rehabilitatioja. De Strausz nem volt az az ember. Ellenkezőleg: védíratait — melyekben elleneinek butaságát kiméletlenül felszínre dobta — mind úgy szerkesztette, mintha azt akarta volna bizonyítani: semmit se tehetünk az igazság ellen, hanem csak az igazságért.

Egy remény-sugár számára is kelt volt egyszer Zürichben. De, az alsóbb söpředéknék egy lázadása, valószínűleg a felsőbb söpředék által előidézve, megdöntötte az ottani kormányt, s vele Strausznak kilátása is semmivé lett. Így lett ő is martyrja a theologiai tudománynak. Ő — mint maga mondja — természet szerű viszonyaiból kiragadtatott; természet ellenire kényszerített; s élete kietlenné tétetett. A vihar, melyet könyve által magára zúdított, elnyugodott bár; de a theologusoknak ollene intézett gyűlölködő kifejezései nem némultak el. Lehet-e hát rossz néven venni, ha néha-néha saját magáról bizonyosságot tesz, mint ezt Jézus élete megjelenése után 25 évvel a Huttenről irt könyvének előszavában így ír: „e könyvnek (t. i. Jézus életének) némi érdemül, bizonyosságot teszek, hogy tiszta belső ösztönből; becsületes szándékkal, szenvedély és mellék-érdekek nélkül irtam, s óhajtom: vajha, ellenei, kik megtámadták, éppen oly szabadok lettek volna a mellékes szándéklatoktól és fanatismustól. Bizonyosságot teszek továbbá, hogy megcáfolva nem volt, csak tovább fejtve; s ha most kevesebben olvassák, onnan van, hogy a kor fejlődése magába szívta, s a mai tudományosságnak minden élet-erét áthattotta. És bizonyosságot teszek végre, hogy a már lefolyt 25 év alatt, ama tárgyról — melyet tartalmaz — egyetlen egy sőr sem irtott, hogy azon meg ne lássék befolyása.“ Ez önvallomások elsője éppen annyira elhíhető; mint az, hogy a két utolsó — igaz. Pedig, hányan vonják ezt kétségbe.

Természetesen, Strausz még sok mindent irt Jézus életén kívül; s mindezeket nem egy helyütt vonul végig a Voltair-féle „écrasez l'infame.“ Utolsó munkájában, magának Voltairnek sajtószóvalos kommuniojáról így ír: „azon állás, melyet Voltair egyházának szertartásaival szemben elfoglalt, éppen ellenkező azzal,

melyet hasonló gondolkozású emberek napjainkban elfoglalnak. Mi csak annyiban foglalkozunk e dolgokkal, a menyinyben nem mellőzhetjük a nélkül, hogy magunkra polgári, vagy családi kellemetlenségeket ne hívjunk fel. Voltair, ellenkezőleg, úgy tekintti ezeket, mint főben járó dolgokat, s belsőjében bárminő neveltségeseknek tartotta is, de nem vonhatta ki magát az alól, hogy a papság útján azokban ne részesüljen.“ Sőt, tovább ment. Dogmatikájában magát a túl-életet, mint jövőndőt: a legnagyobb ellenségnek nevezte, melyet a spekulatív kritikának le kell győznie; s éppen ezzel egészen a vérig metszett be azoknak szívébe, kinek egész keresztyénsége — az utolsó dolgoktól való — ez egyetlen fejezetbe van összszezsugorodva.

Részünkről távol vagyunk attól, hogy Strausznak mindenben igazat adjunk. De hát, vajjon nem igazolt-e az ő élessége és elkeseredése, ha azon jogtalanságokra gondolunk, melyekkel öt megtámadták? Bántják öt mindenfelől, s azt követelik, hogy ne lázadjon fel. S hozzá vehetjük, hogy ilyenmő élességei igen sokat veszítenek erejükből, ha ezek mellé állítjuk amazokat, melyeket más helyzetekben ejtett. Így fönnebbi, Voltairt illető kifejezése után ő bensőleg szakított minden egyháziassággal; s e tekintetben úgy tűnik fel, mint — pessimista. Ám, mond ő egyebet is más helyütt, p. o. „ki tudja, ha sikerülne a protestáns egyházi beszédekből kiirtani azt, a mi templom-ablakain festett vajjon, nem válnék-e belőlem jó templom-járó?“ Nem akarunk eszavakra nagyobb súlyt fektetni, mint a menyinyit lehet; de annyit minden esetre kifejezzenek, hogy az a félhomály, mely a protestáns egyházban még megvan, ötöt, a felvilágosodottat, már unottá tette; s továbbá, hogy állása az egyház iránt azonnal más lenne, mihelyt a félhomály alaposan derültté tétetnék. Másutt meg arról beszél, hogy Schleiermachert hallotta prédikálni egy „elfelejtethetlen reggelen.“ Így nem beszél az, ki előtt az egyház elvből — gyűlöltté lett. Legyen az ember legalább igazságos. Ne ítéljünk felette végkép egyes kifejezéseiért. Mert, ha ennek így kellene lenni; ha meg lesz engedve, hogy egy theologus felett egyik, vagy másik kifejezéseért végelíteltetést mondjunk ki: akkor nem tudom, hogy ki fog kegyelmet kapni az ilyen ítélőbiráktól. Adjátok elő a nagy Schleiermacher, vagy a kegyeskedő Rothe műveit: és én belőlük mutatok fel olyan helyeket, melyek bátran oda állíthatók a Strausznál incrimináltak mellé; s a melyekkel ijesztgetni lehet gyerek-theologusokat.

De azt minden elfogulatlan elismeri, hogy Strauszt sem a szerencsétlenség, sem a jövőndőnek kecsgetető kilátásai meg nem ingathatták, hogy az általa egyszer elismert igazságokat visszavonja, vagy azokon csak enyhítsen is. Ellenkezőleg, a viharok közt jelleme megszilárdult, teljessé lett: éppen mint Baumgartennél.

Mi lett volna könnyebb, mint hogy Strausz, mintán művét senki meg nem cáfolta, megelégedjék büszke öntudatával, s összedugja kezeit. Ám, éppen mint Baumgartennél, nála is az az áldásos éppen, hogy nem zárja el magát a tovább — és méjjebben ható vizsgálódások elől. Fönnebb említett önvallomásában maga nyilatkozik, hogy műve bár megcáfolva nem volt, de tovább fejtegette; s ezzel elismeri a tübingai iskola eredményeit, melyek az evangyeliom történeti állását illetőleg minden esetre sokkal többet eredményeztek, mint a menyinyit Strausz a maga idejében felmutathatott. S nem elég, hogy bevallja az akkor neki még lehetetlent, hanem a tübingai iskola által felmutatott eredmények alapján és felhasználásával, újból dolgozza Jézus életét. Ez a valódi

tudományos önmegtágadás, melylyel nem mindenütt találkozunk; nagyon eléggé tiszteletre méltó vonás Strausz jellemében, mely fél- és egész elleneinek valóban mintául szolgálhatna.

És e férfi, telve az igazság iránti érzéssel, jellemére nézve szilárd, s gazdagon felruházva minden fogékonyssággal az új és jobb iránt: mártyrjává tétetett a XIX-ik század theológiájának. Valóban, kiragadtatott természetes viszonyaiból és természet ellenes helyzetbe szorítottatott. Treitschke Henrik folytonosan, évről-évre írja: „hogy Németországnak nem válik becsületére, hogy egyetemei közül egy sem nyitja meg tantermeit Strausz számára.“ S mi nem tudjuk, hogy vajjon e dicsőség várható-e még? Csak azt tudjuk, hogy Strauszon — kinek a német theologia annyit köszönhet — oly méltatlanság követtetett el, melynek ki kell engesztelnie.

Igen, Baumgarten és Strausz, bár mennyire eltűssenek is egymástól; bár theologiai nézeteikre nézve egymástól egész alapjában különböznek: mégis, együvé tartoznak. Mindketten oly theologusok, kiket tanzsékeiktől megfosztottak; mindkettőnek jelmeze a szilárdság és fogékonyosság; mindkettő mártyr, a kikkel szemben az elkövetett méltatlanság távolról sincs kiengesztelve, sőt az utolsónak kemény megtámadásokat kell még kiállania. Mi abban a boldog reménységben élünk, hogy a jövendő előbb, vagy utóbb igazságot fog számukra szolgáltatni. Vagy, mint rendesen lenni szokott, csak haláluk után fog-e ez részökbe jutni, ...?

(B. Spiegel után)

—x—y.—

Felhívás adakozásra!

Nagy tiszteletű szerkesztő ur! Fogadjon be engem is számos üdvözlői sorába, azon szent célok létesítéseért, melyeket némileg már tényleg megkezdett közlönye által: a buzgóságot éleszti, és a jótékonyosság és áldozatkészség közhírré tételére lapjában a „legszébb“ rovatot nyitotta; midőn még egyesek számára is segílyt eszközölt.

Én most nem egyesek, hanem egész gyülekezet, a nagy-teremi ev. ref. egyház ügyében folyamodom a nagy tiszteletű szerkesztő urhoz — mint a protestáns-egylet tagjához is — a fenbbiekhöz hasonló célból.

A nagy-teremi ev. ref. egyháznak még a 15-ik századból minden ujtás nélkül fenmaradt ódon temploma, melyről egy régi jegyzőkönyvből ez olvasható: „Teremít Bethlen János 1672-ben megint reformálta, már Teremít az oláhok elborították, s a még ott lakó néhány reform. magyarok nem kápákok magok erejükre csak a megrongyolott templomot is renoválni“; most már annyira érzi az idők súlyját, hogy félő bele menni, imádni istent, mert leomlással fenyeget.

Az egyház azonban, melynek tagjai jobbjágyokból, zsellérek-ből, cselédekből lettek, oly szegény, hogy a maga erején templomot soha nem építhet.

Ha pedig nem lesz hely, hová a nép öszszegyűljön, a községben létező felekezetekbe olvad, sőt — minthogy a román elem nagyon tulnyomó — nemzetiségünk is veszélyeztetve lesz.

Ezen egyháznak tehát templomot építeni, elmulaszthatlan kötelességünk.

Az egyháztagok — szegénységökhöz képest — a mit tehetek, megtettek a kezdeményezésre; áldoztak, s áldoznak. Folyamodtunk államsegélyért is, honnan segílyt nyerni, biztos reményünk lehet. De mindez csekély, hogy szükségünk sűrűsége se-

gitve legyen. Nekem azonban reményem van, hogy valamint eddig becses lapjában felkarolt mindent, a mi szép, jó és szent: úgy vegye pártfogása alá ezen szegény egyház ügyét is. Nyisson rovatot lapjában e templom számára adakozóknak. Szólítsa fel a protestáns egylet egyes ismerőseit, barátait, egyes tagjait, hogy ki-ki a maga körében bármi csekély segílyt eszközöljen, s szerkesztőséghez beküldjen.

Igy, csak így menthetünk meg egy hajdan virágzó egyházat a végelpusztulástól! Azt hiszem, a protestáns egyletnek ilyenekre is ki kell hogy terjedjen figyelme; azt hiszem, célszerűbb így némi segílyt eszközölni, mint két-három emberrel bekoldultatni az egész országot.

Én a gyűjtést már megkezdtem, s azok, kik szemmel látott tanui ez egyház szükségének, már adakoztak is, kiknek nevei méltó helyet foglalnak az „Erdélyi protestáns közlöny“-ben.

1. Méltóságos gr. Bethlen Camilló ő nagysága egy a közép pontot inkább megközelítő nagyon alkalmas helyet ígért cserében a régi templom helyért, mely a falutól távol fekszik; és az építés alkalmával segítségét is felajánlotta. 2. Méltóságos Földvári Ferenc ur 5 frtot. 3. Méltóságos Gyárfás Ferenc ur 2 frtot. 4. Méltóságos Gyárfás László ur 1 frtot. 5. Méltóságos Szilvási Sándor ur 5 forintot. 6. Tks. Dózsa Sándor ur 5 frtot.

Vajha, e nemes adakozás számos követőkre találja!

N.-Teremi, okt. 21-én, 1871.

Kakasi Márton,

n.-teremi és ujfalvi ev. ref. lelkész.

Atyafiságos szeretettel és bizalommal csatlakozunk részünkről is e felhíváshoz, azon meggyőződésben, hogy ha nem segítünk egymáson, bizony nincs kitől várunk oltalmat; s azon tudatban, hogy fillérekkel igen sokat megtarthatunk abból, a mi különben desolationak indul, veszendőbe megy. Mi igen szívesen elfogadjuk a legcsekélyebb adományt is, melyet 5 frttal ezennel megkezdünk, s „A r a n y - k ö n y v“ rovatunkban nyilvánosan nyugtázni, s az irt célra kézbesíteni fogunk. Szerk.

KÜLÖNFÉLÉK.

— (Felszólítás.) A magyarországi protestáns-egylet fiók-egyleteihez! A magyarországi protestáns-egylet Pesten f. évi okt. 3. és 4-ik napjain tartott közgyűlésén megalakulván, alapszabályai értelmében, a fiók-egyletek elnökei a központi választmány tagjainak tekiutetnek. Felkérjük tehát mindazon vidéki egyházi egyleteket, bármi néven alakultak, hogy ha alapszabályaink értelmében magukat egyletünk fiók-egyletének kívánják tekintetni, elnökeik nevét és lakását Fördös Lajos egyleti alelnökhöz Kecskemétre jelentsék be, hogy a közelebről tartandó választmányi gyűlésre meghivathassanak. Pesten, 1871. október 25-én. Fördös Lajos, alelnök. Kovács Albert, titkár.

— A sárospataki hittanhallgatók előfizetési felhívást bocsátottak ki Mitrovics Gyula — hittanárunk és főiskolai lelkész „Egyházi és szertartási beszédeinek“ első kötetére. A kiadást azzal indokolják, hogy lelkészük, valamint az egész jelenlegi hittanári kar az újabb theologiai irány iskolájához tartozik, s az ifjuság is így növeltetik; a mely körülmény illetékes és illetéktelen helyről nem egyszer volt szemre vetve, mint oly bűn,

mely felforgatja az egyházat. Most tehát, e beszédek által be akarják bizonyítani, hogy e vád nélkülöz minden alapot; s az újabb theologiai irány igen is összfűz az igaz vallásossággal; az istennek lélekben és igazságban való imádásával; s hathatósan képes munkálni a vallásos kedély ápolásán; az erkölcsi tisztaság növelésén, s az egyháziasság ébresztésén. Mi kész szívvvel fogunk előfizetni, s ezt melegen ajánljuk másoknak is. Csak a mondók vagyunk: hogy mi némi különbséget látunk a templomi igehirdetés, és a professori cathedra között. A professor lehet régi, vagy újabb iskolának hive, meggyőződése szerint; de a keresztyén pap nem lehet más, mint Krisztus evangéliomának hirdetője világos értelemmel, meleg szívvvel, vallásos kedélylyel és azzal a közvetlenséggel, mely a szépnek, nemesnek, és igaznak átérzése és cselekvése által áthat, melegít és lelkesedésre buzdít. E tekintetben, ha túllép e határokon, a modern prédikátor csak úgy nem fog építeni, mint az orthodox. Egyébiránt, az előfizetési ár 1 frt., mely Radácsi Györgyhez küldendő Sárospatakra bérmentesen; a példányok jövő januárban fognak szétküldetni. Ismételten ajánljuk e vállalatot, mely minden kétségen kívül, méltó lesz a figyelemre; s magunk örvendeni fogunk, ha meg is leljük benne azt, a mit várunk.

== Egy jótékony nő. Alsó Zsigmondné született János Róza aszszony, ki nem rég hunyt el Palatkán, azon végrendeletkezést tette: hogy pagocsa, mintegy 600 holdra menő, s palatkai 300 hold körül járó birtokainak, továbbá Kolozsvártott a bel-magyar utcában, és hid-utcában fekvő házainak jövedelmét tulajdonképi örökösai csak négy év mulva élvezhessék. Halála után első évben jusson a jövedelem, mint hagyomány, a kolozsvári muzeumnak, második évben a kolozsvári ev. ref. kollegiumnak, harmadik évben a maros-vásárhelyi református tanodának, negyedik évben pedig a palatkai, pagocsa és szavai ref. eklézsiáknak.

== Beküldetett szerkesztőségünkhez „Néhai orvos, Gecse Dániel életrajza“, emberszereteti intézetének alapszabályai és az 1870-ik év dec. hava 29-ik napján tartott nagygyűlésről vezetett jegyzőkönyv. Kiadta, a nagygyűlés határozatából, az igazgató választmány. Az év elején elég szakavatottan és terjedelmesen volt lapunkban ismertette ez „emberszereteti intézet“. a ki azonban ennél többet óhajt róla tudni, ajánljuk e kis füzet megszerzését.

== Hogy minő okok idézték elő Franciaország bukását: napról-napra elsomorítóbb adatokat nyerünk; valamint azon kormányzásról is, mely személyes ambícióknak és családi érdekeknek kívánt szolgálni csupán, s ezért Napoleont az örök gyalázat szennyével borítja be. A commune garázdálkodása után a párisi „Conseil Municipal“ egy bizottmányt nevezett ki, mely tüzetesen megvizsgálván minden ágazatukban a városban eddigelő berendezett népiskolákat, ezeknek mibenlétéről mentül előbb jelentést tegyen. A bizottmány eljárás tisztában, s bemutatta jelentését, mely szerint 155,000 gyermek közül 67,500-ra megy azok száma, kik iskolák hiányában, nem részesültek semmi oktatásban; s míg sétaterekre és utcákra 2.600,009 francot költöttek évenként, a városi iskolák budgetje alig rugott fel 600,000 francra; azaz: a város mindössze 5 száztolít költött jövedelméből gyermekeinek nevelésére. Iskola-kötelezettségről szó sincs, kiki tetszése szerint járatta gyermekeit iskolába; vagy egyáltalában nem is járatta. A császári kormány a községeknek szabad tetszésére bizta, hogy alkarnak-e, vagy nem iskolát állítani keblükben; s a törvényhozás csak annyit határozott meg, hogy a tanítók minimalis évdíjja

Párisban 1800 franc, vagy 700 oszt. forint; faluhelyen pedig 700 franc, vagy 300 oszt. forint. E díjjért Franciaországban és különösen Párisban, hol egy munkás nő megszerezhet 1400 francot: senki se vállalkozott a tanítói pályára, s ezt a kigyó-bölcsességével használta fel a clerus, s kezére kerítette egész általánosságban a népoktatást. A katolikus papság, melynek száma 1785-ben 75,000 férfi és nőtagot számlált, a császárság idejében 225,000-re emeltetett; és ez immens szám azon okból, mert családja nincs, s így kevéssel kijöhet; másfelől, mert mindenik bir anynyi ismerettel, hogy olyan a milyen tanító lehessen: célzatosan rávetette magát, hogy — a mint meg is történt — kezére kapja a népoktatást. Nő áztán, ez meg is mutatta, hogy hová jutott ilyen neveléssel a földnek legszebb nemzete és országa, melylyel szemben, nem tudjuk elhatározni: szánalmunk, vagy részvétünk nagyobb-e most, midőn egy generatiót látunk kivesszni nemes életéből? Napoleonnak fejére nem Sedán; hanem a fennebb elősorolt számok kiáltanak oly itéletet, melyhez a Judásé hasonlítható csupán. Vajha, ez inté példaul szolgálna; vajha, emlékeztetne mindnyájunkat, hogy „elvéssz a nép, a mely tudomány nélkül való!“

== (Halálozás.) Néhai marosszéki ev. ref. esperes Vályi Pál özvegye, született Fogarasi Zsuzsánna october 10-én, egyik fia -- ny. sz. benedeki pap és marosi jegyző Vályi Pál házánál, életének 70-ik, özvegységének 21-ik évében jobb életre szenderült. 15. gyermeke közül életben van nyolc, kik közül három fiu — mint pap — munkás tagjai anyaszentegyházunknak; öt leány pedig, mint papné, jó angyalai a családi életnek. A megboldogult a megtestesült szeretet volt, késő vénségében is munkás a végtelékig; szerény, szelid. 130 frt. hagyatékából 100-at a sz. benedeki és ákosfalvi egyházak számára rendelt, hogy 500 frra neveltessék s belőle két jól tanuló fiu segedelmeztessék; 30 frtal pedig az ákosfalvi cinterem kerítettessék be. A ki így élt és így halt meg, az méltó a tiszteletr méltó a nyugodalomra. Béke porain!

== (Halálozás.) Az utolsó órákban vesszük a leverő hirt, hogy vizaknai lelkésztársunk, Herepei Károly, meghalt. A veszteség és az a feletti fájdalom oly nagy, hogy annak hangot adni, tartozkodunk. Mig kimerítő életrajzát hozhatjuk, most csak a családi jelentést közöljük.

Gyászhir!

Herepei Károly a nagy egyházszónok nincs többé. — Szenvendésteljes életét 69-ik évében, folyó hó 26-án végezte be tüdőszélhűdés következtében, neje, született Krizbai Kata, s gyermekei: Szöcs Sándorné — Zsuzsánna, Benedek Antalné — Ilka, Károly, Ödön, Géza és Kata, valamint számos unokái nagy bánatukra.

A kedves halott hült tetemei jelen hó 28-án d. u. 3 órakor fognak a vizaknai reform. sirkertbe végnyugalomra helyeztetni, mely végtiszteletra minden rokonok és jó ismerősök szomoruan és tisztelettel meghívotnak. V i z a k n a, 1871. October 26-án.

1033 1871.

KÖRÖZTETIK:

Dézi egyházmegyénkben a koltói iskolatanítói állomás; fizetése 200 o. é. frt.

Pályázati határnap november vége.

A folyamodványok dézi esperes t. t. Almási Sámuel aa.-hoz S.-M.-Berkeszre (u. p. N.-Somkut) küldendők.

Kolozsvárt, október 29-én, 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS-KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, NOVEMBER 9.

45. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: Kúlmagyarutca 237 sz. —

Néptanítóink egylete.

Kolozsvár, nov. 7. 1871.

Olvasóink tudják már, hogy a „kolozs-dobokai tankerület“ néptanítói a napokban tartották közgyűlésüket a végre, hogy egyletet alakítsanak oly célból, hogy az erők egyesítése által hassanak részint önmivelődésükre, részint a népnevelés emelésére; s ezek által méltóvá tegyék magukat azon tiszteletre, mely jogosan megilleti a becsületes munkálkodót. Mi meleg rokonszenvvel kísértük e jóra való törekvést az első perctől fogva; érdeklődéssel vettünk részt a közgyűlés lefolyásában; s most örömmel írhatjuk, hogy az egylet megalakult, és ezzel megvan téve az első lépés, megfelelni korunk követelésének. Ám, csak az első lépés.

Azt ma már mindenki tudja, hogy ha bárki egy célt tűz maga elébe, azt csupán associatio és a munka által érheti el, mint a mely erőt ad a gyöngének; kitartást a csüggedőnek; bátorságot az önbizalmatlannak; megedzi a tette kész akaratot; s legyőzhetlenné teszi a kitartást. Az együvé-tartozás gondolata, az érdek-közösség és az egy célra törekvés: oly dogmává lett napjainkban, melyet a ki el nem ismer, vagy éppen ellene lázad, az saját maga felett mondott oly ítéletet, mely semmivel sem kedvezőbb annál, hogy a bélpoklosnak nem lehet helye az egészséges emberek között. Tudjuk, hogy ország-részünkben már itt-ott működnek ily nemű egyletek kevés zajjal, reméljük: nem eredménytelenül; de ez az első egylet az erdélyi részekben, mely szervezkedésére felhívta a nyilvánosságot; városunktól és más társaságoktól megtisztelő anyagi és erkölcsi támogatásban részesült és éppen ezért adósa a közvéleménynek, önmagának, és az ügynek, melynek szolgálatára szentelte működését, hogy lerója tartozását becsülettel.

E tartozás épp oly véghetetlenül nagy, mint az, mely lefizetését reméli, megvárja. Megvárja első sorban hazánk, a felvilágosodás s ez által, mondhatjuk, az egész emberiség. S ha „néptanítóink egylete“ e tartozását teljesíti, oly munkát fog végezni, melynek

jutalma anynyi, mint halhatatlanná lenni. Nem azt a halhatatlanságot értjük, melylyel egy Pestalozzinak, Diesterwegnek, vagy Fröbelnek — mint kitűnő egyeseknek — adózik a cultura története; hanem azt, hogy határ-jelzővé válhatik munkálkodása a népnevelés terén a múlt és jövő között.

Mert, ne ámítsuk magunkat azzal, hogy nekünk volt népnevelésünk. Voltak helylyel-közzel jeles néptanítóink; imitt-amott egy-egy meglehetősen iskolánk; de olyan néptanítóink és népnevelésünk, mely már bemutatni képes legyen az eredményt, mely egy fölnevelt nemzedéket tud felajánlani a szép és nemes eszmék szolgálatába: ezzel még a legvakmerőbb sem volna képes hizelegni magának. Nálunk még eddig csak a gymnasiumoknak köszönhetünk mindent; ez adta azt a contingenszt, mely felsőbb tanulmányait végzvé, ma tóllal, észszel és tanácscsal szolgál a köztügyeknek; vagy megelégedvén a kevésssel, alkotja azt az osztályt, melyet a „polgár“ megtisztelő címével illetünk. De a „nép“ — mint olyan — igen kevés kivétellel, ma is csak ott áll, mint akár egy félszázaddal előbb. És ez nagyon szomorú; kétségbe ejtő volna, ha nem lenne reményünk egy jobb jövő felől.

És itt váraozik néptanítóinkra az a munka, melyet a társulás, az egyesülés megkönnyíthet. Nem azt a munkát értjük, mely kényszerüsből, egész éven keresztül, megelégszik a betűztetés nemes mesterségével; mely a fegyelmi szabályok szükséges megtartásának örve alatt, inkább fenytő bíró, mint szerető barát és így tovább; hanem, értjük azt a munkát, melynek célja megnevesíteni az emberi szívet; felvilágosítani az értelmet; élénk munkálkodásban tartani azt az erkölcsi erőt, mely a jóra való törekvésben meg nem ingadozik és nem alkuszik; oly irányt adni az akarotnak, hogy maga a tette ne compromittálja az embert. Oly munka ez, melyet a ki jól végez, neve — apostol. Mert, e munkához szükséges, hogy azok a feltételek abban is meglegyenek, a ki arra vállalkozik, hogy mást olyanná tegyen. És itt áll elő az önmivelődés nélkülözhetetlen volta, me-

lyet ez egylet igen szépen gyakorolhat eszme-csere, felolvasások által, terjesztvén világosságot oda is, hová különben későre, vagy soha el nem jutna. Ezért melegen üdvözljük ez egyletet; s üdvözljük azért is, hogy minden felekezeti tanítók öszszegéből állították egybe; s ez az, melyben különbözünk igen tisztelt barátunktól, a „nevelési-ügyi levelek“ írójától.

Mi, az igaz, a prot. egylet megalakításánál a mellett buzgokodtunk, hogy maradjunk csupán a prot. felekezetek kebelében. És nem hiszszük el senkinek, hogy rosszat cselekedtünk; és még kevésbé hiszszük el, hogy most, a néptanítók egylete megalakulásánál elfoglalt álláspontunkért, valaki következetlenséggel vádolhatna. Mert, e két egyletnek működési köre, a tér, melyen mozogni fog, teljességgel nem analog.

Igaz, hogy a prot. egyletnek is oly céljai vannak, melyek minden felvilágosodott emberrel közösek, s e tekintetben mindenki szívesen látott tag; de midőn mi a szabad vizsgálódást, a hitre tartozó dolgokban teljes egyéni függetlenséget követelünk; midőn azt sürgetjük, hogy az egyház kormányzásában a képviseleti elv teljességgel érvényesüljen sat.: ha mi olyan emberekkel szövetkezünk, kik ezeket „a priori“, vagy elutasítják maguktól, vagy ha elfogadják, ki kell lépniök az eddig elfogadott egyház kebeléből, akkor mi olyan dologra vállalkoznánk, mely öszszeférhetetlen a protestantizmussal, proselita-csinálásra adnók magunkat. Ezért, a prot. egyletnél megmaradtunk azon a téren, mely egyedül jogositott.

Máskint áll azonban a dolog e tanító-egyletnél, ha megmarad helyesen felfogott érdekénél. Működése teljesen körvonalozva van. Az önmivelődés, minden vallásfelekezet tanítójának elutasíthatatlan kötelessége s ha erre eszköz lehet az egylet: nem birjuk felfogni, mért zárassék el bárki; célja: a népnevelés emelése az iskolában és iskolán kívül; hátha az egylet fog találni módot, melylyel e tekintetben sikerrel oldja meg nemes feladatát; ha pedig segélyezési, vagy gyámintézeti állit saját erején, nem dicsegetre méltó buzgokodás-e ez; s minő akadályokat gördíthet elébe bárminő jegyzőkönyv, érsek, vagy éppen a pápa?

Az iskola-rendszerek — igaz — különböznek egymástól a szerint, a mint különböző célok szerint osztják az utasításokat. De mi meg vagyunk győződve, hogy határozottan többségben vannak azok, kik a lehető leghelyesebb úton járnak: s ha az egylet tanácskozásai folytán másokra is — tán olyanokra, kik kényyszer alatt állanak — jótékony

befolyással lehet, ez még inkább kizárja az egylet köréből a separatistikus törekvést. Nem hitre tartozó dolgok azok, melyek fundamentomául szolgálnak ez egyletnek; törekvése nem foglal magában semmi olyant, mely erőszakot követne el a fennálló rendszerek munkásainak lelkiismeretén; hanem, munkálkodik legjobb meggyőződése szerint azon célnak szolgálatában, melyet legfőbbnek ismert el a világ, s melynek neve: a népek felvilágosodása, a cultura. Örvidenünk lehet, hogy e tekintetben nálunk is végre-valahára minden factor kezd életre kelni a tetszhalálból, a községi élettől fel a törvényhozásig; s ha éppen tanítóink oda állanak a kezdeményezők sorába, ezért méltán illeti meg őket a tisztelet abban az esetben, ha törekvésüket köröm-szakadtig megvalósítani igyekezzenek.

Ezt meg is várjuk a megszületett egylettől. Mert, ha csak azért alakult, hogy gyűléseket tartson; szép oratiokat hangoztasson el; banquettet adjon és panaszkodjék a tanítók nyomoruságos helyzetén; de nem lesz munkás, fáradhatatlan, buzgó: ugy compromittálni fogja magát az ügyet; születésekor elhintette halálának magvát.

De, ezt nem hiszszük; oly tanítókat volt szerencsénk megismerhetni a gyűlés folyamában, kik nem csak színvonalán állanak feladatuknak, hanem minden tiszteletre méltók; bizunk a teljesen szakértő elnököben és a derék választmányban, hogy a „kolozdobokai tankerület néptanítóinak egyletét“ oly központtá fogja emelni, mely nem csak e vidéken fogja megmutatni életre valóságát, hanem igen rövid idő alatt az erdélyi részekben alakult ilyenü egyletekkel testvéri kezét fogva, hatalmas lendülettel fog adni elmaradt népnevelésünknek.

Adja isten!

Szász Gerő.

A kolozs-dobokamegyei tankerületi néptanítók egyletének alapszabályai.

I. Az egylet címe s székhelye.

1. Az egylet címe: „Kolozs-dobokamegyei tankerületi néptanítók egylete“; azonban, hazánk egyéb részeiben lakó néptanítók csatlakozása is szívesen fogadtatik.

2. Az egylet székhelye: Kolozsvar.

II. Az egylet célja, s a célhoz vezető eszközök.

3. Az egylet célja: előmozdítani a népnevelést — és pedig a néptanítók önképzésének elősegelése, a néptanítók anyagi jóllétének s tekintélyének emelése, általában pedig minden — a népnevelés tényezőjéül szolgáló intézmény létesülésének s fölvirágzásának elősegelése által.

4. Az egyesület céljának elérését következő módok és eszközök igénybe vételével igyekszik valósítani:

a) törekvéseinek támogatására az illető egyházi hatóságokat; s a népiskolákra felügyelő hivatalos közvegeket megkéri;

b) közgyűléseket tart, melyekben a népnevelés és oktatás emelésére célzó indítványokat tárgyalja, s az elfogadott indítványok életbeléptetése iránt intézkedik. Írásbeli dolgozatokra — tehetsége szerint — pályadíjakat tűz ki;

c) az egyesület körökre oszolván, minden körben értekezletek tartatnak, melyek a népiskolai eljárás körébe tartozó értekezések meghallgatása, s a kifejtett nézetek megvitatása, mintatanítások megismerlése, s megbeszélésével foglalkoznak. Ugyanezen értekezéseken közlik a tagok tanítás közben tett tapasztalataikat, a tankönyvekre vonatkozó észrevételeiket és saját iskoláik emelése érdekében tett lépéseiket, mely közlések eszmecsere alapjául szolgálhatnak;

d) az egyesület területén létező népnevelési intézetek működését figyelemmel kíséri, s azok fölvirágzását erkölcsi — de a mennyiben lehet, anyagi támogatás által is elősegíti; főleg törekedni fog a felnőttek oktatásának meghonosítása, gyermekkertek, szeretházak, s egyéb népnevelési intézetek létesítésének legalább közvetett előmozdítására;

e) a néptanítók sérelmeinek orvoslása iránt — hatásköre, s a körülményekhez képest — illető helyeken közben jár;

f) mihelyt körülményei engedik, szaklapot ad ki, mely az egyesület érdekein kívül különösen Erdély népoktatási ügyét képviselendő;

g) a székhelyen állandó olvasó helyiséget tart fön, melyben központi könyvtárt létesít. Ezen helyiségben, a társalgásszerű eszmecsere kivül, koronként hasznos tudni valók terjesztésére szolgáló nyilvános felolvasások tartatnak;

h) rendes közgyűlései alkalmára taneszköz-kiállítás rendez.

III. Az egyesület tagjai.

5. Az egyesület a) alapító, b) rendes, c) pártoló és d) tiszteletbeli tagokból áll.

6) Alapító tag lehet minden tanító, tanár és nevelésügy-barát, ki az egyesület javára legalább tíz forintot egyszerre lefizet, vagy ily összegről szóló biztosított 6%-it kamatozó kötvényt ad.

7. Rendes tagokul csupán kisdóvodai, nép- és polgári iskolai tanítók, avagy tanítónők, s tanító-képezdei tanárok vétethetnek föl. A rendes tagok évenként 1 forint tagdíjt fizetnek 3 évi kötelezettséggel.

8. Pártoló tag lehet minden nagykoru egyén, ki az egyesület javára — három évre terjedőleg — évenként legalább egy forint fizetésére kötelezi magát.

9. Tiszteletbeli tagokká a közgyűlés által oly jeles egyének választhatók, kik a népnevelés terén általában, avagy ezen egyesület érdekében kiváló érdemeket szereztek.

10. Az egyesület minden tagja jogosítva van a gyűlések s értekezletekben résztvenni; szavazási joggal azonban csak

a rendes- és alapító tagok birnak, az egyesület tisztviselő pedig csupán a rendes tagok sorából választhatók.

IV. A közgyűlés.

11. Rendes közgyűlés a székhelyen tartatik évenként egyszer; e közgyűlés idejének meghatározása a választmányra bízatik. Sürgős és fontos ügyek elintézése végett azonban az elnök, a központi választmány határozata folytán, vagy húsz rendes tag írásban benyújtott kívánságára — a tárgy közlése mellett — rendkívüli közgyűlést hív egybe. Minden közgyűlés határideje az alapító és rendes tagokkal külön meghívók által közlendő, melyek a közgyűlés előtt legalább 30 nappal szétküldendők. Ezenkívül a közgyűlés ideje az egyesület közlönye, s egyéb lapok útján is közzhírré teendő.

12. A közgyűlés tárgyai következők:

a) titkos szavazás útján megválasztja az egyesület tisztviselőit, s a választmány tagjait;

b) tárgyalja, s elintézi a választmány jelentéseit, és a tagok által a közgyűlés előtt legalább 8 nappal az elnöknel bejelentett indítványokat; ha azonban ezen indítványok az alapszabályok megváltoztatását célozzák, csak azon esetben tárgyalhatók, ha a közgyűlést legalább 30 nappal megelőzőleg az egyesület közlönye útján, vagy más alkalmas módon a tagokkal közöltettek;

c) a választmány által megállapított sorrend szerint értekezéseket s fölolvadásokat hallgat meg, s ezek tekintetében eszmecsere eszközül;

d) a pénztári számadásokat felülvizsgálja.

13. A közgyűlés — ha annak határideje a 11-ik cikk szerint kellő időben köztudomásra hozatott — minden esetben határozatképes.

(Vége következik.)

A pesti ev. ref. egyházmegyei tanító-egyesület alapszabályai.

(Folytatása és vége.)

Harmadik szakasz.

Az egyesület, mint gyámintézet.

13. §. A gyámolítás történik az egyesület gyámintézeti pénztárából.

14. §. A gyámintézeti pénztár.

E pénztár forrásai:

a) Az egyesületi rendes tagok évi betételei. Mely célra az egyházmegye kebelében levő tanítói állomások jövedelmezőségök szerint három osztályba soroztatván, az első osztálybeliek tanítói fizetnek évenként öt, a második osztálybeliek négy, a harmadikéi pedig három forintot.

b) A pályakezdő rendes tanítók évi rendes tartozásukon felül jövedelmök bizonyos (p. o. egy, kettő, három, vagy több) százalékát fizetik le egyszer mindenkorra, mely százalék a pénztár, mint jövedelmi forrás, állásához inérten évről-évre emelhető.

c) A más egyházmegye kebeléből átlépő tanítók egyesületünkre nézve az új tanítók kötelezettségei alá esnek; csak is azon esetben levén a százalék-fizetés alól fölmentve, ha elhagyott egyházmegyéjük kebelében szintén tagjai voltak a tanítói gyám-egyesületnek.

d) A negyven évesnél idősebb korában belépő tanító, a rendes évi tartozáson, meg százalék-fizetésen kívül, egyszer s mindenkorra annyit fizet a pénztárba, a hány évvel korosabb negyven évesnél.

e) A n. t. egyházmegye által a tanítók részére felajánlott agentialék.

f) A kamatok.

g) Buzgó ügybarátok kegyes adományai.

h) Állami segély.

15. §. A segélyre jogosultak.

a) A betegség, vagy öregségi elgyengültség miatt hivatal-folytatásra képtelenné vált tanítók, ha rendes fizetésektől elestek.

b) A tanítói özvegyek, míg az elhalt férj nevét viselik, ha a férj pontosan teljesítette az egylet iránt fizetési kötelességeit, s neje a halál-esetkor még együtt élt vele.

c) A mind két nemű árvák, életkoruk tizenhatodik esztendejének végéig.

16. §. A segélyezés módja.

Évenkénti segélyezésre csak is évi rendes bevételek fordíthatók. Ilyenek: 1) A tanítók évi rendes betételei. 2) Az egyházmegye évenkénti adománya. 3) A kamatok. Egyéb bevételek tőkésítendők.

Az évi rendes bevételnek pedig csak egy harmada osztandó ki azon esetben:

a) Ha a segélyre jogosult családok száma nem haladja meg a négyet.

b) Két harmada osztandó ki azon esetben, ha a segélyezendő felek száma négyenél több ugyan, de nem haladja meg a nyolcat.

c) Ha pedig nyolcnál több tanító után lesznek segélyre jogosult felek, azon esetben kiosztandó az egész évi rendes bevétel.

Mind a három esetben, a segélyre jogosultak anynyi csoportra szakadván, a hány tanító után nyerték igényüket, és a kiosztható összeg is az igényt szerzett tanítók száma szerint egyenlő részekre oszolván: a segélyezés következő kulcs szerint történik.

a) A munkaképtelen tanító megkapja az egész segélyösszeget.

b) A gyermektelen özvegy kapja az egyes családra eső segélyösszeg kilenc tizedét.

c) A gyermekes özvegy is megkapja az egész segélyösszeget.

d) A csak egyetlen árva kapja a segélyösszeg nyolc tizedét.

e) Két, vagy több árva is megkapja az egész segélyösszeget.

Ha pedig a jogosultak közül valamelyik kinő, vagy idő közben kihal a segélyezendőek közül, a segélyösszeg a fennebbi kulcs szerint arányosítandó.

17. §. Az ügyvitel.

A gyámintézet ügyeit a mivelődési intézetével ugyanazon járási, köz- és választmányi gyűléseken tárgyalja, tisztviselői is ugyanazok, pénztárát azonban egészen elkülönítve kezelteti.

Negyedik szakasz.

Az egyletnek n. t. egyházmegyéhez való viszonya.

18. §. A tanító-egylet egyedül a felekezeti iskolák tanítóiból alakulván, a felekezet egyházi törvényei, hatóságai és felsőbbbségei az egylet törvényeit, hatóságait és felsőbbbségeit is képezvén, ebből folyólag:

19. §. Közgyűlési jegyzőkönyveinket annak rendszere szerint esetről esetre bemutatjuk a n. t. egyházmegyének.

20. §. Valamint a n. t. egyházmegyének 1842-ben, és 1868-ban kelt határozatai szerint az egyházmegyei közgyűlésre küldendő négy képviselőnket is mindenkor megválasztjuk.

21. §. Egyletünk feloszlása esetében mind könyv- mind pénztárunk a n. t. egyházmegye birtokába megyen, s felülük a főt. egyházkerület helyben hagyása mellett bölcs belátása szerint intézkedhetik; kikötvén azonban, hogy sem a könyvtárt, sem a pénztárt rendeltetésével ellenkező célra fordítani soha se lehessen.

TÁRCA.

Az egyházi főtanács üléseiből.

Kolozsvárt, nov. 5-én, 1871.

Egyházi főtanácsunk mai ülését a tanácskozásban békés hangulat, a határozat-hozatalban szavazat-egység jellemzé. Ennek lehet tulajdonítani azon előnyös eredményt, hogy az ellátott ügyek száma meghaladja a 40-et, s ez által egy lépéssel közeledtünk azon óhajtott célunkhoz: vajha egyetlen hátralékban levő ügydarab sem fekünnék egyház főtanácsunk előtt.

Nevezetesebb ügyek valának:

1) A kultusz-miniszterium felhivta püspök atyánkfát, hogy a néptanítóknak megrendelje, miszerint azok az iskola mulasztásokról havonként tegyenek jelentést az illetékes tanfelügyelőséghez. E tárgyat püspök atyánkfia áttévén ellátás végett, megiratik a kultusz-miniszteriumnak, hogy esperes atyánkfiainak a mai nap-

ról útasításul adatott, hogy az iskola-mulasztásokra vonatkozó adatokat évnegyedenként összegyűjtsék, s azokat a tanfelügyelőknek megküldjék.

2) Az egyházfiak, harangozók közmunka-mentessége, ugy a fennállott kormányzék, mint a jelenlegi miniszterium rendeleteiben biztosítva van; a k. kalotai és görgényi egyházmegyék ujabban emelt e tárgy panaszai alapján, Kolozsmegye tisztségének ezen rendeleteket figyelembe nem vevő eljárása ellen ujjlag is orvoslás kéretek a miniszteriumtól.

3) A kájáni egyháznak 1869-ben Mohai Károly ur azon felvét alatt ajándékozott volt egy belső telket templom helyül, hogy a templom-építés előkészületei még azon évben megkezdessenek. Miután azonban ez iránt ez ideig még anynyi sem tétetett, hogy legalább a birtokba-vétel jelképeül az adományozott telek körülkerítették, vagy sáncoltassék: esperes atyánkfiaának, szigorú fele-

Egyházi mozgalmak Németországon.

Berlin, okt. 25. 1871.

Szeptember és október havát Németországon bátran a gyűlésezések idényének lehet nevezni. Ekkor tartják az ország különböző részeiben a különböző tudományos társaságok, egyetek vándor nagygyűléseiket rendesen; s erre az időre esnek az egyházi nagygyűlések is többnyire. Kisebb, vagy nagyobb mérvben, de mindig figyelmet vonnak magukra. Azonban, különösen az egyházi gyűléseket — 300 év óta — egyszer sem kísérté a világ oly ropant feszült figyelemmel, mint éppen ebben az évben. Minden ember, a ki csak egy kissé gondolkodni szeret, a Németországon meginduló egyházi mozgalmat, korszakot alkotható jelentőségének gondolta, s remélte. Ily jelentőségteljes remény táplálására nem csekély mértékben folyt be — kétségtelenül — már maga az a körülmény, hogy ezen mozgalom élén éppen az a nemzet áll, melynek nevével, s történelmével kiválólag egybe van forrva a minden tekintetben korszakot alkotó reformáció. Köztudomásu, hogy a reformáció német földön csirázott; és köztudomásu, hogy a német nemzet ápolta s nevelte még vérével is; hogy Németországból indult ki az a hatalmas szellemi mozgalom, mely az emberiség életét egészen átalakította. Ezért, a vallásos élet terén kivívott nagy-szerű múltért néz a világ várakozással a német nemzetre; ezért látja örömmel a jelenlegi egyházi mozgalom élén.

De hát mi adta a fontos jelleget e mozgalomnak? Mi tette oly igen érdekessé a mostani egyházi gyűléseket?

Hogy a mozgalom rugói, az eszmék, a kérdések: újaknak nem mondhatók, az világos. Hiszen, különösen a kath. egyház veszeljes intézményei ellen a protestánsok illő fegyverekkel már régóta küzdenek. A „szabad egyház a szabad államban“-féle kérdés sem mostanában került először szőnyegre. Nem ezekben van az alapja az érdekeltségnek, hanem abban a hatalmas lökésben, melyet az a fordulat idézett elő, hogy az isten kegyes és jámbor szolgálja, ki eddig — elég szerényen — csak Jézus Krisztus helytartója, s Péter apostol utódaiként szerepelt; most már a csalhatatlanság dogmája által még illőbb szerénységgel isteni méltóságra emeltetett; és lőn 1870-ben egy II-dik istenség a Pius személyében, ki milliók között, és milliók felett egyedül áll, mint olyan, kinek minden szavát, tettét, és akaratát a világ minden emberi lénye köteles volna egyszerűen, mint csalhatatlanul egyetlen helyest és minden tekintetben üdvöst elfogadni, követni. Meg az a szerencsés körülmény, hogy proclamáltatása után, az említett istenség világi hatalmának nyomban megkelle szünnie.

Ez az a két momentum, mely kedvező időben találkozott össze, hogy hatalmas lökést adjon, s kellő jogosultságot fokozottabb mértékben költsönözzen ama régi, de még mindig anynyira időszerű kérdések lehető gyors megoldásának. E körülmények nyomán jött létre az anti-infabilista katolikusok kongressusa Münchenben. Ugyancsak annak köszönheti érdekességét a darmstatti protestáns egyház gyűlés; a bajor országgyűlésnek adott hires válasz a bajor kormány részéről, Lutz miniszter által; s meg a németországi prot. egyetek kebelében lefolyt tanácskozások, s határozatok.

Feltűnő, hogy ez a mozgalom az egyházak kebelében indult meg, s mégis — mint egyházi mozgalom — egyetek mellett, tulnyomólag politikai irányban halad. Egy kissé különösnek látszik, de ha viszszagondolunk a dolog genezisére, azonnal rájövünk, hogy bizony annak nagy mértékben politikai jellegűnek kell lenni. A kath. hierarchiának a közép kortól kezdve abban öszpon

lősség terhe alatt meghagyatik, hogy a templom-építés előkészületeit megtéssze; továbbá ezen egyháznak törvénytelenül kikölcsozött tőkéről szóló kötleveleket egyházi főtanácsunkhoz felterjeszse, s megtegye ezen tőkék biztosítására a szükséges lépéseket.

4) A zilahi tanodának megengedtetik, hogy kellő tanerő hiányában, az I-ső és II-od éves bölcseket a folyó 187¹/₂ tanévben egyittes tanításban részesítse; meghagyatik azonban, hogy ily tárgy felterjesztéseit jövőben ideje korán tegye meg, és nem akkor, midőn már bevégzett ténynyé vált intézkedése.

5) Három- és Miklósvárszékek törvénytelenül avatván be magát az árvák kepe-fizetésébe, egyházi főtanácsunk orvoslást keresett a miniszteriumnál, hounan feleletül nyerte, miszerint a beavatkozást udvari rendelet és törvényes szokás tette jogossá, és szükségessé. Mintán egyházi főtanácsunk a törvényes gyakorlatra vonatkozólag az adatokat, az 1825-ben kelt udvari rendeletet, és az 1834-ben megszüntető rendeleteket egybegyűjtötte, támaszkodva anyaszentegyházunk autonomiájára, felvilágosító előterjesztést tesz a miniszteriumhoz, ujlolag is orvoslást kérvén.

6) A radnóthfái egyháznak egyházmegyei tanács által kötelességévé tétetvén a lehető vizáradások meggátlására, s ez által malmának biztosítására a Hügel-féle malom tulajdonosának két csonkát szolgáltatni át: az egyház felebbezése folytán, az egyházmegyei tanács e tárgy határozatának bővebb indokolására hivatik fel.

7) A n.-enyedi tanoda előljárósága tanrendszerünk hiányosságát állandó szaktanítók alkalmazásával igyekezővén pótolni, a rajz és írás, a szám- és természettan, a német-, angol- és francia nyelvek tanítására ily állandó szaktanítók alkalmazását kéri megengedni. A kérelem, az egybeülendő egyházkerületi közgyűlés végmegerősítése reményében, teljesítettik — ideiglenesen.

8) A kézdi-vásárhelyi egyház iskoláját, mint a község által felállított fiu- és leányiskolák mellett szükségfelettieket beszüntetvén, iskola helyiségeit a községnek bérbe adta. Bárha egyház-főtanácsunk az iskola beszüntetését nem helyesli is, de mint bevégzett ténybe belenyugszik. A bérleti szerződéseket, mint hiányosokat, elfogadni nem lehet; az egyháznak szerződési mintázat küldetik meg, mely aláírva, az egyház főtanácsai levéltárban fog elhelyeztetni.

9) Minthogy a Titius-féle cryptogam-növény-gyűjtemény csak két csoportra osztva használható tananyagul, az osztályozott csoport egyike a kolozsvári, másika a maros-vásárhelyi tanodának küldetik meg. Ez értelemben értesítettik a kultusz-miniszterium is.

10) A hadadi egyház kéri, hogy mintán kárpótlása valóstítása alkalmával megrövidítettett dézma kárpótlásában, sérelme orvosoltassék. Mintán egyházi főtanácsunk e tárgyban még az 1867. 68. és 69. években is tett lépéseket, de sikertelenül, a menyinyiben a magas kormány e tárgy kérelmeit végérvényesen visszautasította volt: egy újabban teendő lépés felesleges levén, a kérelem nem teljesíthetéséről az egyház értesítettik.

11) A belügyminiszterium tudatja, hogy Fogaras város közsőségét ujlolag is utastotta a tekintetben, hogy az odavaló egyház vámjogának megváltására szükséges tárgyalásokat bevezesse, s kéri, hogy útasíttassék az egyház is ez irányban. Útasíttatik az egyház; s Kiss Károly gondnok ujlolag felkéretik a tárgyalások vezetésére.

Az itt felemlített nagyobb fontosságú ügyeken kívül több inkább helyi érdekű, meg dézma kárpótlási, vásár szerződési sat. ügyek lettek tárgyalva, s így azokat mellőzöm.

tosult minden törekvése, hogy a pápák világi hatalmát növelje. Kisebb nagyobb merészséggel, de sokszor megpróbálta célját létesíteni.

Azonban, vakmerőségében — vagy talán jobban mondva — merő vakságában addig menni, s oly határozottan fellépni, mint 1870-ben, nem igen mert. Mintha a „most vagy soha” lett volna a jelszó a hierarchia kebelében. Itt az idő, dogmává emelni a csalhatatlanságot!

Ugy lón. A dogma kihirdettetett, s egyszersmind kitört a szellemi harc a clerus és a mivelt világ között. Az eddig kis körben folyt küzdelem hová tovább mind nagyobb tért foglal el, mert az többé nem csupán egyesek, meg felekezetek küzdelme, hanem a különböző államoké együttvéve, szemben a csalhatatlan egyházzal. Az államoknak ugyan semmi közük a dogmákkal, de az 1870 július 18-án létrejött dogmában a legveszélyesebb politikai elv rejlik: a midőn — úgy szólva — az egész világot a merev absolutistikus kormány-formába törekszik egyesíteni, s ezen absolutismusnak élére a korlátlan hatalommal felruházott pápát szeretné állítani. A dogmával tehát, midőn ilyen elvet vall, kétségtelenül veszélyeztetve vannak az államok, s kényszerítve vannak a küzdők soraiba lépni.

De nézzük a küzdőket, s a küzdelem folyamatát egy kissé közelebről. Lássuk, minő nyomokat hagy maga után.

A mozgalom részletes ismertetése könnyen ivekre terjedő művé nőhetné ki magát; oly részletesen kiterjeszkedni, nincs szándékomban, de e lap köre sem engedi; csak néhány vonással kívánom érinteni a lefolyt gyűléseket.

Már mindjárt a mozgalom kezdete érdekes lett azon körülmény által, hogy a hierarchia elleni küzdelem először is Bajorországban tört ki, mely állam pedig, tudva levőleg, a hű katolikus államok közé tartozott. München fogadta falai közé az ezerekből álló gyűlést, kik öszszesereglettek mindenünnen: tiltakozni a hirdett dogma ellen, s a Schulte indítványára elszakadni az anyagyháztól, mely hiveivel szemben tyrannussá lett. A tanácskozás folyamában megállapították azokat a pontokat, melyek alapja és iránya elszakadásuknak; s melyek e lapok olvasói előtt már ismeretesek.

A protestáns egyházgyűlés is, mely ez évben Darmstadtban ülésezett, s mely többnyire szorosan kebli ügyeivel szokott foglalkozni, most kilépett régi kerékvágásából. Tanácskozásában kiváló helyet azon kérdések foglaltak el, melyek a csalhatatlanság dogmájának létrejveteléből származtak az államokat, s a protestáns felekezetek illetőleg. És ebben a tekintetben a protestáns egyházgyűlés éppen azt az állást foglalta el, mint a müncheni kath. congressus, csak hogy más szempontból. Nem különben az észak németországi szabadelvű prot. egyletek is. És itt találkoznak azzal a jelenséggel, hogy a protestánsok kezét nyújtottak a katolikusoknak, midőn amazok — megállapodásaik egyik pontjában — ezeknek rokonszenzőket fejezik ki, hogy sikra szállottak a papismus ellen általában, mint a haladás, meg a jól felfogott nemzeti érdekek szempontjából. Ez a lépés, politikailag véve, eléggé indokolt. De furcsán hangzik a müncheni congressus megállapodásának az a pontja, a hol a tridenti canon alapján állva, reményét fejezi ki a protestáns felekezetekkel való egyetértésre. Furcsán: mert a tridenti canont véve alapul, úgy tetszik, mintha 300 évvel mentek volna visszafelé, tekintet nélkül a mai kor követelményére. S így aligha nem lesz alaptalan reményök. Azonban, eltekintve e sokat akaró, de eredményében véve nem sokat ígérő ponttól, az említett egyházi gyűléseken létrejött határozatokat, s a né-

met nemzet ilyotén fellépését örvendetes jelenségnek lehet tekinteni, s eredményét a mozgalomnak, mint a bajor kormány határozott nyilatkozata mutatja, siker fogja koronázni.

Az egyházi nagygyűlések sorát a berlini zárta be ez évben. A bajorországi egyesült evangélikusok központi bizottmánya — tokintettel a lefolyt nagy horderejű oseményekre — beható tanácskozmányok után, időszerűnek tartotta az országos rendes egyházi gyűlés helyett rendkívülieg birodalmi prot. egyházi nagygyűlést összehívni, s létrehozni. E végre több mint 220 egyházi, és világi egyéniséget hívott meg hivatalosan Németország különböző részeiből. Egyszersmind, felhívását a lapokban is közrebocsátotta. Abban mindazokat, kik a prot. hitfelekezetekhez tartoznak, felhívta részvevésre azon gyűlésben, mely az egyházi hatóságoktól függetlenül tanácskozik a felett, hogy mi módon lehetne az 187°/₁ évet a nép szellemi örökségévé tenni; hogy a németországi prot. felekezeteket mikint lehetne egyesíteni; hogy a társadalom égető napi kérdésének megoldásában hogyan működjék közre az egyház?

E kérdések tárgyalására volt hivatva a nevezett egyházgyűlés, melyhez különösen Észak-Németország nagy reményeket kötött. Nem kevesebbet, mint egy egyházi uniót várt tőle.

Hogy nagy érdekléssel folyt le, az tagadhatatlan. S hogy fényes volt, azt is el kell ismerni; de hogy a fényes eredményt teljesen nélkülözi: leverőleg kell tapasztalunk a létrejött határozatokból.

A templom, melyben ülésezett, nem volt képes befogadni a tagok és hallgatók tömérdek számát. A belépti jegyek már megelőző napon mind elkelték. Mintegy 1400-ra ment a tagokul beirtak száma, s ezen kívül a hallgatók. A tagok névsorában láthatók voltak miniszterek, magos rangu katonatisztek, kitűnő egyházi személyiségek, tanárok, és papok. Jelen volt egy párszor Moltke. A császár is meglátogatta a gyűlést, első napon. Szóval, az érdeklődés kívánni valót nem hagyott fenn. Egyet azonban előre is jelezni kívánok, azt, hogy a tagok legnagyobb részét azok a férfiak tették, kik az egyesült ev. egyház élén évek óta állottak, s állanak ma is.

A megnyitó ünnepélyes isteni-tisztelet után a volt államminiszter Bethman-Hollveg elnöknek választott egyhangulag. Elnöki beszédében világosan kifejezte, hogy a német birodalom létrejvetelével a politikai egyetértés után egyházi téren is egyesülés remélhető a prot. hitfelekezeteknek öszszejövetele által.

E beszéd után dr. Ahlfeld, lipcei lelkész, lépett a szószékre, s mint referens szólott a napi renden levő kérdéshez. „Mit kell tennünk, hogy nemzetünknek szellemi örökségévé legyen az 187°/₁ év?” Beszéde szinte két órát vett igénybe. Csak vázlatát közölhetem. Beszédét Németország, és Franciaország történelmére való visszapillantással kezdte. Visszament 200 évvel. A két nemzet élete között párhuzamot vont, selkisérte 1871-ig, a mikor a német fejedelmek és nemzetiségek egyestlve állanak, mely körülmény — nézete szerint — oly nevezetes momentum, a minőhöz hasonló nincs több a német nemzet történelmében. E momentum jelentőségét hosszason fejtegette több oldalról. Aztán áttért arra, hogy mit kellene tenni. S odajut, hogy a birodalom létrejöttét, az egyesülést kell a nép öntudatában ápolni, fentartani. De a mikintre, semmi positiv javaslattal nem állott elé; ha csak azt nem tekintjük valami olyasnak, a midőn ajánlja, hogy sept. 2-át, mint a sedani catastropha évfordulóját, általános ünneppé kell emelni.

A referens után a correferens Frommel, berlini lelkész,

folytatta tovább a tárgy fejtegetését, s rajta kívül még Bauer Hamburgból, John Friedbergből, lelkészek; prof. Stockman Halleből, de mindannyian pozitív javaslat nélkül.

Egyedül prof. Beischlag tette azt az indítványt: „Az állam az év. egyházat gyámsága alól bocsássa ki, hogy az, a mai kor követelménye szerint, szervezhesse magát, s hogy így teljesebb értelemben lehessen népegyház, mint eddig volt.“

Azonban, az indítvány szavazás alá sem bocsátott, hanem az elnök a szónokoknak köszönetet nyilvánítva, az ülést bezárta.

A gyűlés leglényegesebb tárgya a 2-ik napra volt kitűzve. Kilenc órakor kezdődött meg énekkel, és imával. Referens superintendent dr. Brückner Berlinből, ki két és fél órai beszéddel ajándékozta meg a közönséget. Beszédének tárgya az év. egyház közössége a német birodalomra nézve. Különösen hosszúságú időt szentel az ellentétre, mely van a felekezeti, és nemzeti egyház között. Annyira megy, hogy kivonja azt a lehetőséget, miszerint a hatalmas felekezeti áramlat túlszárnyalhatja az uniót. Mert — mint mondá — „korunknak egyik jellege az is, hogy a jut érvényre, a mi önálló.“ Itt azonban egy furcsa fordulatot vett fejtegetése azzal, hogy a különlet nem mindig egyenlő a külön válasszal, s az egyesülés nem — a megsemmisüléssel. Mutogatja, hogy a német alapösztöne szerint egyesülésre, s nem válásra törekszik. Hivatkozik a közelebbi eseményekre; hivatkozik e tekintetben magára a mostani gyűlésre, mely oly népes. Utal arra, hogy mennyi közös vonás van a különböző prot. felekezetekben, s hogy az egyesülés mily fontos, nemzeti szempontból, szemben a katolikus hierarchiával, mely súlypontját az államok határain mindig kívül helyezi. Szóval, igyekszik kivonni az egyesülés szükségét. És annál fogva kívánja: 1. bármely év. hitfelekezeten levő személyiség a birodalomban a különböző év. egyházakban lárhol az urvacsorához járulhasson, azzal a kikötéssel csupán, hogy magát a fennálló szertartáshoz tartsa. Ne legyen az annak a jele, a mi elválaszt; hanem annak, a mi egyesít. 2. Minden, a birodalomban levő év. felekezetnek egységes szervezetet kíván, mely a létrejött egyházszövetségnek, vagy szövetséges egyháznak belügyeit elintézné, szabályozná. Ő nem akar egyház parlamentet, hanem egy olyan egyházgyűlést, mely a szövetséges egyházi tanácsot, és a szövetséges egyházi képviselőket egyesítse.

A vitát Wangemann nyitja meg, sok tekintetben az unio ellen nyilatkozva, mely nyilatkozatra az elnökség megjegyzi, hogy nem helyesli. Nehány pernyi szünet után, a vita élesebb irányt kezd vonni. Heves kifakadások történnek. A három felekezet közül majd mindenik részéről akad egy-egy szónok, a ki vitatni kezdi, hogy melyik felekezet vallja tulajdonképpen az igaz hitet. Részt vesz a vitában egy néhány püspök, egy néhány tanár, egy néhány pap. Mignem odajut a dolog a heves megjegyzések után, hogy a Brückner eredeti javaslata nem bocsátott szavazás alá. Brückner látja, hogy az unio veszélyeztetve van. A mi még megmenthető volna: megpróbálja, megmenteni. Módosítja javaslatát, s előterjeszti, hogy: a gyűlés fejezze ki azon kívánságát, miszerint szeretne újat-módot találni a német birodalmi prot. felekezetek szorosabb egyesítésére felekezeti, s helyi tulajdonságaik, és önállóságuk megsértése nélkül. Ez aztán el lett fogadva.

A gyűlés utolsó napján az egyháznak a társadalmi kérdésekben való közreműködése került szönyegre. Már az előbbi napokon tartott beszédek is szerfelett hosszúak voltak; de Wieher egyházi tanácsos tultett mindazokon. A közönség türelmetlenül várta vé-

gét; az elnöknek többször kellett figyelmeztetni, hogy az idő erősen elhaladt. Három és fél óráig tartó nemzet-gazdászati értekezés volt ez, melyben alkalmat vett magának a szónok, a társadalom minden osztályát megleckéztetni. A socialismust definiálta: tágabb és szorosabb értelemben véve. Szorosabb értelemben értette alatta a munkás kérdést. S ezt 1844-től 1871 sept. 26-ig, a lausanne-i gyűlésig elkísérte mindennemű nyilvánulásaiban. Elnevezte pseudo-socialismusnak. Azután áttért a tágabb értelemben vett socialismusra, a társadalomra. A társadalom mai állapotából, nyilvánulásaiból kivonta azt a következtetést, hogy a mai társadalomnak méltó gyümölcse a pseudo-socialismus, és a párisi commune szereplése. Kérdésbe helyezi, hogy hát az egyház socialis intézmény-e? Az; — feleli ő — de a valódi christianismuson alapulva; s mint ilyennek részt kell venni ama fontos kérdés megoldásában. De részt kell venni minden embernek; minden ember tegye meg a maga részét.

Természetesen, bár elég szomorú, hogy e kérdés tárgyalásánál sem merült fel egyetlen practikus javaslat sem. S eloszlott a fényes gyűlés a nélkül, hogy egyetlen határozatot hozott volna. A nagy érdeklődés, a nagy remény megvolt, meg a hosszú beszéd is: de az unio nem jött létre, s ilyen kezdeményezés mellett, valószínűleg, sok ideig nem létesül.

Debreceni József.

KÜLÖNFÉLÉK.

— „A magyarországi protestáns-egylet“ választmánya folyó évi nov. 14-én d. e. 9 órakor Pesten, a ref. főiskola nagy termében ülést tart, melyre a választmány tagjai, és a fiók-egyletek elnökei tisztelettel meghívattak. A gyűlés tárgyai lesznek: az alapszabályokban kijelölt fontos teendőkről való tanácskozás, irodalmi és humanistikus vállalatok megindítása, a közönséghez szózat kibocsátása, és a tagok indítványai. Kelt Pesten, 1871. október 31-én. Fördős Lajos, alelnök. Kovács Albert, titkár.

— A megalakult néptanítói egylet tisztviselői. Elnök: Indali Péter; alelnök: Tóth Tamás; első titkár: Szabó Endre; másod-titkár: Spengel Ede; pénztárnok: Szentgyörgyi Lajos; könyvtárnok: Sárdi Lajos. Választmányi tagok — az alapítók közül — Nagy Péter, Jancsó Lajos, Szász Domokos, Makoldi Sámuel, Gazsi József, Márai János; a rendes tagok közül: Szász Lajos, Váradi Károly, Gunes Károly, Orbán Dénezs, Szörke Péter, Benedek József, Székely Dániel, Pál Ferenc, Csoma János, Grünfeld Vilmos, Csoma Zsigmond, Mezei Endre.

— A kolozs-dobokamegyei tanító-egylet közgyűlése alkalmával, a helybeli tanítók, mint albizottmány, azzal kívánták érdekesebbé tenni a résztvevőkre nézve ez összejövetelt, hogy taneszköz-kiállítást rendeztek, mely a szemlélőre a legjobb benyomást tette. Ott láttuk a Stein, János és Demjén László által bemutatott tankönyv- és térkép-gyűjteményt, fali képeket; a helybeli polgári iskola természet- és alaktani készleteit; a női-tanító képezde physikum instrumentumait; a Fröbel-féle eszközök, kézimunkák, gyermek-játékok, melyeket az egylet meg is fog vásárolni; a kolozsvári ref. eccla által felállított gyermek-kert taneszközei, a növendékek készítményei; Posner K. Lajos mintegy 50 forint értékű író- és rajzeszköz kiállítást küldött be, melyet az egyletnek ajándékozott sat. Mindez elég tanujele volt részint tanállapotunknak; részint tanítóink buzgolkodásának. Adja isten, hogy a jó kezdetnek, jó eredménye el ne maradjon; és tanítóinknak tette-készsége napról-napra fokozódjék.

== Pesten a protestáns-egylet céljaira gyűjtő ívet indítottak meg, melyen az első nap adakoztak: Dr. Ballagi Mór 50 forintot, Dömötör János 5 frtot, Elek István 5 frtot, Farkas József 15 frtot, id. Kandó József 5 frtot, Kovács Albert 20 frtot, Osterlamm Károly 5 frtot, Polgár Mihály 5 frtot, Somogyi Rudolf 15 frtot (a pesti Prot. lapban hibásan áll 5 frt.), Szász Károly 10 forintot, Thanhoffer Pál 10 frtot, Zsivora György 250 frtot, Vámosi Mihály 5 frtot, Fogarassy János 25 frtot, Tolcsvai Nagy Gedeon 125 frtot, a pénztári készlet más forrásokból tesz 120 forintot; az egész összeg = 670 frt. A pesti tagok mintegy hetvenen vannak; a gyűjtés tovább foly.

== A „Nemere“ értesülése szerint, pedig van okunk hinni, hogy ez elég alapos, Hidvég községének, hogy községi iskolát állítson, telek-vételre 3000 frtot utalványozott a kultusz-miniszter. És mi ennek szerfelett örülünk. Csak egy dologgal se-hogy se vagyunk tisztában. Ha abból a csekély összegből, melyet ily célokra szavaz meg az országgyűlés, mind a legtekintélyesebb községeknek juttatnak: mi marad aztán az olyan községeknek, hol éppen semmi iskola sincs; s valószínűleg, nem is lesz. Ezeket nem segítik; amazokban pedig megdermesztik az önfentartási képességet. Mi úgy véljük: sokkal jobb lenne, ha megfordítva gazdálkodnának. Hanem, persze, azok a felekezeti iskolák! Prima instantia azokat kell eltörölni a földnek színéről; ha színté, községi iskolákat nem állítanak is ott, hol soha se volt.

— A „Népiskola“ című népnevelés-ügyi közlöny statisztikai kimutatása szerint, Erdélyben 356,062 iskola-köteles gyermek közül 145,866 részben oktatásban. Nem tudjuk, honnan vette ez adatokat az említett lap, és hogy mennyiben hitelesek e számok; de minden esetre, kétségbe ejtő számadatok arra, hogy elmaradottságunkat bizonyítsák. — Ne óraljatok; ne hangoztassátok a megszokott phrasisokat: hanem vessétek munkára magatokat, ha azt akarjátok, hogy éljünk, s méltó helyet foglaljunk el a mivelt népek sorában!

== Egy kis füzetkét vettünk közelebről e cím alatt: „Rendszabályok a hold-mező-vásárhelyi ref. egyház iskolái számára“, melyben a következő fejezetek fordulnak elő: 1. Az iskolai közegekről általában. 2. Az egyház tanács. 3. A lyceumi felügyelőség. 4. Az igazgató. 5. A tanári értekezlet. 6. Az elemiskolai felügyelet. 7. A tanítói értekezlet. 8. Az elemiskolai tanács. E fejezetek igen talpra esetten körvonalozzák mindenkinek teendőjét a nevelés körül; felügyelőségeket küldenek ki, melyek az egy lyceum és 18 elemi iskolára külön-külön kiterjesztik figyelmüket, s ez által megosztván a munkát, élesztik a buzgóságot a 34,000-nyi ref. egyházban. — Ugyancsak ez egyház presbyteriuma egy felhívást intéz az egyházmegyei közgyűléshez, melyben fölfejtve azt a laza állapotot, mely mindenhol nyilatkozik; hogy a canonica visitatio nem képes eleget tenni feladatának; hogy a felsőbb iskolák régi rendszere és merev magatartása nem felel meg többé a közszükségnek; hogy nincsenek központok, honnan magával ragadó élet sugározni ki sat.; felhívja, hogy terjeszsen elő indítványokat, melyek ezt jobbra fordítsák, s mindenek felett hasson oda, hogy az egyházmegyéék és egyházközségek állandóan küldjenek képviselőket a közgyűlésre, hogy annak tanácskozásai által kimerítő tapasztalással birjanak a közállapotok felől, s mint közvetítők, összekötő kapocs legyenek a vidék és középpont között. — Mind a két dolgot figyelmet érdemlő azon jóakarat, nemes szándék, és buzgóság miatt, mely rajtok végig

vonul; s mindkettő alatt ott látjuk a derék Szeremlei Samu h.-m.-vásárhelyi lelkész nevét, ki egyike a legnemesebb szíveknek, és legvilágosabb főeknek egyházi életünkben.

== Haynald Lajos, kit erdélyi szerepléséről itt mindenki ismer; ki egykor itt folytatott politikai üzemeiért a gyengébbek részéről hitelt talált, hogy ő ezek által mátyr lett, melynek so-vány (!) jutalma a carthagói, és kalocsai érsekség lett; ki a vatikáni zsinaton az ellenzék vezérének ágált s dörgedelmes oratiókat mondott a csalhatatlanság ellen: legközelebről alávetette magát a zsinat határozatainak azon kijelentéssel: „hogy bármilyen volt is egyéni és tudományos meggyőződése, kötelessége azokat elfogadni, személyes nézeteit az egyház ítéletének alávetve.“ Ha az „egyéni és tudományos meggyőződés“ az emberiség élet-történetében mindig ily bárány-szelid lett volna: most nem volna okunk, megbotránkozni oly dolgok felett, melyek sértik jobb érzelmeinket. Denique, az érseki és püspöki mitra mégis csak olyan dolog, melynek birásáért készek lemondani az emberek emberi méltóságukról!

1057—1871.

KÖRÖZTETNEK:

1. Görgényi egyházmegyénkben a sáromberki első osztályú lelkészi állomás, mely, az elbetegesedett t. lelkész atyánkná nyugalmaztatván, ez uttal félfizetésre töltetik be.

Pályázati határnap december vége.

A folyamodványok t. t. Szabó József, görgényi egyházmegyei főjegyző, mint e választásra helyettesített esperes aa-hoz Felfaluba (u. p. Sz.-Rógen) küldendők.

2. A sepsi-szent-györgyi egyházban üresedésbe jött énekvezéri állomás.

Javadalma: tisztességes lakáson kívül 450 frtra megy; felénél több készpénzben fizettetik az egyházközség pénztárából.

Kötelességei: az énekvezéri rendes teendőknél kívül, hozzá tartozik a kepefizetők temetésén díjmentes szolgálat, a közös iskolába járó ref. vallású tanulók egyházi énekekre oktatása, a községi elemi iskola alsó osztályaiban a ref. tanulók vallás-tanításában a lelkésznek segédkezés, és az egyházi énekar vezénylése, oktatása, gyakorlása.

Pályázati határnap dec. 1-seje; a folyamodóknak tudniuk kell orgonálni; előnyül szolgál a zongorázásban jártasság, mely esetben a leendő énekvezér számíthat szép magán jövedelemre.

A folyamodványok t. Göde Károly, s.-szent-györgyi lelkész atyánknához küldendők.

3. Marosi egyházmegyénkben:

a) a luka-ilencfalvi egyházközségben a másod tanítói állomás; fizetése: jó szállás, téli fűtés, és 250 frt. készpénz.

Pályázhatnak papnövelde, vagy képezde végzett nem családos egyének.

Pályázati határnap december 1-seje.

b) A sóváradai egyházközségben a másod-tanítói állomás. Fizetése: jó szálláson, és téli fűtésen kívül, 240 frt. készpénz.

Pályázhatnak papnövelde, vagy képezde végzett nem családos egyének.

A folyamodványok mindkét állomást illetőleg marosi esperes t. t. Péterfi József aa.-hoz M.-Vásárhelyre küldendők.

Kolozsvárt, nov. 6-án, 1871.

Nagy Péter,
erd. ev. ref. püspök.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, NOVEMBER 16.

46. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: Kúlmagyarutca 237 sz. —

A nevelés és oktatás legsikeresebb eszköze: a gyermek cselekvés vágya. *)

Azon időtől kezdve, midőn a gondviselés akarata a néptanítói pályára vezérelt, gyakran gondolkoztam a fölött, hogy mi idézhette, s idézi a néptanítók ajkaira eme panaszteljes fölsohajtást: „Quem Dii odere, paedagogum fecere“?

Kezdetben úgy véltem: hogy a néptanítók sajnáru anyagi helyzete készíti a népnevelés munkás bajnokait eme fölajdulásra; de csak hamar be kellett látnom, hogy az elszenvadni kényszerült nélkülözések még sem okozhatják, hogy magunkat az istenektől megátkozottaknak tekintsük; nem, mert hiszen egyéb életpálya sem terem mindig rózsákat; más téren is van nyomor, sokan esdenek sikertelenül a mindennapi kenyérért; s végre is, tény az, hogy a szellemi munka általában sokkal rosszabbul fizettetik meg, mint a kézi-munka, s így a szegénység a közművelődés munkásainak jó formán közös tulajdona.

Azonban, úgy vettem észre, hogy a népnevelés terének szorgalmas munkásai nem is a szegénység s anyagi nélkülözésekkel való küzdelem okából vélik magukat az istenektől elátkozottaknak (természetesen, hiszen a szegénységet már úgy megszokták, hogy tán nehezen esnék megválni tőle), hanem leginkább akkor használják az elkeseredettség említettem kifejezését, midőn 3—4 órai küzdelem (?) után az iskola poros levegőjétől megszabadulnak. Ilyenkor özönlik a tanító ajkairól a panasz; hja, nem csoda, a sok vásott, pajkos gyerek, a figyelmetlen, kéneső természetű nebulók megkeserítik szegény néptanítóinknak az iskolában töltött perceit.

Tehát, a keserves fölajdulásnak okát az iskola falai közt kell keresnünk; a gyermekek szolgálnak a botránkozás ezen köveiül, melyek a szegény néptanító életét átkossá teszik.

Midőn azonban ezen okot fölfedeztem, csodálko-

zásom egyáltalán nem szűnt meg, sőt fokozódott. Mi oka—kérdém—hogy mig tanító társaim szája örökké telve van a tanítványok részéről eltűnni kényszerült bosszantások miatti panaszokkal; én kisded növendékeim körében örömet, boldogságot találok; mi oka, hogy én olyan pajkos gyermeket, kit szép szerével korlátozni ne lehetett volna, nem ismertem; s mi oka, hogy én soha sem találtam olyan gyermekre, kire nézve mondani lehetett volna: ez egy született gaz fickó?

A kérdést tanulmányom tárgyává tevém, s tapasztaltam: hogy kivülem más néptanítók is vannak, kik soha sem panaszkodnak tanítványaik pajkosságáról, vásottságáról; kiknek iskoláiban tanulási kedv, munkaszeretet, élénk, pezsgő élet, pajkoskodás nélküli derűtség, s kedvetlenség nélküli komolyság honol. Ekkor összehasonlítottam ezen tanítók eljárását a panaszkodó tanítók eljárásával, s fine finale, azon meggyőződésre jutottam: hogy annak, ha a gyermek rosz, engedetlen, pajzán, figyelmetlen és tevéketlen, kizárólag a tanító helytelen eljárása az oka.

Mindezt azonban akkor még csak sejtém, de indokolni képes nem valék; csak később, midőn a németországi nagy nevelő, Fröbel Frigyes rendszerével megismerkedtem, állott előttem tisztán, hogy nem csak a gyermekek pajzansága s restségének, de általában véve, a népiskolai oktatás sikertelenségének, köznépünknek a művelődés tekintetében való fogékonytalanságának egyedüli oka, mert a nevelés és oktatás nincs a gyermek jelleméhez alkalmazva, tehát nem természetszerű.

Nem Fröbel Frigyes volt az, ki észre vette, hogy a nevelés terén nem követjük a természet tövényeit; Pestalozzi, Schwarz, Benecke, Fölting, Diesterweg és többen erélyesen hangsúlyozták, hogy a nevelés és oktatás természetszerűvé tétessék; tehát érezték a reform szükségességét: de radical reform munkálatot Pestalozzi láng elméje, s melegen érző szive sem volt képes teremteni.

A nevelés-oktatás természetszerűvé tételének Columbusa, Fröbel Frigyes volt. Ő méjebben pillantott

*) Felolvasatott a kolozs-dobokamegyei tanker. néptanítók egyletének 1871. nov. 4-én Kolozsvárt tartott közgyűlésében.

a gyermek lelkületébe, mint előtte bárki más; elleste a gyermekek játékait, cselekvési irányát; észrevette, hogy akkor, midőn kizárólag az észet képezzük, egyéb tehetségeket pedig parlagon hagyunk: kivetkőztetjük az embert azon öszhangzatos élet köréből, melyre teremtve van.

Fröbel gyönyörű fejlesztő rendszerének alapelve: hogy a nevelés és oktatás a gyermek cselekvési vágyára helyeztessék; a természet törvénye követeli ezt; az ember rendeltetése hív föl, hogy nevelés-oktatási rendszerünknek reformálásánál ezen elv figyelembe vétessék; s ha Fröbel rendszere a népiskolák körében érvényre jutand, nem leendő többé tanító, ki a gyermekek oktatását keserves munkának, az istenek átkának tekintendi.

Lássuk Fröbel elméletét a gyakorlati életben; s lássuk, mikéint lehetne népiskolai rendszerünket ezen elvre alapítani.

A gyermeki élet jellege a cselekvés-vágy. Alig pár napos a gyermek, s már cselekedni óhajt; a szemei előtt lebegő tárgyak után nyul, kezébe szoritja, szájához viszi, a mit elérhet, figyelmesen néz, tapint és izlel; és sajátos, hogy például tapintása ütemszerű; általában pedig minden cselekvése, rendszeres. Később a cselekvési vágy magasabb fokot ér el, s a gyermek-játékokban alkotás-vágygá kulminálódik; órákig eljátszik a gyermek néhány vesző, darabka papír, falevelek, s egyéb tárgyakkal, és a figyelmes szemlélő észre veszi, hogy a gyermek mindig alkot; midőn valamit elront, ez is csupán azért történik, hogy a roncsokból más tárgyat alkothasson. Gyönyörű világ a gyermek-világ, tele cselekvéssel, munkás, pezsgő élettel! Miért mulik el oly hamar az élet e szép tavasza, miért kell lenni egy szigorú oktatási rendszernek, mely a gyermeket jellegéből kivetkőztetve, letörli az élet költészetének himporát, kis bölcsökké teszi a kis munkásokat, hogy megújírtassa velök a bölcseséget?!

A cselekvés-vágy tehát a születés percétől kezdve nyilvánul. S lehet-e ez másképp? Minden állat magával hozza jellegének bélyegét, rendeltetése kinyomatát: az ember cselekvésre, cselekvés által alkotásra van hivatva, mi természetesebb tehát, minthogy hivatását kezdettől fogva betölteni igyekszik. Azonban, mit tesz a nevelés? Kezdetben a szülői féltékenykedés, majd a tanítói zsarnokság állják útját a gyermek ösztönszerű cselekvés-vágyának. Bepolyázzák, lekötözik a gyermeket, majd szobába zárják, csecse-becsét vesznek neki, de a melyet nem szabad elrontnia: az az nézheti, de nem alkothat belőle semmit; végre

pedig az iskola rideg falai között órákig tartó tétlenül ülésre, száraz magyarázat hallgatására van kárhoztatva, s a cselekvés-vágyat megöli a könyv, az alkotás vágy elfojtatik, s egykedvű tétlenségnek enged tért, sokszor pedig tiltott úton szerez kárpotlást.

Ezt tapasztalván, nem lehet tulzó állításnak tekinteni, midőn mondjuk: hogy oktatási rendszerünk nem egyéb dressuránál, mely szándékosan kiforgatja a természetes embert eredeti jellegéből. Munkás kéz, érző szív, okos fő, cselekvésre kész és képes egyének után epedünk, s ime, szándékosan dobjuk el azon eszközt, mely a társadalom igényeinek, a korszellem kívánalmainak megfelelő polgárokkal gazdagítaná társadalmunkat.

Tegyük tehát a gyermek cselekvés-vágyát a nevelés-oktatás eszközévé. Azonban, nem könnyű ezen elvet célszerűen alkalmazni; a gyermek cselekvési irányát tanulmányozás tárgyává kell tennünk, hogy rendszert állíthassunk föl. Szabadjon az e tekintetben tett tanulmányok eredményének főbb pontjait elősorolnom.

Tűzetesen megfigyelve a gyermek cselekvési vágyát, azt tapasztaljuk, hogy ezen vágy nyilvánulása az emberiség fejlődése történetében fölmerülő mozzanatokkal egyenlő lépést követ; vagy is, a faj fejlődése törvényével egyezik az egyed fejlődési törvénye. Lássuk e tételt példákkal illusztrálva. Az ember eredetileg növényi eledellel táplálkozott, s így korán szükségét érezte a földművelésnek. Ezen szükségességnek megfelelőleg, a teremtő ösztönt rejtett az emberekbe a földművelés iránt, mely ösztönt nyilvánulni látjuk a gyermek első cselekvési körében: midőn ő a homokban, porban oly kedvteléssel játszik, kerteket alakít, apró galylyakkal ülteti be a felturt fővényt. Nevelési rendszerünknek azonban kisebb gondja is nagyobb annál, hogy sem e természet szerű ösztönt hasznosítsa, sőt ellenkezőleg az anya tiltó szavai: „ne piszkold el magad; ne babrálj a sárban sat“, majd az iskolának kopár négy fala elfojtják ezen ösztönt. Így válik aztán a gyermek közönyössé a természet iránt, melynek köréből elvonatott; s ne csodáljuk, hogy ma már oly kevesen vannak, kik érdeklődve a természet szépségei iránt, istent a növény-világ szabályos rendszert követő életében fölismerik.

Az ember kezdettől fogva utalva volt arra, hogy az idő viszontagságaitól, s a vad állatok üldözésétől menekülendő, lakásról gondoskodjék: ez okból a teremtő lakoszerzési ösztönnel látta el az embert. És ezen ösztön kora nyilvánulását szintén alkalmunk van

észlelni a gyermek cselekvései körében. Ki ne látná, ki ne tudná, hogy mily örömmel hordja össze a gyermek a szoba egyik sarkába a székeket, azokból házat alakítandó; majd téglákból, könyvekből, kártyákból építi házait; szóval, élénk jelét adja annak, hogy benne a lakszerzési ösztön működik, s cselekvéseit bizonyos irányba tereli.

Az emberiség művelődése történetében korán feltűnni látjuk a mű ösztönt: a phoeniciaiak remek készítményei; sőt korunkban is a műveltség a'acsony fokán álló népek csinos, sokszor izléses művei arról tesznek tanúságot, hogy a folytonos tökélyesbülésre teremtett embert a teremtő mű ösztönnel, mint a tökélyesbülés eszközével, ruházta föl. És ezen ösztön szintén nyilvánul a gyermek cselekvései körében: papir szeletekből, szalmaszálakból, faháncsból, veszőkből sokszor igazán csinos készítményeket állít össze a kis paraszt gyermek, pedig ilyenek készítésére senki sem tanítá őt.

De hát oktatási rendszerünk igénybe veszi-e ezen ösztönt? Éppen nem, a gyermeknek tanulni kell, holmi haszontalan pepecselésre nincs idő, s a tanítónak sem nagy kedve van játszani (?) tanítványaival, míg a családi körben ugyancsak féltékenyen zárnak el a gyermek elől ollót, kést, tűt, nehogy megsúrja, megvágja magát, avagy kárt tegyen; minek természetes következménye aztán, hogy a rejtegetett tárgyak iránti birvágy mind inkább fokozódik (ösztönszerű szoktatás a lopásra), más részt pedig a ne-nyulj hozzám portéka kezelésével ügyetlen gyermek, ha mégis hozzá férhet, okvetlenül megsérti magát.

Ekkint nyilvánul a faj fejlődési törvénye az egyed fejlődésében. Igen sok példát lehetne még fölemlíteni, de a mondottak is elég bizonyítékul szolgálnak azon állítás helyességére, hogy a nevelő fontos teendője a művelődés történetének tanulmányozása, s hogy az oktatás, általában a nevelés csak akkor leendő természetszerű, ha a cselekvés indokául szolgáló ösztönöket azon rendben — a mint működni kezdenek — megragadja, fokozza és fejleszti.

Szabó Endre.

(Vége következik.)

Néhány szó külföldre szándékozó pályatársaimhoz.

Zürich, okt. 28-án, 1871.

Sokszor, és sokaktól hallottam ily nemű kifakadásokat: „milyen helytelen az erdélyi egyházkerület azon intézkedése, mely szerint megkívánja, hogy az, ki első osztályu egyházba kíván pályázni, a külföldet legalább egy

év lefolyása alatt ismerni tanulja, s az ott levő egyetemeket látogassa. Hiszen — mondják sokan — ez csak pictus masculus, mert egy év vagy is kevés idő arra, hogy valakit tudós theologussá avasson föl; aztán másfelől, sok szegényebb sorsu, de különben tehetséges ifju embert, kinél nincs anyagi tehetsége, mintegy meggátol az előre haladásban.“

És csakugyan, első pillanatra úgy tetszik, mintha volna valami kis igazságuk; de ez csak látszat, csak olyan, mint az a hegy aljába épített zürichi ház, mely előlről nézve, igaz ugyan, hogy négy emeletes, de másik oldalán csak földszinti.

Már önmagában is megvan nagybecsü haszna még a csak egy évi kimenetelnek is; s még inkább kitűnik ez akkor, ha összehasonlítjuk ez intézkedést a testvér magyarországi superintendentiákban érvényben levő kápláni rendszerrel, mely szerint igaz, hogy nem kell külföldre menni szükségkép senkinek, hanem igen is kell egy vagy két évig káplánoskodni 20 forint évi honorariumért!

Hanem, ha azt akarjuk, hogy törekvésünket siker kövesse, akkor, mielőtt úti pálcánkat kezünkbe vennők: tekintsünk körül egy kissé; tűzzük ki határozottan a célt, mely egész útunkban kell hogy előttünk lebegjen, mint iránytű.

S pedig éppen ez az, mire némelyek nem figyelve, elbarangolnak egy egész évet, s haza térnek azzal, hogy látták Párist, Londont, Münchent és Bécsot!

A ki tanári pályára készül, főként ha kedvező anyagi körülményeknek örvend, az rendszeren két, vagy több évig is marad külföldön, és ez idő alatt már lesz is alkalma, ha nem is egész tudóssá lenni; de minden esetre megismerkedni és mintegy beleélni magát ama körbe, melyben később mozogni, tevékenyen működni, és hatni akar; megismerkedik közelebről ama szellemmel, mely a külföldi tudományos köröket átlengi; és így képes lesz, sokat elsajátítani, s később másokkal is közölni, hogy gyümölcsözővé váljék; sőt marad ideje még arra is, hogy megnézze a világhírű városok műremekeit, ritkaságait, melyek mig egyfelől gyönyörrel töltik el, és bámulatra ragadják, másfelől képzően is hatnak lelkére.

Igen, de nem egészen így áll a dolog azokra nézve, kik szűkebb körre szorítatva, mostohább anyagi körülmények által korlátoztatva, csak egy évig lehetnek külföldön, s még ez idő alatt is meggátolva érzik magukat anyagi viszonyaik által.

Az ilyeneknek egy más főcél kell kitűzni, egy más tért választani, mely kisebb ugyan, de a melyben mégis lehet közhasznuan, áldásosan működni, s e működésnek gyümölcsei szintén édesek.

Ugyanis, tudva levő dolog az, hogy a nagy városok, melyeknek meglátogatását sokan főcélul tűzik ki, bizonyos tekintetben mind egy niveaun állanak; Bécs nagyobb, mint Pest; London, mint Bécs, és így tovább; de bizonyos hasonlóság, hogy ne mondjam, egyhangúság mégis van köztük. Az tagadhatatlan, hogy lényeges, és figyelemre méltó különbséget is lelünk mindenik között, mit szemmel kísérni, mégttekinteni igen szép és hasznos is.

Hanem, van egy más tér, melyre mi kiválóan utalva

vagyunk, hol nekünk mozogni kell, t. i. a nép között; ott, hol már csak külsőleg is anynyi az eltérő sajátosság, modor, viselet.

És ki merné tagadni, hogy egy pap, kinek már ma nem szabad csak a szószékről egy-egy zengzetes szónoklattal jelezni hívei előtt, hogy még él; hanem ott kell lenni szüntelen híve mellett, figyelemmel kísérni annak minden mozdulatát: s ha hibázik, megigazítani; ha elbotlik, fölsegíteni; éppen mint a jó tanító kis növendékét; ki merné tagadni, hogy egy pap legáldásosabban éppen a nép közt működhetik, s az ő élete is előtte nem szabad hogy kedvesebb legyen népe jólléténel, boldogításánál? És kivált nálunk, hol még anynyi tenni, végezni való van: nem-e a népnevelés célszerű előmozdítása a legsürgősb, legégetőbb kérdések egyike?!

Aztán tovább menve, még azzal semmit sem segítünk a bajon, ha csak jajveszékelve, jelezzük úton útfélen a hiányt; de annak kipótlására egy lépést sem tudunk tenni; ha csak látni szeretnők az új épületet, de annak fölemeléséhez egy homok-szemmel sem vagyunk képesek járulni.

Ime tehát, a fent nevezett tér az, hol egy jó papnak működni lehet és kell is; ezért mondom én, hogy a ki már komolyan elhatározta magát arra, hogy valódi pap, népének oktatója, vezetője és atyja akar lenni: nem veszi el az időt, melyet külföldön léte alatt a nép ottani nevelési módjának tanulmányozására fordít.

És már ha az eddig mondottak igazak, akkor azok előtt, kik velem egyet értenek, s egy célt tűzve magok elé, velem egyre törekednek: bizonyynyal nem lesz egy hasznosabb foglalkozás, mintha a népnevelés előmozdítására irányzott intézményekkel, s már a gyakorlatban megkísérett és célszerűnek talált elvek elsajátításával foglalkoznak tüzetesen. Legkönnyebben tehetni pedig ezt úgy, ha egyes kirándulásokat tesz az ember azon vidékre, mely tartozkodási helyéhez közel fekszik.

Nincs a külföldnek egyetlen olyan helysége, a hol valami újat és meglepőt ne lehetne látni, hol ne volna tér a tapasztalatra.

Alig egy pár hete, hogy itt vagyok, és már volt alkalmam ily kirándulást tenni. Nevezetesen a napokban egy kéjvonattal, mit itt majd minden héten rendeznek egyik, vagy másik szép vidékre, potom árért mehettek ki Schaffhausenbe. Itt láttam Schweiznak, több reánk protestánsokra nézve, történelmi nevezetességű helyét.

De mind ezzel nem elégedtem meg, hanem betértem egy kis faluba, hol a lelkész a legszivesebben fogadott; a tanító pedig egész készséggel mutatta meg kíváncságra iskoláját, melyre mintegy büszke volt, s nem is ok nélkül, mert meglepett a rend, tisztaság, és jó tanítási modor, melylyel itt találkoztam; mintha csak templomban lettem volna, úgy éreztem magam e szerény kis csarnokában a tudománynak! Aztán végig néztem, mint hozta az öreg nagyatyja két kis unokáját kézen fogva az iskolába, s hogy hallgatott egész tanítás alatt az öreg is; igen — mert mint mondá — még ő is tanulni akar valamit, mielőtt meghalna.

De még itt helyben is több rendbeli igen jól rendezett minta-iskola van, melyekben a tanmódszer, a beren-

dezés és a gyermekek osztályozása, mind megérdemlik, hogy a kün töltött időnek egy részét tanulmányozásukra szenteljünk.

Mind e cél előttem, s pályatársaim előtt nem lehet érdektelen, és pedig könnyen elérhető; s éppen ezért bátor voltam ezeket — e lap hasábjain felemlíteni.

Bod Károly,
papjelölt.

A kolozs-dobokamegyei tankerületi néptanítók egyletének alapszabályai.

(Folytatása és vége.)

V. A körök értekezletei.

14. Az egylet az alakulást eszközölő közgyűlés által több körre osztatik. A körök száma későbbi közgyűlések által — a körülményekhez képest — szaporítható, vagy kevesbithető.

15. Minden kör saját kebeléből elnököt és jegyzőt választ, s évenként legalább kétszer, a kör területének különböző helyein, értekezleteket tart, melyek a 4-ik cikk c) pontjában meghatározott működést végzik.

16. Minden rendes tag azon kör értekezletein, melyhez a közgyűlés által beosztott, megjelenni, vagy elmaradása okát az elnökkel közölni köteles. E részbeni indokolatlan ismételt mulasztások az egylet tagjai sorából való kirekesztést eredményezhetik.

17. Minden kör elnöke a kör működéséről, s a kör területén létező népiskolák, s egyéb népnevelési intézetek állapotáról, valamint a kör területén a népnevelés érdekében keletkezett mozzanatokról a központi választmányhoz lehetőleg gyakran, de évenként legalább egyszer, jelentést terjeszt be.

VI A központi választmány.

18. A központi választmány az egylet tisztviselői, a körök elnökei, s ezeken kívül még 20 tagból áll, kiknek $\frac{1}{4}$ része az alapító, $\frac{3}{4}$ része pedig a rendes tagok sorából egy évre választatik.

19. A központi választmány minden hónapban egyszer, a székhelyen, rendes ülést tart. Rendkívüli ülést — ha szükséges — az elnök bármikor hívhat egybe.

20. A közp. választmány teendői a következők:

a) a közgyűlés idejét legalább két hóval előbb meghatározza s kihirdeti;

b) végrehajtja a közgyűlés határozatait;

c) tagokat gyűjt. jövedelmi forrásokról gondoskodik, szervezi az egylet olvasó-helyiségét és könyvtárát, a szükséges kiadásokat utalványozza, s a pénztári számadásokat megvizsgálja;

d) intézkedik az egylet közlönyének szerkesztése és kiadása tárgyában, s a szerkesztést ellenőrzi;

e) az alapszabályok, s közgyűlési határozatok nyomán hozzá intézett jelentéseket s megkereséseket tárgyalja s elintézi;

f) minden erejéből odahatni törekszik, hogy az egylet célja valósuljon. E végből a köröket, s az egyes tagokat munkásságra serkenti; a 4-ik cikk d) pontjában meg-

nevezett népnevelési intézetek létesítése tárgyában kezdeményezőleg, vagy támogatólag működik, a felnőttek oktatásának az egylet területén folyamatba tétele iránt lépéseket tesz, fölolvadásokat rendez, s az egylet érdekeit minden irányban előmozdítja ;

g) a tagok közt, az egyleti ügyekből esetleg fölmerülő viszályok tárgyában, bíraskodik, s azon tagot, ki az egylet tekintélyének s érdekeinek ellenében, vagy jó hírnevének lerontására működik : a tagok sorából kitörli. Ezen bíraskodási hatáskör alapján keletkező ítéletek azonban az érdekelt felek által a közgyűléshez felebezhetők ;

h) a tartandó közgyűléshez szükséges előkészületeket s kellő intézkedéseket megteszi, az ügyrendet megállapítja, a beadott indítványokat véleménynyel kíséri, s a közgyűlés alkalmára taneszköz-kiállítását rendez ;

i) minden rendes közgyűlés elé az egylet egy évi működése eredményéről, s az egylet fölvirágzása tekintetében szükséges tenni valókról tüzetes jelentést, s illetőleg javaslatot terjeszt ;

k) az időközben belépett tisztviselő helyébe, a közelebbi közgyűlésig, választás után mást helyettesít.

21. Érvényes határozat-hozatalra a választmányi tagok öszszegéből 7 egyén jelenléte szükséges.

22. A választmány ülései az egyleti tagokra nézve nyilvánosak.

VII. Az egylet tisztviselői.

23. Az egyletnek a közgyűlés által a rendes tagok sorából egy évre választott következő tisztviselői vannak elnök, alelnök, első titkár, másod titkár, pénztárnok, és könyvtárnok.

24. A z e l n ö k az egyletet úgy a hatóságok, valamint egyesek irányában képviseli, az egylet nevében aláír, a választmányi gyűléseket egybehívja, azokban és a közgyűléseken elnököl, szavazatok egyenlősége esetén döntő szavazattal bír, de egyébkor nem szavaz ; 10 frtig terjedő kiadásokat utalványoz, azonban ebbeli eljárásáról a legközelebbi választmányi ülésnek számot adni tartozik ; a pénztárt minél gyakrabban és váratlanul megvizsgálja, az alapszabályok megtartása fölött őrködik. Az elnököt, akadályoztatása esetében, minden teendőire nézve az a l e l n ö k helyettesíti.

25. A t i t k á r o k a munkát megosztva vezetik ; a köz- és választmányi gyűlések jegyzőkönyveit, a jegyzőkönyvi kivonatoknak az illető kezekhez eljuttatását eszközlik, egyleti ügyekben irandó leveleket a választmány, vagy az elnök útasítása szerint, kiállítják és ellenjegyzik, a választmányhoz érkező jelentések, s egyéb iratokat iktató-könyvbe vezetik, és sorrend szerint előterjesztik, kezelik az egylet irattárát és pecsétjét.

26. A p é n z t á r n o k kezeli az egylet pénzeit s pénzürtékü papirait, a tagdíjakat, s egyéb járulékokat beszedi, az utalványozott kifizetéseket teljesíti, a bevételekről s kiadásokról pontos naplót vezet, a pénztár állásáról minden hónapban a választmány elé jelentést terjeszt be, évi számadását pedig a közgyűlést megelőző választmányi gyűlésnek benyújtja, s félévenként előleges költségtervet terjeszt a választmány elé. A pénztárnok a folyó kiadások fedezésére legfeljebb 50 frtot tarthat magánál, a fölösleget a választmány útasítása szerint a székhelyen levő pénztárak valamelyikébe elhelyezi.

27. A k ö n y v t á r n o k kezeli az egylet könyvtárát, a könyveket és lapokat, a választmány által megállapítandó könyvtári szabályok figyelembe tartása mellett, olvasás végett a tagoknak kiadja, s koronként a megszerzendő könyvek és lapok iránt a választmány elé véleményt terjeszt ; végre, gazda minőségben, felügyel az egylet olvasó helyiségére, s annak szerelvényeit bevásárolja. Indítvány-könyvet tart nyitva, s az ebbe a tagok által bejegyzett indítványokat a választmány elé terjeszti.

28. A tisztviselők tiszteletből működnek.

VIII. Az egylet feloszlása.

29. Az egylet feloszlása közgyűlésileg csak az esetben mondható ki, ha az e végből egybehívott közgyűlésen az alapító- és rendes tagok három-negyed része szóval, vagy írásbeli nyilatkozat útján a feloszlást kívánja.

30. A feloszlás kimondása esetén az egylet összes vagyona a feloszlási határozatot kimondó közgyűlésben jelenlevő tagok általános szótöbbségével kijelölendő hazai neveléstitgji célra fordittatik.

Kelt a kolozs-dobokamegyei tankerületi néptanítók egyletét alakító közgyűlés Kolozsvárt, 1871. november 3-án tartott üléséből.

TÁRCA.

Herepei Károly.

(Született 1802, febr. 24. Meghalt 1871, október 28.)

A közelebről elmúlt október utolsó napjaiban kísérték ki a vizaknai temetőbe Herepei Károly tetemeit. Kérdehetném Petőfivel: „van-e (Erdélyben) ki e nevet nem ismeri?” A név ismeretes kétségkívül ország-szerte, mert gyászjelentésébe nem ok nélkül tették utána „a nagy egyház-szónok” epithetont ; de az egyén maga, kivált az újabb nemzedék előtt, alkalmasint ismeretlen volt ; mert húsz év olta egy kis város (szülő városa) magányába félre vonulva, kised gyülekezete és családja körében zaj-

tan csendben tölté napjait. Ezért, nem tartom feleslegesnek, ha papirra teszem úgy, a mint emlékeimben felül képe élte delén ; pályája fénypontján : a húszas évek végén és a harmincasok elején ; akkor, mikor a vasárnap reggeli harangszó mindig zsufova találta Kolozsvárt a reformátusok azon templomát, melyben előre tudták, hogy Herepei Károly fog prédikálni.

Külsője már magában kellemes jelenség volt : szálás, és arányzatos termet, minden szerfeletti testesség nélkül, életteljes, de érdekes arc, magas homlokán a nyíltság és egyenesség ; behatós, élénk szemek nem minden hajlama nélkül a merengésnek ; tele ajkak, és a száj körül ama vonások, melyekben a jó szív tükrözi magát ; az egészen az élet és erőtelj azon színe, mely a férfikor küszöbén, az ép emberen oly vonzó. Hangja kerek, tiszta, ér-

ces, melyhez erőre és hajlékonyságra hasonlót nem hallottam; mint bővizű folyam hullámai, méltóság-teljesen hömpölygött a befarkasutcai nagy templom magas boltívei alatt, s teljesen betöltötte annak tetemes beltérét anynyira, hogy bármelyik zugában tisztán lehetne érteni beszédét. A külvárosi (néhai) fatemplom pedig éppen szűk volt e hatalmas hangáradatnak, anynyira, hogy a kik megkésve, be nem férhettek az egyházba, azért — kivált szép időben — vissza nem tértek, hanem a cinteremben, az ákácok árnyékában, élvezettel hallgatták a szónoklatot, haszintén nem is legeltethették szemüket a szónok deli alakján és természetes taglejtésein. E hatalmas hangban azonban nem volt legkisebb fül-sértő; közel, vagy távol a szószéktől egyiránt hatott füleidbe; sem a beszélőn nem látszott az erőlködés, az erőfeszítés, fáradság, annál kevésbé a kimerültség legkisebb nyoma; ömlött az ajkairól, mint fülmiléből a dal, s az affectusban tisztaságának, érthetőségének legkisebb hátránya nélkül, rohamos gyorsasággal.

Ezek mind külsőségek, de nagyban befolyanak a szónoki hatásra, főleg ott a hol, mint Herepeinél, a tartalmasság sem hiányzik a beszédből. A köznép szájából gyakran hallhatunk oly megjegyzéseket, melyeknél a kiképzett itész reflexioi sem találják jobban fején a szeget. Soha sem feledem egy közrendű nő ítéletét a Herepei prédikációról: „a tiszteletes Herepei uram prédikációjában — úgy monda ez — mindig talállok valamit, a miért göcsöt kell kötnöm kendőmre, hogy el ne feledjem s haza vigyem a templomból.“ Azt hiszem, ennél nagyobb dicséretet templomi tanításra mondani, alig lehet. Herepei magával ragadta hallgatóit, s anynyira leláncolta figyelmüket, hogy rendszerint hosszú beszédei tartamát csak az „Amen“ után, órájára pillantva, vette észre az ember. Egyszerűek voltak ezek, minden mesterkelt szónoki alakzatok, meglepő fordulatok, feltetsző pipere nélkül; menetők természetes; okoskodásai, érvelései, szóval egész irálya tiszta, világos, és átlátszó, mint az a havasi patak, melynek vizén keresztül megszámlálhatod fenekén a kavicsokat. Főbb ékességeit találó képek, megható hasonlatok, nemes humor, emelkedett szellem, s nem ritkán költői magas szárnyalás képezék. Látszott rajta, hogy beszéde nem betanult szerep, hanem mint a nagy apostol: „hiszen és azért szól“; mint a monda pelikánja, keblét szaggatja fel táplálékul fiai számára. Benne teljesen igazolva volt a classicus mester állítása: pectus facit disertum; beszédein felragyogott az a nemesen érző gyöngéd szív, mely őt az élet miuden viszonyaiban becsülte, szerette tette.

Kivált fiatalabb éveiben, nem ritkán megtörtént, hogy egész hallgatósága (férfiak és nők) önmagával együtt, könnyűkra fakadott; míg a másik percben játszi humora mosolyt varázsolt a még könnyűktől nedves arcokra. Az elérékenyülés látható volt rajta: arca hirtelen felpirult, hangja rémegett; próbálta leküzdeni a megindulást, de nem sikerült; szemei megteltek könnyűkkel, s utóljára is a fehér zsebkendőhöz kelle folyamodni, hogy kitörölje a megharmatosodott ablakokat, s tovább olvashassa beszédét. Mert a szöveg nemcsak mindig előtte állott a szószék párkányán, hanem — rövidlátó levén — sokszor éppen lehajlott hozzá, vagy hirtelen felkapva, orra elébe tartotta; sőt gyakran, éppen darabonkint szedegette elé frakkja oldal-, vagy hátsó zsebéből. De ebben senki meg nem botránkozott; neki minden jól állott, vagy helyesebben szólva: e kis fogyatkozás fel nem tetszett ragyogó tulajdonai mellett. Ezt azonban, nem vette számításba az imitatorum servum pecus, kik mivel erényeit után csinálni nem bírták, tőle legelső vonalban azt sajátították el, hogy prédikációikat meg nem tanulták.

De térjünk vissza Herepei Károlyra. Kolozsvári papsága idejében, folytonosan emelkedőben volt; mire nem csekély befolyással vala a fényes és mivel hallgatóságon kívül, hivatal-társra, a nem kisebb népszerűségnek örvendő Csizsár Sámuel. Szép volt, látni a nemes vetélkedést e két jeles szónok között: mikor az egyik beszélt, a másik rendszerint nem hiányzott a templomból, hanem egyik félre-való zúgból, vagy az éneklő karból hallgatta nagy figyelemmel; s a más alkalommal igyekezett túltenni vetélytársán, a nélkül azonban, hogy ellene avagy csak távolról vonatkozva is polemizált, vagy ellenkező tanokat hirdetett volna.

Azonban, a kolozsvári ref. lelkészi állomás, mely ma is fényesebb, mint jövedelme: akkoriban kiválóbb mérvben bírt mind e tulajdonokkal. Herepeinél az évenként szaporodó család számára nagyon csekély kezdett lenni a 333 pengő forint és 20 krra menő évi rendes fizetés, s mivel nemcsak isten ígéjével, hanem kenyérrrel is él az ember, körül kelle tekintenie jövedelme: sebb állomás után. Így lett előbb kolozsvári, majd n.-enyedi tanár; honnan az akkoriban e tanodánál magas hullámokat verő pártüzelmekbe bele fáradva, két kézzel ragadta meg azon kisedet, de szépen dotált egyházközség meghívását, melyhez gyermekéveinek édes emlékei vonzották.

Ezzel végződött fényes pályája; mert az itt töltött húsz év, mondhatni, az elvonultság, és a nyugalom évei voltak rá nézve; s most a föld, mely bölcsőjét ringani látta, domborodik koporsója felett.

Könnyű legyen az neki!

Különös vallási türelmesség!

A vallási türelmesség elég dicséretes dolog, de annak az alább megírt módon adni kifejezést, egy kissé különösnek látszó valami.

Egy katonai ref. földész atyánkfának neje közelebről súlyosan megbetegedvén, a férj a helyett, hogy saját hitfelekezete helyben lakó lelkészét hívta volna beteg nejéhez, az oláh ceremóniához való megmagyarázhatatlan ragaszkodásánál fogva, az ottani, továbbá a kis- és nagy-cégi oláh lelkészekhez folyamodott, s ezekkel végeztette — saját házában — a szent „szluzsbát“; de miután csuda-gyógyító hatást ez nem tett a betegre, említett annak komoly szándéka van még egyszer, de ez úttal őt oláh pap által hangoztatni el a szent hókus-z-pókuszat.

Egy meleg-földvári ev. ref. atyánkfia pedig az által vélte üdvösségét előmozdítani, hogy az éppen most múlt husvéti ünnepekre az oláh templom számára két darab értékes gyertyát ajánlódékozott.

Egy másik, pusztá-kamarási tehetős ref. földész atyánkfia pedig az által akarta nevét halhatlanítani, hogy az ottani oláh egyház számára egy csinos harangot öntetett; tette pedig ezt akkor, midőn saját hitfelekezetének helybeli temploma az elhagyatottságnak, pusztulásnak a „ne tovább-jáé, s' a' szegénységnek egy siralmas vázát tünteti előnkbe; legyen elég csak anynyit említenem, hogy ezen pusztá-kamarási templomban az ablaknak már évek óta hirmondója sincs, szél és hó, verebek és denevérek tetszésük szerint vándorolhatnak ki és be ezen templom néven tisztelt helyiségből.

A fentebbi pár eset is hangosan constatálja, mennyire vonzódik mezősegi ref. népünk érzelme az olához; s bár mikép erőlködnek is némelyek tiszt. Medgyes Lajos urnak a protestantizmus enyészésére vonatkozó cikkeit kétségbe vonni: szomorú igazság,

hogy enyészvén, enyészik az, különösen a mezősegen; e sorok írója is 100-nál több oly magyar születésű egyént ismer személyesen, hogy anyanyelvét vagy logkevésbé sem érti, vagy azt csak töredezeve beszéli.

De kik lehetnek ennek nagy részint okai? Könynyű eltalálni, hogy az illető lelkész urak; mert a helyett, hogy, hivatásuknál fogva, kiáltanának teljes torokkal, felemelvén szavokat, mint a hangos trombita, és megmondanák a népnek az ő bűnét (Esaías 58. 1.), és tanítanak a népet mind közönséges helyen, mind házankint (Csel. 20. 20.), eleget vélnék tenni azzal, ha vasárnaponkint egy olyan predikációt morzsolnak le a lehető legunalmasabb modorban, melyet — a papir avultságáról ítélve — évtizedekkel előbb irt valaki, s már számtalanszor volt szerencsájük a figyelmes hallgatóknak azt végig alunni!

Csuda-e aztán, ha a köznép sötétségbe tévelyeg, s más akol felé téved, a műveltebb osztály pedig inkább látogatja a színházat, s más mulató helyet pénzért, mint a templomot ingyen?

De hagyjuk ezen szomorú tárgyat, s bizzunk anyaszentegyházunk láthatlan fejébe, hogy teremteni fog minden jó cselekedetekre felkészített pásztorokat, a kiknek munkálkodások nem leszen hiábavaló, és megtanítandják hűveiket, hogy mindenekkel jól tegyenek ugyan, de különösen az ő hitüknek cselédeivel (Galat. 6. 10.).

Egyebekben, kegyelem, és béke velünk! *)

Szilágyi Déness.

Egy kis cáfolat. **)

(T. Nagy László urnak „A szilágy-szolnoki egyházmegyéből” című közleményére.)

T. szerkesztő ur! A kedvelt „Erd. Prot. Közöny” azon számában, melyben az „Ördögrol” való cikksorozat megkezdődik, t. Nagy László urnak is egy terjedelmes közleménye kezdődik, e cím alatt: „A szilágy-szolnoki egyházmegyéből”, melynek bevezetésében közli aztigéri: hogy az igazság lesz tolla mozgatója, és hogy a tények meztelensége nem fogja gátolni azok hű leírásában. Nem kétkedem én, hogy t. Nagy László ur pennáját csakugyan az igazság mozgatója: a saját felfogása és meggyőződése szerinti igazság; de hogy a valódi igazság mégis nem folyt ki abból, és hogy közleménye a tények meztelenségének nem éppen hű leírása, azt bátran merem állítani, s velem többen, mások is. Ez állításom bebizonyítására, és menyinyiben az idézett közleményben azok előtt, kik házi körülményeimet nem ismerik, némileg megöröva vagyok, saját védelmemre, az igazság érdekében, egy kis tört kérek becses lapjában.

Hogy t. Nagy László ur — mint egyház látogató biztos jártában-keltében nem mindenütt ismerte fel a tények állását, s a

*) Méjj szomorúsággal közöljük e cikkecskét, mely bizonyára botránkozás kövéül fog szolgálni sokak előtt. Ám, a seb fáj, s mi nem vehetjük magunkra a felelősséget, hogy azt eltitkoljuk. A menyinyiben vád: az önigazolás nyitva áll; a menyinyiben bűn: tán nem késő a megtérés. Szerk.

**) Nem tehetjük, hogy sajnálatunkat ne fejezzük ki a felett, hogy lapunk szűk terét ismét helyi érdekű polemizálással kell elfoglalnunk. De közöljük, részint az igazság érdekében; részint, hogy megkérjük ügybarátainkat: legyenek óvatosak, körültekintők, s ne provokáljanak oly harcot, melyben győző és legyőzött egyiránt — vesztes. Szerk.

valódi igazságot, bizonyos már csak abból is, hogy: későn kezdette meg körutját, sietve ment keresztül mindennütt, s így mit egyházainkban nyomósan kellett vala megvizsgálnia, csak felületesen vizsgálhatta meg. Nem akarom ezzel vádolni t. Nagy László urat, mert igaz, hogy az utak roszak, s szinte járhatatlanok voltak; de igaz az is, hogy a más két körbeli biztosok, a rosz utak dacára is, korábban elindultak, s így a vizsgálatra több időt vehetvén igénybe, mint t. Nagy László ur, nyomósabban vizsgálhattak s inkább fölismerhették az igazságot; pedig a más két kör közül kivált az egyik — az ugynevezett Szilágy-mente — sokkal járhatatlanabb vala, mint a t. Nagy László ur köre, következésképp t. Nagy László ur is, ha korábban elindul, több időt vehet vala igénybe, hogy magának helyesebb ismeretet szerezhessen a dolgok állásáról. A sietve, s csak futólag tett felületes vizsgálat tehát a fő ok, hogy t. N. László ur pennájából nem folyhatott a tiszta igazság. Így ezen felületes vizsgálat következménye az, hogy t. N. László ur olyan iskolát is kiemel és megdicsér, melyben egyetlen egy tanonc sincs, a ki jól és értelmesen tudjon olvasni, s a melyben a tanoncok összes serege, egyetlen egy templomi éneket is magokra, a tanító segítségével, elénekelni nem képesek; az írástudás pedig oly gyenge, hogy a már 10 éves gyerek, ki napló szerint négy év óta rendszeren jár iskolába, még az egyes betűket sem tudja leírni. Ezt, mint azon iskola-kör felügyelője, a tapasztalásból tudom, s ha szükség volna rá, világi körfelügyelő társammal is bizonyíthatnám; másfelől pedig olyan iskoláról, mely rendszeren jó szokott lenni, hallgat; nem ír sem jót, sem rosszat! Nem is lehetett ez másképp, mert hisz miből állott a t. Nagy László ur visitációja? Más egyházakban nem tudom, mert nem voltam jelen, de elmondom saját egyházamban, melyet figyelemmel kísérhettem. Megérkezett márc. 22-én, d. e. 10 óra körül, egy nappal előbb, mint körlevelében ígérté, sietsége ebből is látható. Itt, mig egyházfira, gondnokra, s két helyettesített presbyterre várakoztunk, egy fél óra eltelt, tehát fél 11 órakor mehettünk az iskolába. Ekkor megkezdette vizsgálását, és 20 tanoncnak, 9 féle tantárgyból megvizsgálása, másfél órányi idő alatt megtörtént. Ez is úgy, hogy mig a tanító kérdezgetett, addig t. Nagy László ur az iskola falait méregette Zolstockjával. Tollyivője nem volt jelen, mert annak — minthogy siettek — az iskolai vizsga alatt a számadást kellett után nézni, s jegyzőkönyvezni; végre, eljött a dél, s következett az ebéd. Ennyiből állt az iskolai vizsga!

Mihez mérte t. Nagy László ur a tanoncok előhaladását? Betekintett-e az iskolai naplóba, hogy onnan kinézte volna, melyik gyermek hány éves tanonc már, és melyik unjonc, hogy így ahhoz képest mérte volna meg előhaladását s tudományát, mint a falakat Zolstockjához! Megkérdezte-e, hogy a feladott tantárgyakból mitől, meddig, és menyinyi idő alatt haladtak? Megnézte-e a naplóból, hogy az iskolafelügyelők hányszor jelentek meg az iskolában, s megjelenéseiket s észrevételeiket bejegyezték-e? Mind ezen kérdésekre t. Nagy László ur aligha tudna felelni; iskolánkat illetőleg bizonyosan nem, mert itt mind ezekre figyelmét méltatni nem érkezett. Szerintem a felületesen, vagy félig végzett munka roszabb az egészen elhanyagoltnál, s éppen egy visitáció elnökének példát adni arra, hogy a reá bízott s általa elvállalt munkát csak félig-meddig, s felületesen is lehet végezni — hogy többet ne mondjak — nem helyes. Dél után, tovább haladott t. N. László ur a szomszéd egyházba; fel kell tennem, hogy a többi egyházakban is csak így történhetett visitációja, mert sietett, a husvéti ünnep következvén, mint papnak haza kelle sietnie.

(Folytatjuk.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= Az ó katolikusok Bécsben hozza fogtak autonómiajuk rendezéséhez. A hitközség lelkésze, Anton Alajos az ó katolikus hitközségek szervezési tervét adá elő. E szerint, mihelyt a község megalakul, megválasztja egyház kormánytanácsát; mely az egyház-vagyont kezeli, és mely tanácsnak a plébános alá van rendelve. A pap egyházi tisztkörébe esendő teendők nem lesznek árucikkek, és ezért minden stolidijak, keresztelésért, miseért, esküjéért, temetkezésért, megszűnnek. A papnak ezt ingyen kell végeznie. A méltányosság azonban megkívánja, hogy a lelkésznek illő évi jövedelem biztosították. A mi az egyházba behozott vizsgáléleteket, és a szükséges reformokat illeti, minők pl. a misének anyanyelven való szolgáltatása, a gyónáskényszer, és a papok természetellenes nötlenségi kényszere sat.; ezek fölött a legközelebbi zsinat fog határozni, mely a hívőkől fog alakulni. A gyűlés határozatot mindezek iránt még nem hozott, és ezt akkorra halasztotta, midőn az ó katolikusok felekezetéhez tartozó hívek össze lesznek írva.

= A magyar állam területén a gör. kath. egyház egy érsekséggel, és a nagy-váradi, lugosi és szamos-ujvári püspökséggel bir. Az érsekség áll 10 archidiaconatusból, 20 esperességből, 718 egyházból, 379,888 lakossal. A váradi püspöki kerület áll 6 archidiaconatusból, 20 esperességből, és 167 egyházból, 121,291 lakóssal. A lugosi kerület 5 archidiaconatus, 16 esperességet, és 153 egyházat foglal magában, 98,007 lakóssal. A szamosujvári püspöki kerület 8 archidiaconatus, 44 esperességet, és 528 egyházat számlál, 423,130 lakóssal. És így összesen a gör. kath. egyház áll 29 archidiaconatusból 100 esperességgel, és 1566 egyházból 822,266 lakóssal.

= (Hangverseny a templombau.) Nagytiszteletű ur Nem tehetem, hogy legalább röviden ne értesítem becses lapját, s ez által azokat, kik a vallást nem akarják ridegen elszigetelve képzelni mind attól, a mi művészi, szép, nemes és magasztos is: azon nálunk egészen szokatlan jelenségről, melynek szem és fültanuja voltam folyó hó 26-án. Stiehl Henrich, a világhírű sz. pétertávri orgona-mester volt itt, és Zürich városa a kedvező alkalmat fölhasználva, megkérte őt, hogy egy „egyházi hangversenyt“ rendezzen, melyben Leontieff Caroline uraszony—Majlándból—és Rahl Oszkár ur is följánlották közreműködésüket. A hangverseny esti 7 órakor kezdődött a „Frau münster“-ben, hol igen szép orgona van. Már maga a program is igen érdekes volt. A többi közt Mendelssohntól: ária „Eliás“-ból; ugyanannak D. moll orgona sonátája (a 137. Dicséret: Menybeli felséges isten sat.) gyönyörű váriatiokkal; végül pedig, Töpfer: „orgona ábránd“-ja. Hogy mennyire érdeklődik ez a közönség az ilyen „egyházi hangversenyek“ iránt, világosan bizonyítja az, hogy egy és fél frank belépti díj mellett is, az elég nagy templom zsufolásig volt telve, s az előkelőktől le a munkás osztályig, férfiak úgy, mint nők, szép számmal voltak képviselve. Zürich, okt. 28. 1871. Bod Károly, papjelölt.

= A francia protestans papság 135 pap által képviselve, Nimesben conferentiát tartott, melyben következő halározatot hozta: „Franciaország evangélikus nemzeti conferentiája (déli osztály) tekintve azt, hogy az egyház és állam elválasztása az evangélikus tanoknak leginkább megfelelő állapot és isten utjának egyháza iránt, valamint az ujabbkori társadalom szükségeinek leg-

inkább megfelelni látszik; tekintve, hogy a protestantismus 3 évszázadokon át a legszükségesebb szabadság, a lelkiismereti szabadság martyrja, csak elvéhez és multjához hű marad, ha a 19-ik század szabadelvű, törvényes irányataihoz csatlakozik; tekintve, hogy az egyház és állam elválasztása Franciaország reformált egyházának belválságát befejezné, mert az ellentétes véleményeknek, melyek az elsőbbségért küzdenek, megengedné, hogy külön egyházakká alakuljanak; mindezeket tehát tekintetbe véve, azon óhaját fejezi ki: hogy Franciaország közelebbi alkotmányában az egyház és állam külön válása kimondassék.“

= Népiskolák és korcsmák Oroszországban. Az „Odoszky Viesznik“ után közöljük a következő jellemző adatokat: A nagyoroszországi 38 kormány-kerületben van 10,091 népiskola, és 140,855 korcsma. A 9 nyugati (lengyel) kormány-kerületben és Bessarabiában 1991 iskola, és 38,781 korcsma. Nagy-Oroszországban minden 4871 lakosra jut egy iskola, s 346-ra egy korcsma; a nyugati kerületben 5403-ra iskola, s 277-re korcsma; a balti kerületben 914 lakosra egy iskola, s minden 277-re korcsma. És így, a fentebbi sorrendben minden egyes iskolára jut 14, majd 19, és végre három korcsma. Tehát, a lengyel tartományok vannak legjobban elárasztva korcsmákkal, míg a német, eszth és leth lakosság legtöbb népiskolával bir. Megemlítjük még, hogy a kormány közoktatási célokra évenként 28 millió rubelt költ. A tartomány-gyűlések a mult évben 726,000 rubelt adtak ki; magán iskolabarátok pedig négy év alatt másfél millió rubelt adományoztak.

1076—1871.

KÖRÖZTETNEK :

1. Széki egyházmegyénkben a széki első osztályu lelkészi állomás.

Pályázati határnap december vége.

A folyamodványok széki esperes t. t. Báthory Dániel aa-hoz Székre küldendők.

2. Udvarhelyszéki egyházmegyénkben a muzsnai első osztályu lelkészi állomás.

Pályázati határnap december vége.

A folyamodványok udvarhelyszéki esperes t. t. Karácson Mózés aa-hoz Sz.-Kereszturra küldendők.

3. N.-enyedi egyházmegyénkben a m.-szent-királyi iskola-tanítói állomás; évi fizetése 180 frt.

Pályázati határnap december vége.

A folyamodványok n.-enyedi esperes és közügyigazgató n. t. Basa Mihály aa-hoz Harasztosra (u. p. Fel-Vinc) küldendők.

Kolozsvárt, november 12-én, 1871.

Nagy Péter,
erd. ev. ref. püspök.

NYILTPOSTA.

63. Berlinbe, Tübingába, Zürichbe és Utrechtbe. Nem ajánlhatjuk eléggé a szorgalmas, minden irányu megfigyelést. Magát a tudományt, igyekezettel, ma már itthon is el lehet sajátítani; de a szemmel látott közvetlenség előnye csak a hely színén megszereshető; és a tapasztalás bölcsesége többet ér az elméletnél. Néhanéha igen szívesen vesszük a megemlékezést.

64. Haranglábra. B. F. urnak. Igen jó mulatságot szerzett a beküldött „névtelen“ levél. Annak az urnak valóban van oka anonym maradni; holott a „ló lábak“ így is kikandikálnak. Míg ilyenek harcolnak: addig ugyan nem félhetjük a christianismust.

65. Ny.-Sz.-Benedek. Tán, elég is lesz már abból!

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, NOVEMBER 23.

47. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztői iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

A nevelés és oktatás legsikeresebb eszköze: a gyermek cselekvés vágya.

(Folytatása és vége.)

A gyermek jellemének megfigyelése esetén, az említett észrevételen kívül, még egy igen nagy fontosságú tapasztalást teendünk. Tapasztaljuk ugyan is, hogy a gyermek cselekvéseiben minden tehetség ösztözetesen nyilvánul; vagy is: a gondolat cselekvésben, az érzés akaratban talál kifejezést, s értelem, érzés, akarat, és cselekvés nyomban követik egymást. A gyermek nem haboz; a mit kigondol, rögtön, minden késedelem nélkül cselekszi; a mit érez, azt akarja is; jelleme mindaddig, míg a ferde nevelés a teremtő által alkotott műre nem tevő kontár kezét: nyílt és őszinte; cselekvései határozottak, erélye minden akadályok leküzdésére kész úgy, hogy sokszor bámolni lehet, hogy a kis gyermek, erejéhez képest, mily roppant munkát végez türelemmel, kitartással. Szóval, a gyermek szabad cselekvéseiben az öszhangzatos benső élet nyilatkozik; a tehetségek nem működnek külön-külön, hanem egymást kiegészítve; egyik a másikat tevékenységre hívja, felelnek meg rendeltetésüknek.

A tehetségek tehát a természettől öszhangzatos működésre vannak képesítve; s mégis, mit látunk a közélet terén? Látjuk az erők elforgácsolását; látjuk a tehetségeket egymástól elkülönítve, sokszor egymás rovására működni. Menynyi jó eszme, talpraesett gondolat, életképes terv merül a feledés tengerébe, csupán azért, mert az akarattal nem áll arányban a kiviteli erő; míg más oldalról, mily sok erőfeszítés pazaroltatik el haszontalan vállalatokra, mert az ész higgadt bírálata figyelmen kívül hagyatott. Ismerjük a jót, de nincs erőnk végrehajtani; sokszor meg nagy erővel hajtunk végre valamit, a mi nem jó. Sok ember nagyon szép dolgokról képes beszélni; a népszerűséget vadászó vajmi ékes szavakban hirdeti sokszor a társadalom tökélyesbülésére, boldogabbá tételére szolgáló intézmények szükségességét, de ha tette ke-

rül a sór, ellankad a buzgalom, s az igék hirdetője sutba vonul. A sok kapkodásnak, léhaságnak, üres tervezgetésnek, s esztelen cselekményeknek oka az, hogy a nevelés megzavarja a természet törvényeit, separálja a tehetségeket, s az öszhangzatos benső életnek megzavarására működik. Menynyre máskint lenne, ha a nevelés együtt munkálásra serkentené a tehetségeket; vagy is, ha a természet törvényeihez alkalmazkodnék: akkor az ész kincsei nem vesznének kárba, hanem a gyakorlati élet körében értékesítenének; akkor nem lenne anynyi dugába dült terv, s anynyi meggondolás nélküli cselekvés; akkor az értelem vezetné az akaratot, s a cselekvés nyomban követné az óhajtatást!

De lássuk: miben tér el leginkább népiskolai oktatási rendszerünk a természetszerűségtől.

Népiskolai tanmódszerünk a gyermek cselekvés-vágyát igen kis mértékben veszi igénybe. Figyelj, tanulj! ez a népiskolai fegyelem kathekismusa; araszszal kimérik a leckét, a szorgalmasabb tanítók egy kis magyarázatot is nyujtanak; de sokszor ez a magyarázat még a magoltatásnál is lélek-ölőbb, mert a gyermeknek órákig kell cselekvés nélkül ülni és hallgatni. Cselekvés nélkül, — borzasztó állapot! hiszen, mi felnőttek, ha gyűlésben, vagy más üléseken vagyunk, alig bírjuk türelemmel, egy óra hosszát cselekvés nélkül ülni: s a gyermeket, kinek minden ize mozgást igényel, kinek a cselekvés életföltétele, órákig tartó tétlenségre kárhozzatjuk! Valóban, megesik a gyermek-barát szíve, midőn látja, hogy mai napság egy-egy 7—8 éves kis gyermek anynyi könyvet cipel az iskolába, menynyiért hajdan egy falut adtak volna. Mi szüksége van a gyermeknek tankönyvekre: hiszen, a betű megöl, s a magoltatás veszedelmesebb az oktatás teljes mellőzésénél?! De hát, mit tegyen a tanító, hiszen az időt el kell tölteni? Igen, de töltsse el akkint, hogy a tanítványok is foglalkozzanak, ne csak a tanító; viszonyítottassék az oktatás a gyermek cselekvés-vágyához; legyen minden iskola egyszersmind műhely, egy-egy kis gyár. Miért ne lehetne, például, a földrajzt akkint tanítani,

hogyan a gyermek kezdettől fogva önmaga készítse a térképeket, előbb a szobáról, majd a ház egyéb részeiről, utcáról, helységről, és így tovább? Hát, a természetrajz-tanítás nem lenne-e practicusabb, ha minden tanítvány egy-egy kis rovar-, növény-, ásvány-gyűjtemény összeállítására buzdíthatnák? Végre pedig, a tanítás eredményét nem tenné-e maradandóbbá Fröbel gyönyörű foglalkoztató eszközeinek fokozott minőségben használata, midőn az alaktan, számtan, phi-ica sat. útján nyert ismeretek azonnal gyakorlatilag értékesítenének. Hja, de ki győzne enynyi munkát?! Sohajtnak föl néptanítóink. Higyjék el, uraim, ép a kevésbé tevékeny tanítóknak ajánlhatom e rendszert; csak be kell vezetni a gyermeket a foglalkozások körébe, aztán eligazodik ő önmagában is; kezébe adjuk az ismeret-gyűjtés fonalát, s e fonal ujjabb és ujjabb fölfedezésekre vezérli őt; kedvvel, szorgalommal, kitartással munkálkodik ő, közben tanul sokat, igen sokat, s ismereteit az idő nem törli le az emlékezet táblájáról, mert az ő n t a p a s z t a l á s útján szerzett kincs — maradandó kincs.

Népiskolai rendszerünk a t e h e t s é g e k e t együtt munkálkodás helyett elkülöníti. A gyermek ismerő, s érző tehetségei külön időben, más-más eszközök által képeztetnek; ennek következtében, nincs az ész és érzés között összhangzat: egy esetben az egyik, más esetben a másik emelkedik túlsúlyra. De eltekintve ezúttal ezen bővebb fejtegetést igénylő állítástól, kérdjük: vajjon népiskolai rendszerünk kellő figyelemmel van-e arra, hogy a lélek munkásságának közvetítő eszközei, az é r z ő s z e r v e k képeztesse; képeztetik-e a hallás, látás, tapintás, a megfelelő eszközök által? Bizony nem; sőt némely tekintetben azt kell tapasztalunk, hogy az iskola az érző szervek eltoimpulását okozza; például sajátos, hogy épp a műveltebb osztály tagjai körében a rövid-látók száma, az orvosok tapasztalatai szerint is, ijesztő mérvben szaporodik. Régi példa beszéd, hogy a szép ész satnya testben holt kincs; és mégis, minden sürgetés dacára, mi kevés gondot fordít népiskolai rendszerünk a test-tagok edzésére s ügyesítésére, mert a nyári hónapok folytán a jobb iskolákban alkalmazni szokott naponként fél órai tornázást csak nem tekinthetjük a lélek művelésére fordított működéssel arányban állónak?! Igen sokat lehetne és kellene még e pontnál elmondani; de azt hiszem, a föl- említett példák is igazolják, hogy népoktatási rendszerünk korántsem foglalkozik minden tehetség együttes s összhangzatos fejlesztésével; tehát az összhangzatos benső életet nem szilárdítja meg, nem teszi a leendő honpolgár természetévé.

Bár nem céloim ez úttal a részletekbe bocsátkozni, még sem mellőzhetem népiskolai oktatási rendszerünknek, a már megemlítettéken kívül, különösen két igen súlyos mulasztására némi világot vetni.

Népiskoláinkban igen kevés, helyesebben semmi gond sem fordítatik a szép é r z e l e m f e j l e s z t é s é r e. Pedig ez volna, szerintem, az erkölcsi élet alapja. A ki a phisikai életben a szépet kedveli, az az erkölcsi élet körében is undorral fordul el a rúttól; de természetesen csak akkor, ha a szép é r z e l e m fejlesztése nem fölületes külsőségeket, hanem a valódi szépnak megismerését, a szépnak létrehozása iránti vágyat eredményez, s oda képesíti a növendéket, hogy minden műveiben a szépezet szabályait tartsa szem előtt; szóval, hogy a szépnak érzete természetévé váljék. A művelődésre törekvés körében a nevelésnek ilyenén eszközlése igen fontos kérdés; népünkben a szépnak érzete igen alacson fokon áll, mennyivel fejlődöttebb ez a németeknél, s még inkább Holland polgárainál: s mennyivel műveltebbek is aztán az említett nemzetek. Népiskolai rendszerünk azonban számitáson kívül hagyja a szép é r z e l e m fejlesztését; hiszen, még arra sem fordítatik elegendő gond, hogy az iskolás gyermek öltözetében, külső cselekvéseiben az aesthetikai szépnak gyakorlására buzdíttassék; a kócos haj, mozdatlan arc, eltépett öltöny még igen kevés falusi tanítót ösztönzött arra, hogy tanítványait csinosságra, tisztaságra buzdítsa. Sőt az illem szabályok tanításában sem igen haladunk tovább az „Adj' isten jó napot“, és „Dicsértessék a Jézus Krisztus“-féle köszönések betanításánál; arra pedig ritkán terjed ki figyelmünk, hogy a falusi iskola növendékei a durva tréfákat, illetlen beszédeket leszokván, ezek helyébe válogatottabb kifejezések használatát, udvariasságot, s modorában némi finomságot sajátítson el. De ha egyik-másik tanítónak kiterjed a figyelmé arra, hogy az illem szabályokat megismertesse, s koronkint az aesthetikának a közéletre vonatkozó szabályairól beszélgessen: az még kevésnek jutott eszébe, hogy a szép é r z e l e m n e k meggyökeresítése céljából szükséges lenne, oda hatni, hogy a gyermek s z é p e t l é t r e h o z n i képesíttessék; vagy is, hogy a szépnak ismerése cselekvésben nyilvánuljon. Pedig, a gyermek óhajt szépet létrehozni, cselekvéseiben korán nyilvánul a szép é r z e l e m: szeret rajzolgatni, papírból szép alakokat kimetszeni; hanem ez nem tarthat sokáig, mert a helyett, hogy a benne rejlő képességek tovább fejlesztése őt játékszerű munkára, s ennek körében szép és szebb készítmények létrehozására képesítnők: csak hamar calamust szoritunk az ügyetlen ujjacskák közé, hogy a gyermek ákum-bákumokat, ma-

kulákat pingáljan; azaz, szép készítmény létrehozása helyett, otromba betüket írva, lassankint eltompittasék benne a szép iránti vonzalom.

Lényeges hibája népiskolai rendszerünknek továbbá, hogy az akarat edzésére kevés figyelmet fordít. Igazabban, ez már nem anynyira az oktatási rendszer hibája, hanem inkább a tanító mulasztása, ki igen kevés figyelmet fordít arra, hogy tanítványai a jót — mit az iskolában megtanultak — gyakorolják-e az iskola falain kívül? Ez a legtöbb kárral járó mulasztás, mert ez oka, hogy népünk közönyös marad a haladás vívmányai iránt; ez oka, hogy anynyira csökönyös a megszokottban; ez oka, hogy nem bír elég akarat-erővel önsorsán javítani; s általában ez oka, hogy igen sokan ismerik a jót, de kevesen cselekszik. Nyíltan kimondani merem, hogy addig nem érezhetjük magunkat jogosítva a szépen hangzó, s valóban diszes népnevelő-név használatára, míg az akarat-erő edzésére nem csak az iskolában, de az iskola falain kívül is figyelmet nem fordítunk; mert hiszen, eljárásunk illetően kiegészítés nélkül nem egyéb tanításnál, s legkevésbé sem nevelés. Nekünk figyelemmel kell kísérnünk tanítványaink cselekvéseit a családi élet körében, a játszótéren, s általában mindenütt; nekünk alkalmakról kell gondoskodnunk, hogy tanítványaink a megtanult erkölcsi szabályokat gyakorolhassák; s oda kell hatnunk, hogy valóban gyakorolják is, s hogy mind az, mit az iskolában elsajátítanak, a közéletben hasznosíthatassék, s ne maradjon holt kincs, melynek a gyermek csupán terhet érzi, de hasznát nem élvezi.

Röviden óhajtottam ezen tárgyról szólni, s még rövidebben kívántam elmondani azt, hogy a fölláított elvek alapján népiskolai oktatási rendszerünknek mily mérvű módosítását, s illetőleg, kibővítését vélem szükségesnek. Szerintem szükséges, hogy:

a) csupán az ismeretkör bővítését eszközlő tanítás helyébe, minden tehetségek együttes képzését, s együtt működésre szoktatását eszközlő fejlesztés lépjen;

b) csupán oly ismeretek tanítandók, melyek az életre szükségesek;

c) minden tantárgy akkint kezeltesék, hogy a gyermek a szellemi tevékenységet testi tevékenységben is nyilváníthassa;

d) a tankönyvek — kivéve az olvasó könyvet — mellőztessenek; ezek ne adassanak a tanítvány kezébe;

e) a gyermek cselekvés-vágyának hasznosítása céljából néptanodáinkban a Fröbel-féle kézimunkák alkalmazandók, s ezeknél a gyakorlatiasság figyelemben tartása mellett, főszóly a test-tagok ügyesítése, az

érzőszervek kiművelése, s a szép érzelem fejlesztésére fektetendő.

És ha ez így leend, ha a nevelés és oktatás a gyermek cselekvés-vágyára alapittatván, minden tehetségnek együttes fejlesztésére, s együtt működésre szoktatásával foglalkozand: akkor megváltozik a társadalom jelen arculata; akkor a léhaság és közönyöség helyébe erős akarat lépnd; akkor a kiművelt elme, érző szív, forró óhajlás, s erélyes cselekvés válandnak az emberiség tökélyesbülése hatalmas tényezőivé; s akkor megvalósuland Fröbel Frigyes eszményképe, melyet így fest: „látom a jövő társadalmat, melynek minden tagja hivatásának él; melynek minden tagja ismeri, érzi, akarja és cselekszi a jót; látom leomlani a különböző válfalakat, melyek egyik embert a másiktól elkülönítik; s látom, helyébe emelkedni a szeretetet, s egy közös célra — az általános tökélyesbülésre való törekvést; látom a boldog emberiséget!”

Szabó Endre.

A hidelvei gyermekkert (kisdedóvoda) s előkészítő elemiiskola szervezete. *)

I. Általános szabályok.

1. §. Az intézet célja, hogy benne Fröbel Frigyes természetszerű fejlesztő rendszerének tüzetes alkalmazása által 3—8 éves gyermekek minden nemű tehetségeik együttes fejlődését elősegítő hasznos elfoglaltatásban részesíttessenek, s hogy ekkint ezen intézet nevelési tekintetben a szülői eljárás segélyére álljon, s azt esetleg pótolja. Az intézet két fő osztályra különül, u. m. gyermekkert (kisdedóvoda), s előkészítő elemiiskola.

2. §. A gyermekkert nevelő személyzete egy nevelőnő, s egy segédnőből áll; az előkészítő osztályban pedig egy tanító foglalkozik, ki egyszersmind az egész intézetnek felelős vezérője.

3. §. A gyermekkertbe fölvetetnek mindkét nemen levő oly ép testű, s egészséges gyermekek, kik 3 éves korukat betöltötték, de a 7 éves kort meg nem haladták. A fölvehető növendékek legmagasabb létszáma 60.

4. §. Az előkészítő osztályba 6 éves korukat betöltött, de 8 éves korukat meg nem haladott oly fiú-, s leánygyermekek vétetnek föl, kik a gyermekkertbe — közvetlen az előkészítő osztályba fölvetel előtt — legalább félévig rendszeren jártak, az első évben azonban (1872) a felvétel ezen szabály figyelembe vétele nélkül történik. Ezen osztályban a tanítványok legmagasabb létszáma 40.

*) Vonatközással a Szabó Endre fentebb közölt felolvasására, örömmel adunk helyet e szabályzatnak, mely útmutatásul s buzdításul szolgál mind azoknak, kik gyermekkertek berendezésén fáradoznak. Vajha, lelkes és tanító társaink között mentől többen hasznát vennék!

5. §. Ugy a gyermekkert, valamint az előkészítő iskolára nézve a föl vétel, s illetőleg beírás, az intézet felelős vezérője által eszközöltetik. A rendes beiratás minden évben kétszer, u. m. ápril és szeptember hó első napjaiban történik, egyébkor új növendékek föl vétele csak azon esetben eszközölhető, ha a létszám betöltve nincs, s ha az illető szülő igazolja, hogy gyermekét elháríthatlan okokból nem irathatta be a rendes időben. A beiratás eszközölése céljából a szülőknek, vagy gyámnak okvetlenül meg kell jelleni az intézetben.

6. §. Az intézet az ev. ref. egyház által tartatván fön, a növendékek föl vételénél mindenek előtt ezen hitfelekezethez tartozó gyermekekre leendő tekintet, egyéb hifelekezeti szülők gyermekei csak azon esetben vétethetvén föl, ha a létszám betöltve nincs.

7. §. Az intézet egyelőre minden növendékre nézve tandíjmentes, az egyháztanács azonban fön tartja magának később a körülményekhez képesti mérsékelt tandíjt állapítani meg.

8. §. Az intézet rendszeresen mindennap reggeli 8 órától 11 óráig, dél után 2—5-ig, télen 2—4-ig áll nyitva a növendékek befogadására, s gondozására. Távol lakó, vagy munkával elfoglalt szülők azonban korábban is behozhatják, s későbbre, sőt a déli órák alatt is bent hagyhatják gyermekeiket; ezt azonban tartoznak az intézet vezérőjének bejelenteni, mely esetben a felelősséggel járó felügyelet szintén megadatik. Rendes szünnapok a következők: vasárnapok, a prot. egyház ünnepei, s ezeket megelőző s követő két-két nap, szerda és szombat dél után, szüretkor nyolc nap, nagy vásárok idején három-három nap, s az évi tisztogatás eszközölése végett, augusztus hó második felében 15 nap.

9. §. A szülők kötelezvék beiratott gyermekeiket illendően öltöztetve, a rendes gyakorlatok óráira pontosan be küldeni, s betegség, vagy egyéb elfogadható okból való kimaradást az intézet vezérőjénél igazolni. Rendszeresen be nem járó, s az igazolást elmulasztó gyermekek helye mások föl vétele által tölthetik be.

10. §. Az intézetet bár ki, bár mely időben meglátogathatja. A t. látogatók neveinek megörökítése céljából az intézetben egy könyv van nyitva, s a látogatók kéretnek eszrevételeiket is bejegyezni.

II. A. nevelés-oktatási eljárás szabályzata, a gyermekkertre nézve.

11. §. A gyermekkertben alkalmazandó foglalkozások a következők:

a) Szabad tevékenységet igénylő foglalkozások, melyek az egész test, de különösen a végtagok gyakorlására szolgálnak:

1. Mozgó társas játékok, dalok kíséretében.

2. Kerti foglalkozás.

3. Labda, és tekejáték (1-ső, 2-ik fogl. eszköz).

b) Ülő kézi foglalkozások, különös tekintettel a kezűgyesség fejlesztésére

4. Borsó-munka.

5. Papír-gyűrés, kimetszés.

c) Különösen az érző szervek (látás, tapintás) s érzelmi tehetségek (szép érzés) fejlesztésére:

6. Gyöngy-munka.

7. Kitűzés és kivarrás.

8. Agyag-mintázás.

9. Papírfűzés és fonás.

d) Különösen az értelmi tehetségek fejlesztését eszközölő foglalkozások:

10. Beszéd-, és értelem-gyakorlatok.

11. Elbeszélések és mesék.

12. Építés (3, 4, 5, 6-ik fogl. eszköz).

13. Tábla-, vessző-, és gyűrű-rakás.

14. Papír hajtogatás.

15. Rajzolás.

12. §. A gyermekkerti növendékek két osztályra különítvék: az I-ső osztályt 3—4 $\frac{1}{2}$, a II-ik osztályt 4 $\frac{1}{2}$ 6 éves növendékek képezik, tekintettel mindazonáltal a korát meghaladó, vagy attól elmaradó fejlettségre. A fent elősorolt foglalkozások akkint lesznek a két osztály fejlettségéhez viszonyítva, hogy az első osztályu növendékek körébe csak is a kevesebb ügyességet igénylő, élénkebb és sok testmozgással járó foglalkozások vétetnek föl; a II-ik osztálynál ellenben az elősorolt foglalkozások mindannyia alkalmaztatik, s az I-ső osztálynál már alkalmazottak itt több ügyesség kifejtését igénylő magasabb fokban fordulnak elő.

(Vége következik.)

TÁRCA.

Az egyházi fön tanács üléseiből.

KOLOZSVÁRT, nov. 19-én, 1871.

— A mai ülés, m. Szacsvai Zsigmond ur elnöklete alatt, néhány pénzügyi kérdés elintézésével kezdődött, melyek a pénztári kezelésre vonatkoztak. Fölmerülvén továbbá a cameraticum beneficiumok teljesen megakadt ügye, miután sem a miniszteriumok, sem az idei költségvetés nem gondoskodik e sok egyházunkra nézve oly fontos ügy elintézéséről: ennek következtében a fön tanács kérelmet intéz a képviselőházhoz; a kérelem benyújtására gróf Teleki Domokost, és több erdélyrészi hifeleinkhez tartozó képviselőt találván meg.

Az állam-segély iránti folyamodványok, fön tanodai zártudósítások, és a püspöki egyházak számadásai az illető bizottságok-

hoz utasíttatnak, valamint az oktatásügyérségtől a felnőttek oktatására vonatkozó statisztikai táblázati minták megküldetnek az illető tanodáknak, kitöltés végett.

Szilágyi Miklós, a földvári egyház követeléseinek kitisztázására kiküldött biztos, jelentést tesz eljárásáról, s egyszersmind kéri e megbízás alóli fölmentését, lakását — kineveztetése következtében — változtatván. A fölmentés, eddigi eljárása iránti köszönettel és elismeréssel, megadatik; az esperes pedig megbizatik, hogy a követelések betábláztatását eszközöltesse.

Benedek Ferenc, küküllői esperes, engedélyt kérvén egyházmegyéjében több dézmás szőlő eladhatására, miután a szőlők adója azok minden jövedelmét fölemésztli: a fön tanács föl hívja az esperest, hogy az eladásra szánt szőlők részletes kimutatását töltesse be.

Az igazságügyér ismételve is bőv indokolással értesíti a főtanácsot, hogy hatáskörét átlépné, ha rendeleti uton kényszeríteni akarná a sz.-régényi törvényszéket, hogy a görögényi egyházmegyei hássági törvényszék által megítélt valóperi költségeket az illetőken fölhajtsa, s éppen ezért a törvény rendes útjára, a másodfoku bírósághoz való felebbezésre, útasítja ez ügyet. A görögényi egyházmegye ez értelemben útasíttatik perújításra.

A földtehermentesítési alapigazgatáságtól ide átküldött, és a nagy-enyedi főiskolára szóló urbéri papírok leküldetnek a nevezett főiskolának.

A gyűlés legfőbb tárgyát azonban, még egy peres kérdésen kívül, a Brád-Ribice-Körösbánya, zarándmegyei egyházak igen bonyolodott, s mint látszik, elég szomorú állapotban levő ügyei képezék. Amaz egyházak ugyanis a forradalom után jó részt elpusztulva, kétszeresen fölhívták a főtanács figyelmét, már csak nemzetiségi szempontból is. Körösbánya népesebb, de szegény; Brád-Ribice majdnem néptelen, de jómódu vala, s így, emez vásár-vám joggal is bírván, már 1859-ben, majd 1864-ben elhatározta a főtanács, Brád-Ribice ajánlatára, hogy ez Körösbányának 400 frt. évi segélyt adjon. Körösbánya azonban az újabb időben 14,000 forintnyi alapítványra tőn szert, s Brád-Ribice (15 tanköteles gyermekére) 4 osztályú iskolát rendezve be, s a mellett papi és tanítói fizetését is föl akarván emelni, a nézete szerint fölslegessé vált 400 frtnyi segélyt megvonta Körösbányától, az egyházmegye azon határozata dacára, hogy a segély 1872 végeig, míg a körösbányai alapítványok rendbe hozatnak, kiszolgáltatandó. A zsinat a megfelebbezett határozatot az espereshez útasítá, hogy részletes kimutatást készítsen amaz egyházak vagyoni állapotáról; az esperes azonban, és a vizsgáló bizottság e helyett új egyház-gyűlést tartatott Brád-Ribicén, mely megmástitá a papi fizetés fölemelésére vonatkozó korábbi határozatot, fölterjeszté ide jegyzőkönyvét, melyből azonban azon szomorú adatok is kitétnnek, hogy Brád-Ribice vagyona Csáky-szalmája módjára kezeltetik; papnál, gondnoknál biztosítatlan tőkék vannak, s a többi tőkéknek is nem csak jórésze biztosítatlan, hanem több éppen kötlevel nélkül adott ki. A pap az egyház iratait magánál tartja, egy fekvőjét elfoglalta sat. Vádolva van továbbá a pap, hogy az egyház-gyűlésben oly elemekre támaszkodik, melyek saját érdekeit előbbre teszik az egyházéinál. Még bonyolodottabbá teszi az ügyet a Brád-Ribice vásár-vám joga, melyre nézve az egyház igen hátrányos egyességet készül kötni a községgel, oly formán, hogy a vásártérhez vezető hidak, utak fentartási költségeinek fejében nemcsak a felemelendő vámdíjak útján nyert jövedelem 2 ötödét akarja évenként a községnek átengedni, hanem az ezen jövedelem részletből megszerzendő, s a vásárbér nagyobbítására szolgáló terület tulajdonjogát is, sőt a vásár-vám jogának megváltása esetén, magát a megváltási tőke két ötödét is.

E három águ ügy: a Körösbányának adott ideai segély, a brád-ribicei pap fizetésének fölemelése, s vele az ottani pénzügyek; végül, a vásár-vám kérdésc: a főtanács előtt fekvő adatok nyomán végérvényűleg el nem döntethetvén, a határozat, bővebb adatok beszerzéseig, függőben tartatott.

S ezzel az ülés eloszlott.

A „különváltak“ felekezete Németalföldön.

Utrecht. nov. 9. 1871.

Alig van ország, mely a vallásos separatismuskak több példányát tüntetné föl, mint a kis Németalföld. Már a reformáció kor-

szakában a felekezetek; s a vallásos rajongás legkülönbözőbb alakjaival találkozunk; s később az egyházi merev orthodox theológiával ellentétben a mysticus mozgalmak itt is nagy szerepet játszottak. Azonban, az így létre jött vallásos társulatok nagy része az idő próbáját nem állván ki, a mint illet, a feledékenység tengerébe nyom nélkül elmerült. A jelen században is keletkezett egy új felekezet, melynek kezdetben csekély jelentősége volt ugyan, de nem sokára nagy terjedelmet öltött, s most, jóllehet szellemi erő tekintetében alig jöhet számítás alá; mindazáltal, az anyaegyházban folyamatban levő heves pártküzdelmek közt, némi fontosságot kezd nyerni.

Ez a „különváltak“ (Afgescheidenen, vagy mint magukat nevezik: „Christelijk Gereformeerden“) felekezete. Alapítója egy ref. lelkész H. de Cock volt. Mint szorgalmas, s tehetséges tanulóknak már az egyetemen több barátja volt, s mint jó egyházi szónokot, s buzgó lelki pásztort ismerték, a nélkül azonban, hogy két egyházban folytatott hivataloskodása alatt valami különöst beszéltek volna róla. De máskint lett, a midőn 1829-ben az ulrumi egyház, Gröninga provinciában, a tanárnak kinevezett híres Hofstede de Groot helyére meghívta. Csakhamar a legelhatározottabb képviselőjéül lépett fel azon elvnek, hogy a symbolumok mindenben isten igéjével tökéletesen egyezzenek; s azon pap, ki nem tartja magát szorosán azokhoz, kötelességéhez hűtlen. Mihelyt e véleménye a nép között ismeretessé lett, beszédei nagy érdekeltséget ébresztettek föl, s távol vidékekről is sokan elmentek meghallgatására. Ez az illető hivatal-társait sértette ugyan némileg, de törvénytelenéssel még nem vádolhatták; hanem akkor már inkább, midőn más tőle messze fekvő községekben is, az illető lelkészek tudta nélkül keresztelt több izben. A classicalis egyház-kormány ez eljárásáért 1833-ban kérdőre vontá; de ő a tilalmat azután sem vette számba, s törvénytelen cselekvényeit folytatta tovább is. Ekkor két általánosan becsült pap az irodalom terén lépett föl ellene, kikkel szemben ő is egy iratot adott ki „az igaz reformált, de két reformatusnak nevezett tanítótól megtámadott tannak, vagyis, a két farkas által megrohant Krisztus aklának védelméül“, melyben ellenfeleit, mint farizeusokat tünteti föl, kik szent esküjökhez hűtlenek, remonstrans tévtanhoz szitanak, s mégis reformatus, tehát lopott kenyeret esznek. Követte ezt több, még illetlenebb kifejezésekben gazdag röpirata. S még enynyi sem volt elég; a vitát szöszékre vitte, s ha alkalmat kapott, elment más községekbe is prédikálni, hol számos követője, s még több kíváncsi fogadta; s kemény szavakkal, gyalázásokkal teljes beszédekben izgatta a népet papjaik ellen.

A classicalis kormány nem tűrhette tovább viszszaéléseit, s felfüggeszté hivatalából, míg rágalmozó kifejezéseit viszsza vonja, s magát helyesebb cselekvésmódra kötelezi. A provincialis egyház kormány pedig, hová de Cock ügyét felebbezte, a felfüggesztést két évre állítá meg, azon ígérlet mellett, hogy ha a követett útról visszatér, a büntetést szelidíteni fogja.

Azonban, a táplált remény hiu volt, mert de Cock nem változott meg, sőt a dolgot más tőrre vitte át, midőn egy festőnek, Klock Jakabnak könyvét kiadta, melyben az író az egyházba bevitt énekes könyvet a leghevesebben megtámadá. Az énekes könyv már bevitelekor, 1807-ben, némi ellenzékre talált, mert — habár csinos, s meleg vallásos érzéstől átlengett énekeket tartalmazott is — a túlpuritán szellem a zsolotárók mellett semmi emberi művet nem akart megtűrni. Az ellenzék azonban elnémult egészen, s teljes nyugalom volt az egyházban egész addig, míg a

vita ismét felelevenedett, s a béke megzavartatott. A nevezett Klock műve ugyanis az énekeket isten igéjével ellenkezőknek állítja, melyekben az üdvösségre szükséges igazságok vakásból és hűtlenségből elhallgatva vannak. Az énekes könyv a szerint: egy syreni szerelmes dalok gyűjteménye, hogy a reformatusokat az idvezítő tantól elcsábítsa, s hamis tévtant lopjon be keblökbe. E tény után a provinciális egyház kormány de Cockot hivatalából letette; azonban a synodus, hová folyamodott, félévi határidőt engedett, hogy az alatt sértő kifejezéseit vonja vissza, s magát törvényes cselekvésre kötelezze. De a lángoló fanatismust sem szélsőséggel, sem szigorral nem lehet lecsillapítani. Ezután kibocsátott irataiban még csipösebb lett; nemcsak, hanem izgatása után több rendetlenség történt, míg végre magát erőszakkal a templom urává téve: felolvasa egy „különválási iratot a ref. egyház községeiből“ 1834. október 19-én, s követői anynyira fanatizálva voltak már ezután, hogy a világi hatóság kénytelen volt katonákat szállásoltatni a községbe. Így a kitűzött határidő minden eredmény nélkül eltelt, mikor az egyházi hatóság letette újból hivatalából, kifejezván azt, hogy nem véleményéért, hanem törvénytelen cselekvényeiért; azonban ő magát ezután irataiban elnevezte „ref. tanítónak a kereszt alatt, Krisztusért.“

Egyidejűleg ezzel, az ország ellenkező részén is egy hasonló mozgalom keletkezett hasonló indokból. 1832-ben egy három faluból álló egyházközség Heusden classisban, egy H. P. Scholte nevű egyént hívott meg papjának, ki megnyerő komolysága, s orthodox prédikációi által pályatársai felett győzött, s csakhamar nevezetes lett, s beszédeire más községekből is sokan tódultak. Nemsokára ő is az egyházi rendeleteket kezdé átépíteni, s mint de Cock, hivatal-társai ellen igen kemény kifakadásokat szőtt be beszédeibe, hazugság profétáinak, Báál papjainak, s bálványok szolgáinak bélyegezvének őket. Smidőn Ulrumban a mozgalom megindult, beszédei után a még általa személyesen nem ismert de Cockra vonatkozó iratokat felolvasá, s az új énekeket nemcsak elveté, hanem megintés után sem engedé énekelni. Tagadhatlan, hogy ellenfelei némileg a másig túlságba estek; mert mint ő a symbolumok betűjére, úgy hivatkoztak ezek is az egyházi szabályokra. Minden esetre, más ok is játszott némi szerepet; talán soknak rosszszul esett, hogy Scholte kedvelt szónok volt? Azonban, többszöri megintés mellett is, csak akkor függesztették fel hivatalától, midőn a kultusz-miniszterium bizonyos okmányokat küldött le a classicalis kormányhoz egy de Cocknál tett látogatásáról, s az azzal kapcsolatban álló rendezavarásokról. Ő az ítéletre csakhamar egy kilépési nyilatkozattal válaszolt, s egyszersemind egyháza egy részével, hol még gyermekek is szerepeltek, egy feliratot intézett a királyhoz elismerésért, támaszkodva arra, hogy csupán ők a valódi reformatusok. A felirat visszautasított; de mégis idő telt el, míg az egyházi javakat kezükből kiadták. E községbe is, a rendezavarások megakadályozása tekintetéből, katonákat szállásoltak, s ezeknek fedezete alatt aztán egy új lelkész vitetett be.

A dolog a synodust is azon évben élénken foglalkoztatá, hová számos felirat érkezett be a symbolumok tárgyában. Voltak sokan, kik a dodrechtli határozatokhoz kívántak volna visszatérni; mások a kötelezettség szorosabb meghatározását kívánták; de a legnagyobb rész nem akart változtatni semmit az 1816 óta szokásos formulán. A kérdés az irodalom terén is vita alá került. Hofstede de Groot felemelé szavát azon vád ellen, hogy a papok esküjüket megszegik, minthogy a reformáció elvével ellenkezik az

emberi tekintélyhez bilincselő szoros kötelezés, s kiemelé, hogy a vita-kérdés nem a körül forog, hogy mit kell egy kereszténynek hinni, hanem csak a körül, hogy az egyik keresztényén a másik hitén uralkodhatik-e? Voltak, kik közép-utat keresve, állíták, hogy a symbolumokat a földolgozokban követni kell, mert azok isten igéjével öszhangoznak; míg mások határozottan a symbol-kényszer mellett nyilatkoztak, s anynyiban különböztek csak a különváltaktól, hogy az ellenpártot akarták kilépésre kényszeríteni.

A synodus 1834- és 1835-ben legjobbnak vélte a kérdést eldöntetlenül hagyni. A következő évben ismét több felirat érkezett, kivált orthodox részről, de melyek közül azonban néhány az illető classicalis kormányokhoz, illetlen hangjuk miatt, további ellátás végett, visszaküldettek. Az eredmény a lett, hogy az illetők is hivatalukból felfüggesztettek, s aztán az egyházból kiléptek, legtöbbször egy-egy iratban jelentvén ki ezen lépésüket.

Nagy Béla.

(Vége következik.)

Egy kis cáfolat.

(T. Nagy László urnak „A szilágy-szolnoki egyházmegegyéből“ című közleményére.)

(Folytatás.)

Továbbá, ha tekintjük t. Nagy László urnak gunyoro's irmodorát, melylyel közleményét csattanóssá igyekszik tenni, így például azt mondja: „Pacalban a visitáció lapjával dugta be az ablaktáblát, Szakácsiban a lelkek száma a lelkész fejében maradt“ sat.; s ha tekintjük az egész közleményén végig vonuló és egymással ellenkező tételeit, így például: több egyházakat megdicsér, azokban a tagok egyháziasságát kiemeli, elmondja több helyekről, hogy diszes iskolát emeltek, vagy közelebről építeni, s kellőleg felszerelni célba vették, s mégis közleménye végén a prot. buzgóságról azt mondja, hogy „volt, nincs“; az iskolák felszereléséről azt mondja: „a legerősebb egyházban is ha lelsz egy fali olvasó táblát, és egy fekete táblát, megköszönheted, hogy legalább enynyit találtál. Itt t. Nagy László ur, hogy menynyire hűtlen az igazsághoz, utóbb adatokkal bizonyítom; így egy passusában a vizsgálat legfontosabb ágának tartja az iskolát, és béres szolgának nevezi azt, ki csak betekint az iskolába, de kötelességét nem teljesíti egészen, tehát az iskolai vizsgálat — saját eljárását tekintetbe nem véve — úgy tánteti fel, mint a melyet nem azért a csekély napidijért, hanem erkölcsi kötelességből, s a köz- és nevelés ügy iránti buzgóságból jól és lelkiismeretesen kell végeznie a visitáló biztosnak: és mégis közleménye végén fentebbi állításával ellenkezőleg, a szegény egyházak terhére, nagyobb napidij hoz javaslatba, elpanaszolja: menynyi mindenre kell a visitáció alkalmával papnak, tanítónak, s egyháznak fizetni, s a végén mégis vizsgálati fáradságát, mely pedig a köz- és nevelés ügy barátja előtt, díj nélkül is erkölcsi szent kötelesség volna, még az eddiginél is magasabban akarja díjaztatni; így, a többek közt, egy nevezetes ellentétet tántet fel t. Nagy László ur, midőn a kr.-mihályfalvi egyháztagokat — igen méltán és helyesen — megdicséri, kiemeli: és kevéssel hátrább, erről az igazán buzgó népről, a mely termésének egyhúszadát anynyi évektől óta igazi vallásos buzgóságból áldozza egyháza, temploma, és iskolája virágoztatására; erről a buzgó népről azt írja, hogy a t. Berecki ur

kemény átkátóli megfélemlés következtében, tehát nem vallása iránti kegyeletből határozta és tudta reá venni magát, hogy temploma építhetésére 400 frtot keressen egy nap. Megköszöném ezen complimentet, ha a mihályfalvi nép volnék, de nem fogadnám el; végre, még csak egy ellentétét hozom fel t. Nagy László urnak, így például: utolsó közleményében sokalja a zsinat által elfogadott kérdő pontokat, és mégis ezen kifejezett elvével ellenkezőleg, nem tudom, más egyházakban is, de a t.-szántói egyházban, miután minden kérdéseken keresztül ment, és azokra semmi nehézség fel nem merült: jónak látta azokat még két olyan kérdéssel megszaportani, mely apáink idejében a pap-marasztás korában ususban volt ugyan, de a mely oly sokszor alkalmat szolgáltatott arra, hogy a pap, ünhibáján kívül, unottá legyen egyházában, s melyet éppen ezért a közzsinat igen bölcsen, mint a mai felvilágosodott korhoz nem illőt, a kérdések közül kihagyatni rendelt t. i.: van-e tiszteletes uramnak valami panasza egyháza ellen?? hát kántor uramnak van-e valami panasza tiszteletes uram ellen?

Tekintve utoljára t. Nagy László ur közleményének irányát, mely tulajdonképpen nem annyira az iskolák és egyházak szellemi és anyagi állásának felismertetése, mint inkább azoknak a közzsinati határozattal ellenkezőleg, az állam köpenyegé alá terelése akar lenni, a minthogy visszapillantása egyik passzusában nyilván ki meri mondani: „a Szilágyságban az ev. ref. tiszta magyar elem compact egészet képez, hol sem vallásom, sem nemzetiségem veszélyeztetve nincs“; pedig hiszen, ha csak e kis Érmellékét elveszszük, hét község van olyan, hol a más felekezetűek többségben vannak, következésképpen ezekben, ha a közzsinat erre vonatkozó határozatát szem előtt nem tartjuk, nemzetiségünket veszélyeztetjük. De tudok szolgálni néhány oly adatokkal is, melyek, ha csakugyan az igazság mozgatója t. Nagy László ur pennáját, abból önkint következtek volna, hogy kifolyanak; de mert közleménye irányának nem tettek volna jó szolgálatot, azokat szépen elhallgatá; ilyenek:

1. M.-Csaholyban van az iskolának, az általa említett fekete táblán kívül, 10 darab tankönyve, Gönci-féle fali táblái, Magyarország nagy térképe, számoló gépe, s ezeken kívül 33 frt. 50 kr. iskola-tőkéje; mind az egyház szerzeménye.

2. Pelében van az iskolának 24 darab tankönyve, Európa térképe, Magyarország térképe, olvasó fali táblák.

3. Pacalnak 5 darab iskolai olvasó könyve, és 20 frtja készen iskolai tanszerekre.

4. Ér-Körösnek 5 darab tankönyve, Indali-féle fali táblái, Európa térképe, Magyarország térképe, főgondnok t. Toka Zsigmond ur ajándokából.

5. Ér-Szodorónak 3 darab olvasó könyve, s ezeken kívül 42 frtja iskolai tanszerekre.

Kovács Ferenc,
t.-szántói ref. pap.

(Folytatjuk.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— A magyarországi protestans-egylet pályakérdései.

1. Kivátnatik a magyar protestans egyház történetének megírása, a szatmári békekötéstől a türeلمي rendelet kiadásáig. Benyújtási határidő 1873. december 31-e. Jutalma 600 frt. A pályázók pontosan nevezzék meg a fel-

használt kutfőket és a könyv—, vagy levéltárakat, melyekben azok találhatók.

2. Adassék elő, hogy népünk vallás-erkölcsi s társadalmi életében az 1848-ik év óta egyfelől minő javulás történt; másfelől, micsoda különösebb körjelek mutatkoznak; úgy a javulásnak, mint a hanyatlásnak okai mikben gyökereznek, és a lelki pásztori munkásság köre mily irányban volna kiterjesztendő, hogy a tapasztalt nemesebb irányon népünk lehetőleg elősegíttessék; a mutatkozó körjelek pedig lehetőleg orvosoltassanak.

Terjedelme körülbelül 10 iv, benyújtási határideje 1872. október 1-seje, jutalma 300 forint.

A pályaművek a pályázatok ismeretes szabályai szerint, idegen kézzel leírva, bekötve és jeligés levéllel ellátva, Pestre, az egyleti titkárhoz küldendők. A jutalom csak azon esetben adatik ki, ha a munka legalább a közönséges irodalmi színvonalon áll. A pályanyertes mű első kiadása az egylet tulajdonát képezi, a későbbi kiadások az író szabad tulajdonává lesznek. Az író a későbbi kiadásokon is használhatja az egylet firmáját; de ezen esetben a könyv egyes példányainak ára iránt a választmányal meg kell egyeznie.

Kelt Pesten, a magy orsz. prot. egylet választmányának 1871. nov. 14-én tartott gyűlésében.

Fördős Lajos,
alelnök

Kovács Albert,
titkár.

Emlékezhetnek olvasóink a lapunkban közölt m.-valkői ügyre, hol a kolozsmegyei tisztség a templomot feladás következtében, az érdekelt egyházközség meghallgatása, vagy az illető egyházi előjáróság értesítése nélkül, akkori főmérnöke elhamarkodott szemléje után, bezáratta. Később ugyan kénytelen volt a t. tisztség, két szakértő indokolt és alapos szemléje után feltüntetve a megyei mérnöki szemle elhamarkodott s felületes voltát, a templomot kinyitattani, de a háromszori megszemlélés költségét, mely 39 frt. 44 krban lett a megyei számvétségétől megállítva, az egyházközség nyaka közé sujtotta. Önkint érthető, hogy az egyházközség ezen ítéletben nem nyugodott meg, hanem felebbezte az ügyet a miniszteriumhoz, honnan az a rendelet jött, hogy az említett 39 frt. 44 krt. fizessék ki a megyei pénztárból. Azon szerencsés helyzetben vagyunk, hogy tudathatjuk olvasóinkkal, miszerint az említett összeg a megyei házi pénztárból a fennevezett egyházközség részére már ki is fizettetett. — Most csak arra vagyunk kíváncsiak, minő címen fog ez a merőben a tisztség hibája miatt fizetett összeg az évi számadásban szerepelni?!

— A nagy-enyedi virágzó ecclában nov. 12-én történt a papválasztás; és e megtisztelő állomást Fülöp Géza papjelölt nyerte el, még pedig közfelkiáltással. Kívánunk szerencsét, istentől áldást és kitartó akarat-erőt a nemes munkálkodáshoz a választóknak és választottnak.

— Tűzvészről tudósítanak, mely e hó 10-én Óralya-Boldogfalván dühöngött, s melynek egy rövid félóra alatt tiz ház lett áldozata minden takarmányával együtt; köztük a paplak és iskolaház mindenestől fogva; a templomot csak a gondviselés és a főgondnok Kendeffi Árpád buzgalma mentette meg. Lelkészársunk és a tanió — családjukkal együtt — a legnagyobb nyomornak vannak kitéve tél-tűz idején: éppen ezért, bizodalommal kérjük fel a jobb érzésűeket a könyörület nevében,

Járljanak némi segélyvel a csapás enyhítésére, tudván: hogy a mi jót teszünk másokkal, azt magunknak adjuk, s isten megfizet nyilván!

= Beküldetett szerkesztőségünkhez „Protestantisches Kirchenrecht, vornehmlich das der Evang. Augsburg. Bekenntnisses in Siebenbürgen.“ (Egyházi jogtan, különös tekintettel az erdélyi aug. vallástételt követőkre nézve.) Irta Schuller-Libloy Frigyes, nagy-szebeni jogakadémiai tanár. Ára 2 frt. 50 kr. o. é. Közlelebről bőv ismertetését hozzuk a 24 iven és egész a részletekig terjedő gazdag tartalommal megjelent munkának, mely a mint benne lapozgattunk, mindent felölelt, a mi e téren felhasználható. Kik a német nyelvben jártasok, nem ajánlhatjuk eléggé e könyvet, mely biztos vezérfonalul kínálkozik, oly terrenumon, melyen otthonosnak kellene lenni minden protestausnak, de mindenek felett a — papnak. A prot. egyházi irodalom nyereségnek tekintheti e munkát, mely bőv anyagot nyújt az erdélyi egyházi életről; s derék szerzője méltán megérdemli a tiszteletet.

„ARANY-KÖNYV.“

= Belső-farkas-utcai templomunkban felállítandó új orgonánk költségeire újabb adakoztak k. e. tanácsos László József ur ivén:

Fülel István 5 frt., Zsigmond Elekné 3 frt., Vagner Ferencné 1 frt., Wass Juli 1 frt., öz. Ménesi Györgyné 50 kr., Kenyeres József 50 kr., Vagner Frigyesné 2 frt., Orbán János 1 frt., öz. Sárosi Mihályné 1 frt., Dávid Antal 5 frt., Somlyai László 1 frt., Csulak Dániel 5 frt., Stampa András 20 frt., Domokos Samu 2 forint, Bodroginé 50 kr., Szucsáki Imre 50 kr., Régeni György 1 frt., Zilahi Mózes 50 kr., öz. Kollát Sándorné 1 frt., Főris Imre 1 frt., Gyulai Zsigmond 50 kr., Cserna István 50 kr., Székely János 1 frt., Nagy Mihály 1 frt., Rucska János 10 frt., Aubinné 2 frt., Szacsvai Zsigmond 6 frt., László József 1 frt. 50 kr.; összesen = 75 frt. A lapunk 19-ik számában közlöttel összesen: 90 frt. és 1 darab arany. — (Megjegyezzük, hogy ez összegek, míg felhasználtatnak, takarékpénztárilag kezeltetnek. Szerk.)

= Tisztelt szerkesztő ur! Legyen szabad nekem is egy kis „Arany-könyv“-be valót feljegyezni:

1. T. Hankovics György ur kised egyházunknak egy iskolaház építésére célzott buzgolkodása méltánylásául, hét kötet — tanítók kezébe szánt — tan- és vezérkönyvet kegyeskedett ajándékozni.

2. Mélt. Szabó Gyula ur, a felekezetiességen felül emelkedett hazafi, építendő iskolaházunkhoz szükségeltető faanyagot nagy lelkülettel önként megajánlá.

Fogadja mindkét adományozó ur egyházunk háláját, forró köszönetét. Kelt Farnason, november 14-én, 1871. Fehér György, farnasi ev. ref. pap.

= Nagytiszteletű szerkesztő ur! 1858 szeptember havában egy véletlen tűz úté ki magát Szt.-Háromságon, minek következtében hamuvá égett 105 gazdának addigi fáradsággal szerzett vagyona; s azzal együtt a lángok martaléka lett a szt.-háromsági ref. templom, torony, és a harangok is. De ez egyháznak lelkes fiai

működtek, s isten dicsőítésére újra templomot és tornyot építettek, az előbbeninél szebbet és diszesebbet.

Kérem „Arany-könyv“-ébe feljegyezni a többek közt egyházunk azon tagját, ki, bár ő is nagy romlást szenvedett; de keresztényi felemelkedett buzgósággal fáradozott, és adakozott: tekintetes Sándor Károly ur, jelenleg Marosszék kebli-pénztárnoka, egy három mázsás szép hangzású harang öntésére ajándékozott 125 o. é. frtot. Egy kisebb harang öntésére néhai neje t. Kövesdi Károlina 25 o. é. frtot. Templom építésére önerején vettett 5000 téglát, és egy gyalog napszámot tartott folytonosan az egész építés alatt; ács-, és kömives tartásra adományozott 8 véka szemes gabonát; egy szószék építésére 2 frt. 50 krt, a mérnöknek egy terv készítéséért 5 veder 1862-beli ó bort, s még több apróságokat. Jelenleg újra ígerte, hogy a templomba készített a papnak egy kárpitos széket, melyet az asztalos jelenleg készit is.

E nemes és lelkes főrfi, ki egyháza felvirágoztatására mind anyagilag, mind szellemileg munkál, megérdemli a közméltánylatot.

Legyen szabad ez egyházunk nemes és vallásos tagjának hála köszönetünket nyilvánítani. Bede, nov. 3-án, 1871. GÁÁL Gábor, volt bede-szt.-háromsági, jelenleg kakasdi ref. pap.

1091—1871.

KÖRÖZTETNEK:

Szilágy-szolnoki egyházmegyénkben a mocsolyai első osztályu lelkészi állomás; jövedelmei:

- 600 o. é. frt. készpénz;
- 14—18 véka férőju szántó;
- hat boglya szénát termő kaszáló;
- a rendes stola-jövedelem.

Pályázati határnap december vége.

A folyamodványok szilágy-szolnoki esperes t. t. Dombi Lajos aa.-hoz Bogdándra (u. p. Hadad) küldendők.

Kolozsvárt, november 18-án, 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

1095—1871.

1. Marosi egyházmegyénkben a bedei harmad osztályu lelkészi állomás. A megválasztandó köteles az iskolában tanítani. Pályázati határnap december vége.

A folyamodványok marosi esperes t. t. Péterfi József aa.-hoz M.-Vásárhelyre küldendők.

2. Nagy-enyedi egyházmegyénkben a nagy-laki máaad osztályu lelkészi állomás.

Pályázati határnap december vége.

A folyamodványok n.-enyedi esperes t. t. Basa Mihály aa.-hoz Harasztosra (u. p. Fel-Vinc) küldendők.

Kolozsvárt, november 20-án, 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

NYILTPOSTA.

66. „Levél a szerkesztőhez.“ Hangja, intentioja és állítása egy hasonlitanak a Haranglábrol hozzánk beküldött „névtelen“ levélhez, mint egyik tojás a másikhoz. Hallott ön valamit arról, hogy „le style c'est l'homme!“ Nem használhatjuk; hanem elküldjük mindkettőt ön princípálisához — Paulerhez.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, NOVEMBER 30.

48. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Felhívás a magyarországi protestáns-egylet tagjaihoz.

Kedves tagtársak!

Az egy év előtt kezdeményezett egyházi reformegyleti mozgalom élénk figyelmet ébresztett hazánknak nemcsak protestáns, hanem más vallású lakosai-
ban is, s a jelentékeny számu csatlakozások által az új egylet anynyira erősödött, hogy első ándítványozói lehetségesnek tartották az alakító közgyűlést folyó évi október 3-ikára Pestre összehívni, és ezen az egylet jövő sorsát annak összes tagjai kezébe letenni. Nevezett közgyűlésen reform-egyletünk megállapította alapszabályait, s véglegesen megalakult „Magyarországi protestáns-egylet“ név alatt.

A mozgalom kiindulási pontja azon általános tapasztalat volt, hogy a vallás-erkölcsi élet népünkben meglankadt, s a közöny és hidegség a vallási intézmények iránt naponkint nagyobbodó kiterjedést vesz. Ebből, valamint az egyes ember lelkében, úgy az egész társadalom életében is ellentétek, és szakadások fejlődnek ki, s társadalmi viszonyaink nem egy betegsége áll a terjedő vallási hidegséggel oly szoros összeköttetésben, hogy csak is akkor szüntethető meg, ha egész népünk mindenik osztályában a vallás-erkölcsi élet felélesztése, megújulása eszközöltetik. E szempontból, a megalakult protestáns-egylet a keresztyénség eredeti alapjával, és egész történelmi fejlődésével szoros összeköttetésben, célul tűzte „a vallás-erkölcsi életnek Jézus szellemében, és az összes mivelődéssel öszhangzásban való megújulására törekedni.“

Céljából kitűnik, hogy nem akar új felekezetet alakítani, hanem megújult vallásos-erkölcsi életet; s éppen azért, nem is alkotott új dogmákat, azon erős meggyőződésben, hogy a keresztyénség sulypontját nem egyik, vagy másik dogmatikai rendszer alkotja, hanem azon vallás-erkölcsi életközösség, mely Jézus életében, és az ő örökkévaló evangéliumában nyilvánult. E körben jogosítottnak ismer el a vallási téren is minden komoly és erkölcsi irányu tudományos ku-

tatást, mely a történelmi fejlődés folyamában, az igazságra törekvés utján, létre jött, ha őszinte, és nem törekszik kizárólagos uralomra. Sőt tehetsége szerint, igyekezni fog, előmozdítani a tudományos kutatást a vallásban, a vallástudományi irodalomnak az eddiginél nagyobb mérvű felkarolása, és támogatása által.

Ilyen magasztos célok többé nem egyik, vagy másik felekezet magánügyei; hanem összes társadalmunk közös érdekei, s éppen azért, alapszabályaink 8-ik pontja értelmében: „az egylet tagja lehet a magyar királyságnak minden lakója, ki a fennebb kijelölt célok előmozdítására közreműködni kész.“ Egyletünkben, hittani meggyőződése által, senki kizárva nincs, ha szabadságot enged másoknak, az övétől eltérő meggyőződésben élni, és munkálkodni isten országa terjesztésén. Csak az zárja ki innen önmagát, ki a bágyadt vallás-erkölcsi élet megújulását, a szabad vizsgálódást, az egyház-kormányzásban a képvisleti elv érvényülését, a humanizmus terjedését, a különböző felekezetek tagjai közt a kölcsönös szeretet előmozdítását, s általában, a nép érzelmi, erkölcsi, és vallásos fejlődésének elősegítését, melyek együttvéve képezik a protestáns-egylet célját, szükségtelen, vagy káros törekvéseknek tekinti. Bátran, és önérettel hivatkozunk hazánk összes polgárainak józan eszére, és lelkiismeretére, hogy célunk szent és nemes, hogy törekvésünk: a vallás-erkölcsi élet megújítása, társadalmi életünk épségét, egészségét fogja eredményezni!

Különösen bizalommal fordulunk önökhöz, kedves tagtársak, kik egyletünket már születési vajadásai-
ban szerették, üdvözölték, s csatlakozásuk által életre jutni, segítették. Egyletünk nagy horderejű feladatán ezer, meg ezer kéznek, hazánk minden komoly és jóakaratu értelmes polgárának kell buzgón, és bölcsen fáradozni. A vallási és erkölcsi, s ez által az egész társadalmi élet megújulása csak hosszas, tervszerű munka által eszközölhető; csak ha mindenki megteszi azt, mit a gondviseléstől számára kijelölt szűkebb körben tehet, s ezen kívül közös erővel is hatni igyekezünk: csak úgy remélhetjük, hogy egyesülésünk tényező lesz a vallás ügyének, és egész hazánknak fel-

virágoztatásában! Föl tehát a munkára mindnyájan; mert, ime, a reggel elérkezett, és a munka ideje itt vagy! Fölre téve minden kicsinyes érdeket, személyes és felekezeti versengést: hangya-szorgalommal dolgozzunk hazánk minden pontján népünk értelmi, erkölcsi, és vallásos ujjászületésén!

Egyleti működésünk súlypontja a fiók-egyletek körébe van helyezve alakítsunk tehát minél előbb minél több fiók-egyletet, az ország minden alkalmas pontján. Kik már az egylet tagjai közé léptek, ragadják meg vidékükön a cselekvés zászlóját: hívják össze a vidék központjára egyletünk barátait, s tanácskozzanak a fiók-egyleti működés megkezdéséről. Mindenik fiók-egylet ölelje fel az egylet céljai közül azt, mire helyi viszonyainál fogva legnagyobb szüksége van, és minek létesítésére elég erővel rendelkezik, és azt vigye keresztül, semmi nehézségtől vissza nem rettenő erős akarattal. Így, a kezdetben kicsiny mustármag, lassankint élőfává növekedik annyira, hogy milliók nyerneken pihenést árnyékában!

Mi is, kiket a közgyűlés az egylet ügyei igazgatásával bizott meg, teljes erővel igyekezni fogunk a megtisztelő bizalomnak megfelelni. Gondoskodni fogunk mindazon eszközök előteremtéséről, melyeket a fiók-egyletek és az egyesek az egyetemes egylettől várhatnak. Jelen választmányi gyűlésünkben a rendelkezésünkre eddig begyűlt segélyforrásokból:

1-ször. Megindítjuk az egyleti alapszabályok 6-ik és 18-ik pontjaiban tervezett lapot Farkas József és Kovács Albert szerkesztése mellett, minden héten egy közép nagyságu iven, 2 frt. egész évi előfizetési díjjal. Óhajtjuk, hogy ezen lap a társadalmi élet minden ágát, különösen vallás-erkölcsi oldalát felkarolja, s oly nemcsen és világosan tárgyalja, hogy kedves olvasmánya legyen minden értelmes családnak, a palotától a kunyhóig.

2-szor. Kítűzünk 600 frt. pályadíjat: „A magyar protestáns egyház történetének a szatmári békekétől a türelmi rendelet kiadásáig terjedő szakasza megírására.“ Célunk: ily monographiákban, a magyar protestáns egyház egész történelmének megírásához az anyagot lassankint összehordani. A nevezett korszakon kezdeni azért találtuk célszerűnek, mivel az legkevésbé van feldolgozva, és közelsége által közvetlen érdekléssel bír jelen egyházi életünkre.

3-szor. Kítűzünk 300 frt. pályadíjat egy körülből 10 ivnyi munka megírására, melyben adassék elő, hogy népünk vallás-erkölcsi, s társadalmi életében, az 1848-ik év óta, egyfelől minő javulás történt; másfelől, micsoda különösebb körjelek mutatkoznak;

ugy a javulásnak, mint a hanyatlásnak okai mikben gyökereznek, és a lelkipásztori munkásság köre mily irányban volna kiterjesztendő, hogy a tapasztalt nemesebb irányon népünk lehetőleg elősegíttessék, a mutatkozó körjelek pedig lehetőleg orvosoltassanak.

Hogy általában a vallás-tudományi irodalom felvirágzását minél nagyobb mérvben eszközölhesstük, kebelünkben „Irodalmi bizottság“ alakítottunk: dr. Ballagi Mór elnöke alatt: Batizfalvi István, Ferenc József, Kovács Albert, dr. Kovács Ödön, Laukó Károly, Szász Domokos, Szeremlei Samu, és Weber Samu bizottsági tagokból. Mindazon vallás-tudományi, önálló művek megjelenését, melyeket e bizottság kiadásra ajánl, tehetségünk szerint, anyagi és erkölcsi támogatással elősegítjük.

Célunk: az egyleti alapszabályokban kitűzött humanistikus ügyeket is minél előbb, az egész országra kiterjedő, jól átgondolt terv szerint felkarolni, s ily tervnek a jövő választmányi gyűlésig elkészítésével megbiztuk dr. Ballagi Mór, Farkas József, Zelenka Pál, és dr. Vécsey Tamás választmányi tagokat.

Ime, kedves tagtársak és elvrokonok, enynyi az, mit első választmányi gyűlésünkben, az idő rövidsége miatt, az egyleti tagok alig huszad részének anyagi támogatása mellett, felmutathatunk. De teljes reményünk van, hogy azon élő forrás, mely a protestáns vállalatokat eddig fentartotta, a mi jó ügyünket is támogatni fogja. Lássunk tehát munkához minden körben a jó akarat tapintatával, a sikerben vetett erős bizalommal, és lankadatlan kitartással. Ne riaszson vissza sem a gúny, sem a kicsinylés, sem az ellenséges megtámadás, és akkor felpiroslik egünkön lassankint egy új nap dicső hajnala: népünk értelmi, erkölcsi, és vallásos megújulásának szép reggele.

A mindenható istennek áldása legyen jó ügyünkkel, és buzgó fáradozásainkkal!

Kelt Pesten, a magyarországi protestáns-egylet választmányának 1871. november 14-én tartott gyűlésében.

Kovács Albert,
titkár.

Fördös Lajos,
alelnök.

Észrevételek az egerbegyi fiúiskolát illetőleg.

Egerbegy, nov. 24-én, 1871.

Ezen lapok 38-ik számának „egyházi főtanács üléséből“ című rovatában egy kis cikkecske az egerbegyi ref. fiúiskoláról szól. E rövid cikkben kétszer is előfordul e kifejezés: „az egyháznak átadott, tulajdonába teljesen átadott iskola.“ E kifejezésre kívánok némi észrevételt tenni. Lássuk e végre az iskola keletkezését, a lehető rövidséggel.

E század elején már szűk volt a kisdud iskolaház, kellőleg befogadni a tanulókat. E hiányon segíteni óhajtván, néhai Sükösd Gábor, buzgó és vagyonos ref. egyháztag, némi — az egyház által könnyen elfogadható föltételek mellett azon ajánlatot tette: hogy ő, a maga költségén, egy derék iskolát fog építtetni kőből, az egyháznak Köveket hordatott tehát, téglát égettetett itt helyben, és 1813—14-ben az egyemeletes derék iskolát két tanteremmel, egy közvizsgálati nagyteremmel, és két tanítóra való szállással — a maga költségén felépíttette. Az egész építkezés folyama alatt azonban — és a mely igen nevezetes tényező! — az egyháztagok adtak elegendő szeker-, és gyalog-napszámot. Hangsúlyozni kívánom: csak is a helybeli ref. egyháztagok, a nélkül, hogy a vidéki helységekből lakó székely-buszár családok felhívtak, vagy résztvettek volna az építkezésben. A honnan nyilván kitetszik, hogy senkinek még gondolatában sem volt, hogy katonaiskola legyen belőle; hanem, egy a szükségnek megfelelő felekezeti iskola — az egyház telkén.

Igy épült és szereltetett fel ez iskola, említett Sükösd Gábor, és az egyház által a nélkül, hogy az állam, a helyt lakó ref. egyháztagokon kívül, mások által, vagy a határőri pénzalap költségén, csak egyetlen szeg is tettetett volna belé.

Mit adott, mit bocsátott hát át a kormány az az egyháznak? Térjünk erre.

Felépülvén az iskola, Sükösd Gábor azzal tetézte eddigi áldozatait, hogy 4000 váltó forint alapítványt tett le az iskola-épület conserválása, s az egyik tanítói fizetés javítása végett. A másik tanítói fizetést az egyház volt előállítandó. Azonban, az egerbegyiek egy részének tisztjei határőri huszárság lévén, egy másik tanító részére, kormány fizetést eszközöltek a határőri pénzalapból — mely ma is jár — hogy aztán azon tanító tanítsa a nagyobb osztályt, s abban a német nyelvet is. Innen lett aztán itt — egész megszűnéséig — az elnevezés: német osztály, magyar osztály; német tanító, magyar tanító.

Azokat az — úgy nevezett — német tanítókat azonban, mindig a helybeli egyháztanács választotta, és azok, németül is tudó ref. egyének voltak, egész 1855-ig. E szerint az — úgy nevezett — német tanító is, az egyház felügyelete alatt állott. Később azonban, az orláthi határőrvidéki iskolai hatóság is gyakorolt ezen tanítóra némi felügyeletet, a menynyiben az határozta meg a tankönyvek egy részét ez osztály számára, és oda számolt a tanító íróeszközökre, s jutalom könyvekre szánt némely összegek hova fordításáról.

Az utolsó, rendesen választott és hosszasan szolgált német tanító, 1855 körül elhalálozván: 1856-ban az akkori „Bezirkierum“ Ménasági Ferenc rom. kath. vallású egyént tette e helyre tanítónak a nélkül, hogy az egyházat csak meg is kérdezte volna, vagy, hogy az egyházi előjáróság tudta volna: hogy az illető, hol? s mikor készült a tanítói pályára? De az idők olyanok voltak, hogy az egyház előjárósága hasztalannak tartotta csak folyamodni is jogorvoslásért. Nevezett tanító aztán, igazán csak is az orláthi Schuldirectiótól akart függeni.

1859-ben az akkori kormány a határőri iskolákat átadta az illető hitfelekezeteknek. Ezek között szerepelt az egerbegyi is, s a megyefőnök még némi solemnitással eszközölte az átadást, hangsúlyozva a kormány nagylelkűségét, felemlítvén: hogy Egerbegyen a ref. felkezetűek lévén többségben, hát csak átadja az iskolát. Voltaképpen pedig, csak is az — úgy nevezett — német-osztály tanítói, és a német tanító feletti egész rendelkezhetést nyerte — mint új vivmányt — az egyház. Az iskolán nem volt mit átadni; mert az a legutolsó cserép-zsindelyig az egyházé volt az előtt is.

A mélt. egyházfőtanács — nem tekintve sem a felekezeti különbséget, sem a módot, a hogy a tanítósághoz jutott — Ménasági Ferencet meghagyta a tanítóságban, s fizetése élvezésében, némely tantárgyak tanításával bizván meg őt. Azonban, mind hanyagabbul járván el tanítói tisztében, s crudelis tettei miatt is mind több-több panasz merülvén fel a szülők részéről: végre — pár év előtt — elmozdított, miután már az előtt csaknem két évig nem tanított.

Legkülönösebb pedig az egészben az, hogy a mostani alkormányos kormány, a határőri pénzalapból ezen iskola egyik tanítójának járó fizetést, azolta is folytonosan fizeti M. F.-nek „nyugdíj“ címen. Hát, 8—10 évi szolgálat — és pedig minő? — egész fizetéssel való nyugdíjazást érdemel-e? És pedig, éppen azon fizetést kell elvonni egy nevelő intézettől, mely egy szolgálatban levő tanítónak kell hogy járjon? S egy ilyen egyén nyugdíjaztatásáért egy olyan iskola, mely 50—60 év előtt két osztálylyal, s két tanítóval bírt: a mai korban szoruljon egy osztályra, s egy tanítóra; mint az eset jelenleg itt van négy év óta! Hiszen, ha nyugdíjazni akar a kormány egy oly egyént, ki hivatal volt — ha képessége lesz vala — egy magyar ref. egyházban germanizálni és terjeszteni az ultramontanizmust: hát nyugdíjazza másunna; a honnan tetszik; de ne szüntessen meg érte egy több mint félszázad előtt alapított, s azolta mindig fennállott tanítói állomást, és fizetést; mert nem egyénnek, hanem az intézetnek adatott az! Tekintve pedig az alapot, melyből ama fizetés jár a többi volt határőrökkel együtt, az egerbegyi volt katonacsaládoknak is joguk van ahhoz. A legnagyobb jogsérelem lenne, ha a mélt. egyh. főtanács e tárgyban tett legközlebbi felterjesztése, kellő méltánylással nem találkozna az illető kormány-közegeknél!

Barabás József,
ev. ref. pap.

A hídvelei gyermekekert (kisdudóvoda) s előkészítő elemiiskola szervezete.

(Folytatása és vége.)

13. §. Az elősorolt foglalkozások következő „órarend“ szerint hajtandók végre:

I-ső osztály.

II-ik osztály.

8—8 $\frac{1}{4}$ óráig. Tisztasági szemle, reggeli ima és ének.

8 $\frac{1}{4}$ —9 óráig. Társas-, és torna játékok.

I-ső osztály	II-ik osztály.
9—9¼ óráig. Pihenés, és szabad mozgás.	
9¼—10 óráig. Beszéd-, és értelem-gyakorlatok.	Munka-gyakorlatok.
10—10½ óráig. Ozsonnálás, szabad mozgás.	
10½—11 óráig. Munka gyakorlatok.	Beszéd-, és értelem-gyakorlatok.
Délután.	
2—2¼ óráig. Mint dél előtt	
8—8¼ óráig.	
2¼—3 óráig. Beszéd-, és értelem-gyakorlatok.	Munka-gyakorlatok.
3—3¼ óráig. Ozsonnálás, pihenés.	
3¼—4 óráig. Munka-gyakorlatok	Beszéd-, és értelem-gyakorlatok.
4—5 óráig. Csúpan nyáron, kerti foglalkozás és torna játékok.	

14. §. Az egyes foglalkozásoknak napok szerinti beosztását az intézeti vezérő által fölállítandó, a téli- s nyári időnyhez alkalmazott „napirend” szabályozandja, melynél tekintet leend arra, hogy a téli hónapokban a szobai ülő foglalkozások, nyáron pedig a szabadban időzést igénylő, és sok mozgással járó teendők, különösen a kerti munka, s torna játékok lépjenek előtérbe.

Az előkészítő elemi iskolára nézve.

15. §. Az előkészítő elemi iskola, melynek tanítványai a gyermekkerthi növendékektől lehetőleg elkülönítve, egy e célra berendezett külön terebben foglalatostudtatnak: azon célra szolgál, hogy a gyermekkerthi — egészen játékszerű foglalkozásokról a komolyabb munka és tanulásra fokozatosan vezetessenek át a gyermekek, s egy évre terjedő tanfolyam alatt anynyi ismeretet sajátítsanak el, megnyit az elemi iskola első osztálya nyújthat; azon megjegyzéssel mindazonáltal, hogy itt is mind meganynyi tehetség együttes fejlesztése eszközzendő, és pedig a gyermekkerthi rendszerre alapítva, Fröbel nevelési elveinek tüzetes alkalmazása által.

Ehez képest, az előkészítő osztályra nézve kövekező tanítványok, s egyéb foglalatosságok alapítatnak meg

1. Beszéd-, és értelem gyakorlatok. *)
2. Erkölcsei, és szent történeti elbeszélések.
3. Imák, és könnyebb templomi énekek tanítása.
4. Szemléltető oktatás a természetrajz elemi köréből.
5. Szavalmányok, és dalok tanítása.
6. Betű ismertetés (az agyag-, és borsó-munka segélyével), írás, olvasás.
7. A számtanból a négy alapművelet, fejből és táblán 1—50-ig terjedő számkörben (főleg a veszző lerakás, és papír-fűzés segélyével); az egészeknek részekre bontása által fogalom nyújtás a törtékről.
8. A gyermekkerthben alkalmazott munka gyakorlatok köréből: itt az építés (5—6-ik szekrény) agyag-, és borsó-munka, papír-fűzés, és fonás, tábla-, és veszző-rakás, szilánk fonás, kitűzés, és kivarrás alkalmaztatik. Ezekon kívül, főfigyelem a rajzolásra leend fordítva.
9. Kert-művelés, különös tekintettel a gyümölcsfákkal való megismerkedésre, s azok ápolására.
10. Elemi tornászati.
16. §. E foglalatosságok kövekező „óra rend” szerint hajtának végre:

Dél előtt:

- 8—9 óráig. Beszéd-, és értelem gyakorlatok, vagy természetrajzi ismertetés.
- 9—10 óráig. Munka gyakorlatok, hetenkint háromszor rajz.
- 10—11 óráig. Erkölcsei, s vallás-történeti elbeszélések, imák, énekek, vagy szavalmányok, s dalok tanítása.

Dél után:

- 2—3 óráig Irva-olvasás, vagy számolás.
- 3—4 óráig. Munka gyakorlatok, vagy tornázás.
- 4—5 óráig. Kert-művelés (télen ezen óra elmarad). Minden óra végén ¼ óráig tartó szünet, melyet a tanítványok szabad mozgással, vagy a tanító által rendezett társas játékokkal töltenek el.
17. §. A tantárgyak, s munka-nemek napok szerinti beosztását a tanító által, a nyári, s téli időnyhez alkalmazva felállított „napirend” szabályozandja.
18. §. Az előkészítő osztályba járó tanítványok évenkint kétszer tartandó nyilvános próbatéten tesznek előmenetelükről tanuságot.

Kelt Kolozsvárt, szeptember 15-én, 1871.

TÁRCA.

A „különváltak” felekezete Németalföldön.

Utrecht. nov. 9. 1871.

(Folytatása és vége.)

Igy alakult egy új egyház-község, mely kezdetben igen kicsinységnek tűnt fel, s csak egy hamar eltűnő jelenségnek tekintett. Egy évvel megalakulása után alig voltak négyezeren, mert a különvált papokat is egyház-községüknek csak egy része követte; ma azonban, számuk száz ezer felé jár.

A növekedésre befolyt, hogy az előfordult nyugtalanságok miatt a községekbe katonákat szállásoltak be; s az uralkodó párt e mozgalmat a lázadás egy nemének tekinté, melynek semmi vallásos jelentősége nincs; s azért a synodus kérésére az állam is elle-

nők fordult, s a büntető törvények értelmében, a 20-nál több személyből álló gyűléseiket betiltotta. A szigoru eljárás a fanatismust még inkább táplálá; magukat vallásos martyroknak tekinték, s általános figyelmet ébresztettek föl, kivált midőn tekintélyes egyének is védelmükre keltek. Általában, a sajtó is élénken foglalkozott e kérdéssel, s több irat jelent meg ugy az eljárás roszalása, mint igazolása mellett. Végre, az állam egy közép útát választott, midőn felhivta, hogy statutumaikat nyujtsák be, kijelentve azt is, hogy a kultuszról ők maguk fognak gondoskodni. Ezt először az utrecht-i község 1838-ban tette meg, s midőn még több is követte:

*) A beszéd-, és értelem gyakorlatok, a gyermekkerthhez, Szabó E.; az előkészítő osztályban pedig Nagy László vezérkönyve szerint kezdetnek.

az új egyház-község elismertett; s 1840 után üldözés sem fordult elő. Nem lehet számításon kívül hagyni az új felekezet növekedésénél azon körülményt is, hogy borzasztó nagy volt az úr akkor a község hite, és a tudományos theologia közt.

Azonban, a tagok szaporodásával itt is megjelent a secták eredeti betegsége: a végnélküli újabb meg újabb szétágazás. Már az 1840-ik évi synoduson megjelent e baj, melyre az egyház-községeknek csak fele küldött képviselőket, s a melyen minden lehető vita megfordult; anynyira, hogy Scholtéval az egyházi közösség is megszaktatott.

Az egyházi irodalom terén is, a viták lezajlása után, munkálni kezdettek. Folyóiratokat, s évkönyveket alapítottak, s más irodalmi műveket adtak ki. Nevezetes jelenség, hogy több műnek mindenik példánya a szerző által saját kezűleg aláírva, s „egyházilag helyben hagyva” van. Majd 1855-ben a kempeni theol. semminariumot alapították, melyhez jövőjük érdekében, nagy reményt csatolnak. Előbb a lelkeszi pályára kívánczók csak egyes papoknál gyakorolták magokat a papi teendőkhöz némileg. Azonban, a betegség, melyben az egész egyház szenved, most is elég nagy, mert a keresztyénséget, csak mint orthodox tant ismerik, s a legtöbb pap, csekély theologiai képzettsége miatt, a különben szomorú viták alatt, nevetségesnek tűnik fel.

Általában, a nép alsóbb rétege csatlakozott e mozgalomhoz. Az orthodoxia jelesebb képviselői az anya-egyházban maradtak, azzal indokolván, hogy a symbolumok nem az egyháztól, hanem csak is az egyházban vannak elvetve, s azoktól törvényes erejüket elvenni nem lehet. Nem helyeslik a különváltak makacs ragaszkodását a symbolumokhoz; ők ezeket csak eszköznek tekintik, magasabb célok, t. i. az evangelium megtartása, az egyház tovább építése, s isten országa terjesztése érdekében. A symbolumok megtartását oly hevesen sürgetni nem tartják célszerűnek; azért a kérdés eldöntését későbbi korra halasztják, mikor talán a most máskint gondolkozókkal egy téren munkálni, lehetséges leend.

A mi az új felekezet egyházi életét illeti, ott is szembe tűnik a beteges állapot. Dicsérhetni ugyan vallásos komolyságukat s biblia-ismeretüket; de a jó, és a sok ferde kinövés által úgy el van takarva, hogy az is, mi igazán keresztyéni, kedvezőtlen színben tűnik fel. Jellemző, az úgy nevezett, k a n a á n i nyelv használása. Bizonyos kifejezések, s szólás formák elsajátítása anynyira szükséges, hogy azok nélkül a prédikáció keresztyéninek nem tekintetik; s ki az újabb írásmódot alkalmazza a szentírásra, az éppen elvetemült.

Az egyoldalúság még tovább megy azon kisebb társulatoknál, melyekre e felekezet feloszlott, s feloszlik majd minden évben. Vannak oly községek, melyek magukat „községek, a keresztalatt” névvel nevezik, mivel nem akarják az államtól nyújtott szabadságot elfogadni, hanem inkább „Krisztus keresztjét hordozzák”; úgy szintén olyanok, melyeket oly egyének tartanak össze, kik jelentőségük tudatában, semmi külső formához kötni magukat nem akarják, s azért más községekkel kapcsolatba lépni vonakodnak. Mind e mellett is áll, hogy e makacs puritánokban áldozatkészség nem hiányzik, s hogy náluk a megtérés és megszentelődés több, mint pusztán szó, s hogy e nép-nél élő orthodoxia nagyon különbözik a sok helyen feltalálható divatos kegyeskedéstől; de alapelve hibás, s ezért e felekezet is intőjele a tévútnak, melyre minden nemű separatismus vezet.

Ha már az anyaegyház jelen helyzetére egy futó pillantást vetünk, legott látjuk, hogy a symbolum-kérdés, mely 3—4 évtized-

del ezelőtt lázas forrongásban tartá az egyházat, és szakadást idézett elő, ismét égetővé kezd válni. Az orthodoxok, kik az anya-egyházban maradtak, elismerték ugyan, hogy az egyháznak fejlődése bizonyos pontjára eljutnia kellett; hanem az időtől várták, hogy nézetöket igazolni fogja. Most pedig úgy látják, hogy az egész modern mozgalom— abnormalis, s csak is a hitetlenség terjesztésére szolgál, s azért hűségöket meg akarván mutatni, igyekeznek a hibát helyrehozni. A különváltak felett most igen szeliden ítélnék. Egyik folyóirat közelebbi számában élénken hangsúlyozza, hogy sok tekintetben közelebb állanak a különváltakhoz, mint saját hitfeleikhez; míg egy nem rég megjelent röpirat semmi elvi, hanem csak is fokozati különbséget lát, minek folytán az egyesülés nem lehetetlen.

Általában, a keresztelési formula kérdésénél elérve hiszik azon pontot, hol a modern iránynak korlátot kell vetni. „Itt talál, vagy sehol, határt az önkény, mely a szabadság neve alatt fellép!” — mondja a „Vereeniging der chr. Stemmen” című folyóirat utolsó füzetében. Leghatalmasabban sürgeti, hogy a községek a synodust határozott feleletre kényszerítsék. Felhívja, hogy a szokásos formulától eltérőleg kereszteltek neveit anyakönyvükbe beírni semmiképp se engedjék; biztatván, hogy ne csak egy-ketten, hanem tömegesen s összetartva, lépjenek fel. S midőn látjuk, hogy az ellenállás mind szélesebb körben terjed el, aggodva kérjük: vajjon mi lesz ennek eredménye? Nem érünk-e meg egy újabb szakadást?

A heves pártküzdelen a synodus működésére is bénítólag hat. Igen sok dolog van, mihez e körülmény miatt, alig mer hozzá nyúlni. Valóban, meglepő a pártoskodás itt az egyházi élet mezején, s elég különösnek tűnt fel, mikor— még politikai lapokban is — olvastam, hogy egyik, vagy másik egyház-községben az egyháztanács, választó-, vagy más testületek tagjaiul: enynyi modern, enynyi gröningai, s enynyi orthodox választatott.

És most, legyen szabad, még egy pár szót hozzá tennem! Nálunk ugyan ily szellemben működő egyházi pártok nincsenek. S ez nagy szerencse; mert a vallásos életnek célja nem szétszakadozás, hanem éppen szorosabb egyesülés. De szomorú az, hogy sok helyen — legalább eddig — annál nagyobb indifferentismussal találkozunk; a mire pedig leginkább az foly be — valljuk meg őszintén — hogy a vallás tanítás hiányos; sőt — ros. Vannak tanítók, kik szerint a vallás most is „Deum cognoscendiet colendum” csupán, miből következik, hogy a symbolumok, és a hagyományos isten-tiszteleti alakok anynyira előtérbe lépnek, hogy azok valamelyik része iránt idővel netalán felmerült kétség, a növendék egész hitét megingatni látszik, kik közül aztán legtöbb a hideg közönyben keresi menhelyét. Már pedig Schleiermacher ama szavai után, hogy a vallás „weder ein Wissen, noch ein Thun”, az előbbi meghatározás elvesztette jelentőségét. Nem is kár érte! Bő kárpótlást kaptunk a vallásos érzésben, melynek fölbresztése, s erősítése több sikert biztosít, s állandóbb társul szolgál az élet útain, s biztosabb védelmet nyújt a kétségek között. Ennek szem előtt tartása, s általában a vallás tanítás körül a még létező hiányok pótlása, anynyival sürgetőbb nálunk: mert nem remélhetni, hogy a nyugalom örök időnkig tart; s aztán, ha a mozgalom idején nem talál biztos alapot a felindult kebel, melyen szabadabban mozogtasson: vajjon nem következhet-e be az egyházi szakadás, a mi pedig reánk nézve sok tekintetben károsabb lenne, mint a fennebb tárgyalt németalföldi?!

Nagy Béla.

VIDEKI ÉLET.

DÉVA, NOV. 20-ÁN, 1871.

Kedves barátom! Emlékezetes vallásos ünnepélynék voltam tegnap tanuja a csornavölgyi székely telepek egyikében Alpesten. Az ottani ref. magyar egyház buzgó közönsége avatta fel megújított csinos kötemplomát. Ezen szép hivatásu egyházunknak egy derék tagja, tks. Osenádi ur ígéretet tett volt, hogy a templomba saját költségén, új orgonát fog készíttetni. Igen, de az ő templomban orgonának nem volt helye; s éppen ezért, a buzgó község is az új orgona számára régi templomát egészen kiújította.

A tornyon csinos nemzeti lobogó lengett, midőn a helységbe, államügyész Tóth Lászlóval megérkeztünk. Nemsokára megérkezett megyénk főispánja, m. Barcsay László, Sándor József közjegyzővel, és t. Barcsay Miklós, e járás szolgabírája.

Az új orgonán Porzsolt József, rákosdi községi tanító, nyitotta meg az isten-tiszteletet. Alkalmi, igen jeles beszédet esperes és szászvárosi lelkész t. Dáné István tartott (Thess. 5. r. 19. 20.) versei alapján. Azután, egy leány csecsemőt keresztelt a hunyadi lelkész és jegyző Gál Samu, s végre az urvacsorát kiosztották, helybeli lelkész Bede János, és t. Dáné István esperes.

A templom szökei is mind újak, és csinosan be vannak festve. A szószék felett izletes új korona, t. Göncy Sándor és neje ajándoka. A számos vidéki vendéget t. Balia ur fogadta, barátságos hajlékába. Az elmaradhatlan pohár köszöntéseknek maradandó emléke lesz a magtár felállítására, melyet a lelkes esperes indítványozott, s a melyre azonnal 26 pfrt. és hat véka búza aláíratott, s le is fizettetett. A magtár kezelésére egy bizottmány is választott, s célja: a kepe megváltás.

Nem feledkeztünk meg a templom testvéréről, az iskoláról sem. E sorok írója 50 pfrt. alapítványt tett a pestesi ref. magyar iskola számára, oly célból, hogy ennek kamatjából minden évben tankönyvek vásároltassanak. Mikor ama meg nem érdemlett bukaresti viharból a hazai földre kiköthettem volt, két őrangyalomnak köszönhetem, hogy a gonoszság hullámai el nem sodortak férfi korom delén. Az egyik hű nőm, a másik ref. anyaszentegyházam mindig tisztelt emlékü egyh. főtanácsa. Ez nyújtott számomra az elhagyattatás napjaiban Maros-Vásárhelyt erkölcsi, és anyagi támogatást, melyet én most a jobbra fordult napokban a hunyadmegyei népnevelés oltárára kívánok ismét hálás szívvel visszatenni. — Ötven forintot ajánlottam a dévai leány-növelde számára; a többi még csak terv, melynek végre-hajtását, az áldást istentől várom. Ez az én adakozásomnak rövid története. *)

A pestesi új templom pedig álljon, és világoljon századokon át nemzetiségünk e szaharájában, s népe, mely eddig üle sötétségben, lásson ezután evangéliumi örök világosságot!!

Szerető barátod

Kóós Ferenc.

Nagy-Teremi, nov. 19. 1871.

Nagy-tiszteletű szerkesztő ur! Nem pusztában kiáltó szó vala fölhívásom adakozásra a nagy-teremi ev. ref. templom számára.

Tekintetes Dósa Sándor ur, olvasván ezen felhívást, vallásos buzgósága nem elégedett meg azzal, hogy már járult e szent célhoz; hanem azon körben, hol e felhívást, s szükségünket nem ismerték, megismertette, s a következő gyűjtést eszközölte; melyet azon ígérettel számolt be, hogy alkalmasszerűleg az adakozók névsorát szaporítani fogja.

*) Isten adjon sok ilyen buzgó munkást egyházi életünknek, s anyaszentegyházunknak!

Szerk.

D. S. urhoz adakoztak a következők

1) Egy valaki 1 frt. 2) Két valaki 2 frt.-3) Károline Nágel 2 frt. 4) Enyedi Józsefné 2 frt.; összesen 7 frt. o. ó.

Az adakozók adományaikért, Dósa ur pedig buzgóságáért, az egész egyház nevében, fogadják szives köszönetemet!

Kakasi Márton,

n.-teremi, és t. ujfalusi ref. pap.

GÖRCSÖN, NOV. 20. 1871.

Nagy-tiszteletű szerkesztő ur! Egyházunk, és a nevelésügy egy kegyes pártfogója nevével, becses lapjában köztudomásra juttatni tisztelettel felkérem.

Görcsöni méltóságos gróf Andrássy László ur ő nagysága, folyó évben alólirt lelkész felkérésére, a görcsöni ref. egyháznak papi pince építésére 20 szál fát ajándékozni méltóztatott. Ezen kívül már huzamos évek óta a görcsöni hívek papi, és tanítói faképjök levonása pótlásául szép mennyiségű tűzfát ajándékoz.

Ugyancsak folyó évben a szomszéd szilágy-főkereszturi ref. egyháznak iskola építésére húsz szál fát ajándékozott.

E pártfogás anynyival örvedetesebb, mivel a méltóságos gróf rom. kath. vallásu, s e mellett a görcsöni rom. kath. plébániát, mint pátronus, egyedül tartja fenn, még pedig oly bővön javadalmazva, hogy az alig 35 lelket számláló görcsöni rom. kath. egyház lelkésze több jövedelmet élvez, mint a 440 lelket számláló ev. ref., és 350 lelket számláló gör. kath. egyház lelkésze összes fizetésök.

Mely pártfogásáért a méltóságos grófnak ujjolag egyházunk nevében hálás köszönetemet nyilvánítom.

Aracs András,
görcsöni ev. ref. pap.

Egy kis cáfolat.

(T. Nagy László urnak „A szilágy-szolnoki egyházmegyéből“ című közleményére.)

(Folytatása és vége.)

6. Ér-Hatvannak 24 darab tankönyve, Indali és Gönci-féle fali táblái, Magyarország nagy térképe, egy kis kézi térképe is.

7. T. Szántónak 32 darab tankönyve, Indali és Gönci-féle fali táblái, Magyarország térképe, és egy földgömb. Mindezek a birtokos urak, s különösen b. Radák Ádám ő nagyságának ajándékából.

8. Péérnek a fiiskolában 12 db. tankönyv, Gönci-féle fali táblák, Magyarország térképe, és egy földgömb. A leányiskolában 4 darab olvasó könyv, Gönci-féle fali táblák és Magyarország térképe.

9. Tasnádon a fiiskolában két számoló gép, fali olvasó táblák, Európa térképe, földgömb-térképe, természetrajzi ábrák, és több tankönyv; a leányiskolában: egy számoló gép, természetrajzi ábrák, fali olvasó táblák, és Európa nagy térképe; s mindezekon kívül van az egyháznak iskolai célokra 7693 frt. iskola tőkéje. Ezek, miket 9 pontok alatt feljegyeztem, mindenütt az egyházak szerzeményei, s ezeken kívül a magos kormánytól is számos és becses tanszerekkel ajándékoztattak. A többi egyházakban nem járhattam, s így nem tudhatom tanszereiket feljegyezni; de hiszem, hogy azokban is találunk olyanokat, miket t. Nagy László ur nem tartott érdemesnek arra, hogy pennájából kifolyjanak, mint életjeleit annak, hogy ezen iskolák, mint felekezo-

tiék is, életrevalók. Midőn a községi iskolák mellett toborz t. N. László ur, jó lesz meggondolnia azt is, hogy azon jó patronus urakat, kiket közleményében igen méltán kiemel, ha nem mind is, de többeket közülök elvesztenénk iskoláinkra nézve, s nem számíthatuánk továbbra is segélyökre, ha iskoláinkat a t. Nagy László ur óhajta szerint községinek nyilvánítanók. Mindezeket tekintve, azt hiszem, hogy a teljes meggyőződésig igazolva van fentebbi állításom, miszerint t. Nagy László ur közleménye az igazság és tények meztolenségének nem éppen hü leírása.

Legnyilvánosabban kitűnik pedig állításom igazsága t. Nagy László urnak különösen két egyházban tett szerencsétlen eljárásból. Ezek közül egyik :

a) a t. szántói. T. Nagy László ur közleménye 9-ik pontjának egy passzusában, fájdalommal hangsúlyozza az egyházi előjárásnak a lelkes ellen emelt panaszát, s végül még intő oktatást is ad, a nélkül pedig, hogy végére járt volna a panasz alapos voltának, s magának helyes meggyőződést szerzett volna.

Ezen passzusára a közleménynek, legelőbb is azt jegyzem meg, hogy az egyház előjárása nem emelt panaszt, mert jelen sem volt. Egyházi előjárás alatt én értem a papot, a kúrátort, és választott presbytereket. A pap jelen volt; de ez maga ellen csak nem panaszolt. A kúrator is jelen volt; de a presbyterek közül egyetlen egy sem volt jelen; nem azért, mintha meg ne lehetett volna hívva, hanem hibából előre tudván, hogy a gondnok csupán személyes érdekből fenekedik, és árulkodni akar papjok ellen: nem akartak annak tanui lenni, szégyelték. Szolgálók a nevekkel is: Lőrinci Károly, Kovács István, idősb Fodor György, Fejes György, Horváth György, id. Szabó János, Szakács János, ezen hét választott, s meghűtött presbyterek van az egyháznak; tessék után nézni a visitacio jegyzőkönyvét, s meg fog győződni, hogy ezek közül egy sem volt jelen, és egy sem panaszolt; hanem, miután ezek nem jöttek, két más egyház tagot talált a panaszló gondnok, s azokat behíva, praesbyterekké substituálta. Panaszolt tehát, csak egyes egyedül, és pedig személyes boszúból a gondnok. Itt volna helye, hogy leírjam a panasznak személyes érdekből keletkezett forrását; de nem érdemli, hogy azzal az olvasó figyelmét fárasztssam; hanem megjegyzem másodszer azt, hogy e panaszt éppen t. Nagy László ur, kinek az ily versengéseket kiegyenlíteni, nem pedig nagyobb tízre lobbantani lett volna kötelessége, idézte elő, a menyinyiben a zsinat által meghatározott kérdéseken túlment, s azokat egész buzgósággal a fennebb említett két kérdéssel meg méltóztatott toldani. Ha t. Nagy László ur végig menve a törvényes kérdéseken, a visitaciot bezárta volna, egy hang panasz sem merülhetett volna fel; de ezt nem tette, hanem miért-miért nem, nem tudom, azok közül, kik a közelebbi esperes-választáskor szavazatjukat részére nem adták, engem kiválasztott, hogy uszából kiment pótkérdésével üssön rajtam egyet. És mit tett t. Nagy László ur a gondnoknak személyes érdekből keletkezett simplex panaszára? szerzett-e magának teljes meggyőződést annak igazságáról? Megnézte-e jól azon épületet? megvizsgálta-e, hogy az vājogból levén építve, még mind e mai napig naponta rokkant, vakolata tászkádzik, s hull lefelé, ember magasságon felül is, s a falak anynyira lerokkantak, hogy az ajtók is alig nyílnak ki a megkajszulás miatt úgy, hogy már éppen a panaszló gondnok egy ajtónak az alyjából el is fűrészelte egy hüvelyknyit, hogy kinyithassuk, s azon ki- és bejárassunk? Megnézte-e, hogy falait is nem a sertések turták ki, hanem az eső mind inkább-inkább mosta, s áztatja ki a vājagot; nem levén olyan eresze hagyva, hogy az eső ne csapkodhassa? Megnézte-e jól azt az iszonyu nagy

és bő kéményt, mely minden bolthajtás nélkül csak egy láb szélességű közfalra van emelve, s mely anynyira kinyomta már a falakat, s azokon oly nyílásokat eszközölt, hogy leomlásától minden pillanatban félve, életem, s családom élete veszélyben forog? Megnézte-e, hogy azon bő és tág kéményen, minden kis szélfűvás alkalmával, úgy jön a légvonat, hogy bármelyik szobába tüzeljünk, ember legyen, a ki kiálja a füstöt? Kivánt-e tudomására jutni annak, hogy öt év óta, mióta az épületben lakom, mind nekem, mind nőmnek a kiállott sok füst miatt szemünk világa anynyira megromlott, hogy, dacára még fiatal korunknak, szem üveg nélkül egy betűt sem olvashatunk el? Meggondolta-e, hogy egy ilyen szüntelen füstölő szobát télen át, midőn, hogy meg ne fagyjunk, minden nap fűtenünk kell, minden héten legalább egyszer meszelni kellene, ha azt akarjuk, hogy a füst a falakon meg ne látszódjék? Megnézte-e jól a gondnoki számadást, hogy a gondnok már két év óta egy krajcár költséget sem tett mászra a papi lakhoz, csupa személyes boszúból; hanem kellett meszeltetnünk a magunk költségén — a magunk zsebéből? Vajjon, t. Nagy László ur, a maga zsebéből meszelteti-e minden évben a somlyói paplakot, mint én ezt? S midőn én — mint visitacio elnökének — fel-emlitem, hogy a gondnok nem vesz, nem akar venni meszet, és semmi segítséget sem ad a paplak takarításához, mely pedig minden más egyházban gyakorlatban van, megrendelte-e csak egy árva szóval is annak teljesezésbe vételét?? Mind ezen kérdésekre t. Nagy László ur csak „nem”-mel felelhet! és mégis egy simplex panaszra: pálcát tör fejem felett! S vajjon, tudja-e, mit eszközölt ezen szerencsétlen eljárásával? Azt, hogy az önfejű gondnokot még önfejűbbé tette. Most még kevésbé hallgat rám; költ az egyház pénzéből arra, a mire akar; ad és vesz hirem és tudtom nélkül; már eddigelő többet 200 frtnál elköltött, a mint hozzávetőleg kiszámítottam, de a melyről még mind e mai napig — bár többször sürgetém — egy vakarintás számadás sincs, sem napló. Ezt eszközölte t. Nagy László ur az általa előidézett simplex panaszra tett tapintatlan eljárásával!

Mindezek után, csak azt jegyzem még meg, hogy van nekem törvénszéke, van esperesem, van püspököm: s ha méltó a panasz ellenem, miért nem adja oda, a hol helye volna; miért dobja a nyilvánosság eleibe addig, mielőtt annak valóságáról teljes és világos meggyőződést szerezhetne? Én is tehetném, hogy t. Nagy László urnak egy s más gyarlóságait, melyek a hir szárnyain fülemig hatottak, a nyilvánosság előtt kikürtöljem; de nem teszem, mert nem hiszem azokat, míg teljesen bizonyítva nincsenek; aztán tudjuk: nisi utile est quod facimus, stulta est gloria. Vannak itt körömben tekintélyes egyéniségek, kik szegény szálláson olykor-olykor meg szoktak fordulni, s kiknek, ha szükség kívánná, neveikkel is szolgálnék; tessék azokat megkérdezni t. Nagy László urnak, hogy vajjon csakugyan ronda szokott-e lenni szegényes lakunk? vagy pedig — 17 éve, mióta pap vagyok — tessék megkérdezni a 16 év alatt járt vizsgáló bizottságot, vajjon t. Nagy László urnak adnak-e igazat??

A másik szerencsétlen eljárása t. Nagy László urnak :

b) a lompérti. Itt, hogy a tanító iránt némi boszus indulatot táplált, s azt, mint egy felsőbb hatalom, vele éreztetni is igyekezett, már saját közleményéből is kitűnik, a menyinyiben, midőn egyfelől iskolájában hibát nem találhatván, azt a legjobbak közé kéntelenített számlálni; másfelől, mégis hanyagsággal, mérges, és makacs természettel vádolja; de boszus indulata leginkább kitűnik azon tapintatlan eljárásából, a mit nem méltóztatott közleményében érinteni, s nem látott jónak magára nézve a

nyilvánosság eleibe hozni, és ez az, a minden igaz ok nélküli méltatlan — mondhatom tán — goromba bánásmód azon tanítóval, kit közleményében, mint jó tanítót emel ki, s kivel saját hívei is teljesen elégteltek — ez — azon az illem szabályaival, s a visitacio méltóságával össze nem férő elbánás, melylyel ezen tanítónak tanítói tekintélyét, és ezzel becsületét sirba temetni igyekezett; ez, azon zsarnoki, s a 19-ik században példa nélküli eljárás, miszerint csak azért, mert a tanító saját igazát el merete mondani, boszus indulatát mérsékelni nem tudva, a legmérgezőbb hangon a presbyterium előtt ilyen szavakat kiáltott rá: „Maga hallgasson! Magától tanácsot a visitacio nem kér! Mindjárt megtanítom! parancsolom, üljön le, és hallgasson! Maga egy tekergő! s ha többet, még egyet szól, elfelejtkezem arról, hogy visitorator vagyok!“ *)

És t. Nagy László ur még ennél is többet tett; mert midőn a szegény tanító ezen méltatlan bánás mód után jónak látta magára nézve a távozást, s megszorodva el is távozott, t. Nagy László ur egy Kirei Miklós nevű presbytert, mint helyettesített bírót, küldte utána, azon kemény rendelettel, hogy ha önkint visszajönni nem akarna, komoly eszközökkel (tán éppen megkötözve?) is hozza vissza. Erre nem volt szükség; a tanító a parancsra visszajött, s így a komoly eszközök nem vétettek igénybe. Nem folytatom tovább e tapintatlan eljárást, röstellem, bár ne történt volna meg, de a kezemben levő okmány-másolatok megtörténtnek bizonyítják.

Legyen elég enynyi adat igazolására fentebbi állításomnak, miszerint t. Nagy László ur közleménye az igazságnak, és tények meztelenségének nem éppen hű leírása. És végül, a fentebbiekből kifolyólag, fogadja tőlem t. Nagy László ur azon tiszta szívből fakadó őszinte jó tanácsot, hogy — ha hirlapi cikkjeivel érdem-koszorút akar nyerni — írja a tényeket úgy, a mint történtek; s ha jellemezni akar valakit, mielőtt azok megírásához kezdene, vegye elő a sz. könyvet, s ne röstellje elolvasni Máté 7. r. 1—4. verseit, Isten velünk!

Kovács Ferenc,
t.-szántói ref. pap.

KÜLÖNFÉLÉK.

== Ismét tűzesetről veszünk hírt, mely bogáthi lelkész-társunkat érte, és mely kilenc tagból álló családját tette ki a nélkülözésnek egy egész esztendőre. Bizodalommal hívunk fel minden nemesebb szívet, hogy adományaikkal siessenek enyhíteni a nélkülözést, mely egy lélekismeretes buzgalmú papot, és egy nagy családot sujtott.

* Szász Károly, az akadémia f. hó 27-én tartott özszes ülésében, a szabályok értelmében, gyász beszéd kíséretében jelentette be Herepei Károlynak, mint az akadémia I. tagjának, halálát. Mint a pesti lapok írják, beszéde kitünően sikerült, s mély hatást idézett elő. Mintán lapunk tárcája a néhairól, mint szónokról, már közölt egy mesteri jellemzést, a tér szűk volta miatt kénytelenek vagyunk a Szász Károly beszédének tűzetesebb ösmertetését mellőzni.

* A helybeli jótékony nőegylet egyik közelebbi választmányi ülésében, b. Bornemisza Ignácné egy árva ház fölállítását

*) Az itt következő egy pár sórt — botrányosságáért, jobbnak láttuk, mellőzni.
Szerk.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

indítványozta, s indítványa egyhangulag elfogadtatott, s a báróé elnökléte alatt a terv kivitelére vonatkozó javaslat készítésére, bizottság küldetett ki. Meg vagyunk győződve, hogy ez eszme élénk viszhangra fog találni mindnyájunk szívében, s a nőegylet e nemes buzgalma nem lesz sikertelen.

== Bartha Lajos, dévai ref. lelkész, e hó 13-án lépett házasságra esperes Dáné István bájos leányával, Máriával. Az esketést t. Ince János, szászvárosi lelkész, végezte. Áldás az ifju párra!

== Szeremlei Samu, holdmező-vásárhelyi lelkész, „kárromkodás elleni egylet“ alkotásán fáradozik. Hogy ez alávaló szokás a mi néptünknel is mennyire el van terjedve, szükségtelen mondanunk; s hogy nálunk e tekintetben sem mozdít senki semmit, azt szomorúan kell constatólnunk. Mi mind az orthodoxiával, modern theológiával, s több effélével bajlódunk; de csak ritkán oly dolgokkal, melyek gyakorlati eredményekkel örvendeztetnének meg. Közelebbről közölni fogjuk az alapszabályokat.

1110 — 1871.

KÖRÖZTETNEK:

Kolozs-kalotai egyházmegyénkben a kolozsi kántor-tanítói állomás.

Fizetése, tiszteséges lakáson kívül, 300 frt. o. é. A pályázóknak orgonálni is kell tudniok.

Pályázati határnap december vége.

A folyamodványok kolozs-kalotai esperes t. t. Szakács István aa.-hoz Sz.-Lónára (u. p. Gyalu) küldendők.

Kolozsvárt, november 28-án, 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

1123 — 1871.

Szebeni egyházmegyénkben a vizaknai első osztályú lelkészi állomás, mely, a félfizetéssel nyugalomba lépett t. lelkész atyánkfia meghalván, ezennel egész fizetésre betöltendő, mely is a következő

a) készpénzben:

1. Tized-kárpótlási kamat	1188 frt. 37 kr.;
2. Kamarai járandóság	138 frt. 40 kr.;

Összesen 1326 frt. 77 kr.

b) természetben:

1. Két mázsa só.
2. 20 hold 573 □ öl canonica portio használata.
3. Tiszteséges lakás.

Pályázati határnap 1872, január 15-ike.

A folyamodványok szebeni esperes t. t. Ágoston Mózes aa.-hoz Balázsfalvára küldendők.

Kolozsvárt, november 28-án, 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

NYILTPOSTA.

67. M a k ó r a. Sz. A. lelkész urnak. Nálunk, még ez idő szerint, annak a mozgalomnak éppen semmi nyoma sincs, nem is volt. A mi az országgyűlés által való intézkedést illeti, a befolyás az illető részéről bizonyosan nem fog hiányozni, ha a többi superintendentiákkal collective fog történni. Fogadja üdvözlétünket.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.